

MİMARLIK, PLANLAMA ve TASARIM ALANINDA AKADEMİK ARAŞTIRMALAR

Editör: Prof. Dr. Latif Gürkan KAYA

**MİMARLIK, PLANLAMA VE
TASARIM ALANINDA AKADEMİK
ARAŞTIRMALAR**

Editör: Prof. Dr. Latif Gürkan KAYA

Mimarlık, Planlama ve Tasarım Alanında Akademik Araştırmalar
Editör: Prof. Dr. Latif Gürkan KAYA

Genel Yayın Yönetmeni: Berkan Balpetek

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Duvar Design

Baskı: Ekim 2020

Yayıncı Sertifika No: 16122

ISBN: 978-625-7767-69-9

© Duvar Yayınları

853 Sokak No:13 P.10 Kemeraltı-Konak/İzmir

Tel: 0 232 484 88 68

www.duvar yayinlari.com

duvarkitabevi@gmail.com

Baskı ve Cilt: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Ve Tic. Ltd.

İstanbul Cad. İstanbullu Çarşısı No:48/48-49

İskitler 06070 Ankara

Tel: 03123413667

Sertifika No:47865

İÇİNDEKİLER

Bölüm-1

Planlama Sürecinde

Peyzaj Karakter Analizi Yönteminin Yeri 7

Dr. Öğr. Üyesi Asuman AYSU

Bölüm-2

Gelenekler’de/İdeolojiler’de/

Rendler’de Konut Üretimleri 21

Dr. Öğretim Üyesi Ayça Arslan

Bölüm-3

Sosyolojik Bağlamda Mimarlık ve Ütopya 77

Y. Mim. Gevher SAYAR

Doç. Dr. Fatih SEMERCİ

Bölüm-4

Meydanların Kentsel Tasarımındaki Yeri:

Burdur Cumhuriyet Meydanı ve

Yakın Çevresi Örneği 109

Emine ÖZER

Latif Gürkan KAYA

Cengiz YÜCEDAĞ

Bölüm-5

Toplu Konutlarda Mutfak Tasarımı:

Denizli-TOKİ Örneği 135

Melis ŞİRİN

Cengiz YÜCEDAĞ

Latif Gürkan KAYA

Bölüm-6

Mekânsal Tasarım

Çağdaş Mekân Mimarlığı

Dr. Öğretim Üyesi Ayça Arslan

165

Bölüm-1

PLANLAMA SÜRECİNDE PEYZAJ KARAKTER ANALİZİ YÖNTEMİNİN YERİ

*Dr. Öğr. Üyesi Asuman AYSU**

* İskenderun Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü
mail:asuman.aysu@iste.edu.tr

1. GİRİŞ

Sosyal, ekonomik, politik ve çevresel nitelikli sorunlar ve olanaklarla karşı karşıya olan ülkeler insan ve doğa arasındaki ilişkilerle ilgili sorunlar üzerinde durmaktadır ve bu sorunlar arasında bir ara birim olan peyzajın planlanmasına gereksinim duyulmaktadır. Planlama sürecindeki bazı hedefler planlama süreçleri için temel oluşturur ve gelecekteki durumu ifade etmekte ve bu hedefler olanaklar ya da sorunlara göre kurgulanmakta ve farklı düzeylerde tanımlanmaktadır. Ayrıca sorunlar; ulusal, uluslararası ya da küresel ölçekte olabilmektedir (Steiner, 2000). Ulusal düzeyde doğal ve kültürel kaynakların bilinçsiz ve plansız tüketimi iklim değişikliği, doğal afetler gibi olumsuz etkiler peyzajların doğal dengesinin bozulmasına, kültürel değerlerin tahribine ve dolayısıyla zaman içerisinde peyzajların değişimine ve dönüşümüne neden olmaktadır. Stockholm’de 1972’de düzenlenen Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevre Konferansı ve aynı yıl kurulan Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP), küresel boyutta çevre bilincinin oluşmasının temel göstergesinden biridir. Bu doğrultuda çevre sorunlarıyla mücadelede, kirlilikleri önleme konuları öncelikli olsa da, peyzajların korunması ve planlanması da uluslararası düzeyde dikkate alınan konular arasında yer almıştır.

Ülkemizde, peyzajların tanımlanması ve değerlendirilmesi çalışmaları akademik olarak 1960’ lı yıllara dayanmaktadır, ancak bu tarihlerde mekansal planlama süreçlerini tanımlayan mevzuatta yer almamaktadır. Bu konudaki yaptırım 10 Haziran 2003 tarihinde onaylanan (4881 no’lu kanunla onaylanan, 27 Temmuz 2003 tarih ve 25181 sayılı Resmi Gazete) APS (Avrupa Peyzaj Sözleşmesi) ile sağlanmaktadır.

Bu kapsamda APS ;

Peyzaj, özellikleri, insan ve/veya doğal faktörlerin etkileşimi

ve eylemi sonucunda insanlar tarafından algılandığı şekliyle oluşan bir alandır;

Peyzaj Planlaması, peyzajın değerinin artırılması, iyileştirilmesi veya oluşturulması için yapılan ileriye dönük esaslı eylemdir tanımlamalarını yapmıştır.

APS tanımlama ve değerlendirmesine göre taraf olan ülkeler,

- Kendi toprakları üzerindeki peyzajları tanımlamak;
- Peyzajlarının karakteristikleri ve onları dönüştüren güç ve baskıları analiz etmek;
- Bu değişimleri kaydetmek ile yükümlüdür.

Böylece tanımlanmış olan peyzajın korunması, yönetilmesi ve/veya planlanması amaçlanmıştır. Koruma, kullanım ve yönetim için gerekli olan planlamalar peyzaj planı adı altında ülkemizde yasal olarak bulunmadığı için çevre düzeni planı gibi çeşitli plan kararlarında kısmen yer verilmiştir.

Araştırma kapsamında irdelenecek olan **Peyzaj Karakter Analizi**, peyzaj planlaması için gerekli bilgilerin elde edilmesinde ve mekânsal çerçevenin oluşturulmasında ve planlama aşamasında karar vericilerin strateji geliştirmesi bakımından uygun bir yaklaşımdır. Bu yeni yaklaşım, farklı planlama stratejilerinin uygulanacağı alanlarda sürdürülebilir arazi kullanım kararlarını destekleyici olarak kullanılabilir. Aynı zamanda yanlış arazi kullanımları sonucu ortaya çıkan sorunların çözümlenmesinde ve peyzaj değeri yüksek alanların geliştirilmesinde yardımcı olmaktadır (Erdoğan, 2014).

2. PEYZAJ PLANLAMASINDAKİ SÜREÇ VE AŞAMALAR

Plan kararların oluşturulması ve yorumlanabilmesi için çeşitli yöntemlerden aşamalardan geçmesi gerekmektedir. Peyzaj planı için, öncelikle araştırma alanının peyzaj envanterinin tespit edilmesi gerekmektedir. Elde edilen peyzaj envanterine ait çıktılar

ile peyzaj karakter analizi yapılmakta ve bununla peyzaj planına altlık hazırlamaktadır.

2.1. Peyzaj Envanterinin Oluşturulmasındaki Süreç ve Aşamalar

Peyzaj envanteri, Planlama çalışmalarının karar verici mekanizması görevi gören kaynak envanteri çalışmayı olumlu veya olumsuz etkileyen, yönlendiren çeşitli faktörlerin, veri türünün toparlanması olarak adlandırılmaktadır (Ersoy ve ark., 2012). Peyzaj planlama kapsamında envanter çalışması kaynak envanteri tanımlaması kapsamına göre Çizelge 1 de görülen kaynakların toparlanması ile oluşturulmaktadır.

Çizelge 1. Peyzaj envanteri

PEYZAJ ENVANTERİ	
Doğal Peyzaj Envanteri <ul style="list-style-type: none">‣ Topoğrafya‣ Toprak‣ Hidroloji‣ Jeoloji‣ İklim	Kültürel Peyzaj Envanteri <ul style="list-style-type: none">‣ Kentsel ve kırsal yerleşimler‣ Tarihi değerler‣ Turistik değerler‣ Kültürel kaynak değerleri
Arazi Örtüsünün Sınıflandırılması	

Peyzaj planlamanın temel aşaması olan peyzaj envanterinin tespitine yönelik çalışmada Çizelge 1’ deki başlıklar dikkate alındığında öncelikle, doğal peyzaj öğeleri olarak; topoğrafya başlığı altında eğim, bakı ve yükselti kuşaklarına ait veriler depolanmaktadır. Araştırma alanının toprak yapısı başlığı altında, büyük toprak grupları ve arazi yetenek sınıflarına ait veriler depolanmaktadır. Hidrolojiye ait veriler, jeolojik katmanlar ve iklimsel veriler de doğal peyzaj envanteri kapsamında depolanmaktadır. Diğer başlık altında yer alan kültürel peyzaj envanteri ise, kırsal ve

kentsel yerleşimler, tarihi ve turistik değerler, kültürel değerlere ait verilerin depolanması ile oluşturulmaktadır. Doğal ve kültürel peyzaj altında depolanan bu veriler ve peyzaj envanterinin temel olan arazi örtüsü sınıflaması CBS ortamında sayısallaştırılarak peyzaj planlamanın önemli aşamalarından biri olan karakter analizi için verilerin hazır hale getirilmesini sağlamaktadır.

2.2. Peyzaj Karakter Analizinin Oluşturulmasındaki Süreç ve Aşamalar

Peyzaj envanterinin oluşturulması aşamasındaki doğal ve kültürel peyzaj bileşenleri bir arada peyzaj desenini ve peyzaj karakterini belirlemektedir. **Peyzaj Karakteri**, bir peyzajı diğer peyzajdan ayırt edici farklı ve algılanabilir ögeler ve bu ögelerin oluşturduğu deseni ifade eden bir terimdir. Peyzaja ilişkin yapısal ögelerin farklı mekânsal kombinasyonlarını yansıtmaktadır (Şahin ve ark, 2014).

Peyzaj tiplerinin belirlenmesinde peyzaj bileşenleri belirli bir hiyerarşide çakıştırılarak benzer özelliklere sahip homojen desenler belirli bir isim altında sınıflandırılır. Peyzaj tiplerinin belirlenmesi, peyzajı oluşturan bileşenlerin belirli bir sistematik düzende ve hiyerarşide çakıştırılarak benzer nitelikteki özellikler ile homejen bir desen oluşturularak elde edilen veriler peyzaj karakterinin analizinde kullanılmaktadır (Şükran ve ark, 2014).

Swanwick (2002), Wascher (2005), Uzun ve ark, (2012) ve Şahin ve ark, (2014) tarafından geliştirilen yöntemlerin derlenmesi ile oluşturulan peyzaj karakter analizi Çizelge 2 deki aşamaların yürütülmesi ile gerçekleşmektedir.

Çizelge 2. Peyzaj karakter analizi aşamaları

PEYZAJ KARAKTER ANALİZİ
Peyzaj Karakter Tiplerinin belirlenmesi ve sınıflandırılması
Peyzaj Karakter Alanlarının belirlenmesi
Peyzaj Karakter Alanları bilgi kataloglarının oluşturulması

Peyzaj karakter kapsamında, öncelikle, arazi yetenek sınıfları, jeolojik formasyonlar, eğim grupları, büyük toprak grupları ve arazi örtüsü gibi peyzaj envanterinde yer alan verilere dayanarak peyzaj karakter tipleri belirlenmektedir (Şekil 1). Kullanılan her bir veri katmanında, yöntemin gerekliliği doğrultusunda kodlama yapılır. Kodlamaların ardından Şekil 1 deki gibi peyzaj envanterlerinde yer alan doğal peyzaj envanterinde yer alan peyzaj birimlerinin CBS ortamında üst üste çakıştırılması peyzaj birimlerini ortaya çıkarmakta, aynı özelliklerdeki peyzaj birimleri birleşerek peyzaj karakter tiplerini oluşturmaktadır.

Şekil 1. Peyzaj Karakter Tiplerinin oluşturulmasında kullanılan peyzaj birimleri

Kullanılan her bir veri katmanında, yöntemin gerekliliği doğrultusunda kodlama yapılmakta ve her bir kodlama ayrı tanımlanmaktadır. Örneğin; Şekil 1 deki sıralamaya göre,

II. Sınıf arazi yetenek sınıfına ait toprakların kodlaması- II,
Kaliçi formasyonundaki jeolojik formasyonun kodlaması- Qk,
Hafif eğimli olan eğim grubunun kodlaması- HE,
Büyük toprak grubundaki Alüviyal toprakların kodlaması- A
Arazi örtüsünde yer alan iğne yapraklı ormanların kodlaması- İYO

Kodlamalarını yaptığımızda **II-Qk-HE-A-İYO** şeklinde peyzaj karakter tipinin ortaya çıktığını varsaydığımızda, bu karakter tipine ait tanımlama “Kaliçi formasyonunda II. Sınıf Alüviyal topraklarla kaplı hafif eğim üzerinde İğne Yapraklı Ormanlık alanlar” olarak yapılmaktadır.

Peyzaj karakter tiplerinin belirlenmesinden sonraki aşamada, peyzaj algısında ağırlıklı nitelik unsurları, arazi örtüsü, peyzaj karakter tipleri ve arazi sörveylerine dayanarak peyzaj karakter alanları belirlenmektedir. Peyzaj karakter alanlarının belirlenmesini Şekil 2 de yer alan görüntüye göre örnekleyecek olursak kullanım yoğunluğuna göre sınırlandırılarak peyzaj alanları oluşturulmaktadır.

Şekil 2. Peyzaj alanları

Şekil 2 ye göre konut alanlarının yoğun olduğu bölge (1), tarım alanlarının yoğun olduğu bölge (2), orman alanlarının yoğun olduğu bölge (3) ve su yüzeylerinin olduğu bölge (4) yoğunluk dikkate alınarak sınırlandırılması yapılmıştır. Bu sınırlamaya göre oluşturulan peyzaj alanları aşağıdaki gibi adlandırılmıştır.

1. Bölge Kent Peyzajı
2. Bölge Tarım Alanı Peyzajı
3. Bölge Orman Alanı Peyzajı
4. Bölge Sulak Alan Peyzajı

Karakter alanlarının belirlenmesinin ardından, son aşama olarak, bu alanlara yönelik peyzaj bilgi katalogları hazırlanmaktadır. Böylece, her bir alanın karakterinin oluşmasında etkili olan; "doğal peyzaj özellikleri", "kültürel peyzaj özellikleri" ve "estetik peyzaj özellikleri" gibi çeşitli başlıklar altına eldeki verilerin envanteri oluşturulmaktadır. Her bir peyzaj alanı bu başlıklar altında tek tek incelenmektedir. Örneğin, Doğal peyzaj özellikleri başlığı altında alanın doğal özelliklerini yansıtan eğim grubu, kullanımların doğallık düzeyleri ve doğal vejetasyonu değerlendirilebilmektedir. Bu kapsamda her bir alandaki bütün eğim gruplarının yüzdelik dilimi tek tek parçalanarak hesaplanmaktadır. Alan kullanımlarının doğallık durumuna göre oluşturulan doğallık düzeyi de aynı şekilde parçalanarak peyzaj alanında kaç adet doğal alan, kaç adet yarı doğal alan ve kaç adet kültürel alan varsa ona göre değerlendirilmektedir. Son olarak doğal vejetasyon alanı olarak alandaki vejetasyon bakımından hangi kullanımlar varsa onlar değerlendirilmektedir. Kültürel peyzaj elemanları bakımından alandaki kültürel aktivite alanları, tarihi dokular, büyük parklar gibi yerler tespit edilerek belirtilmektedir. Estetik peyzaj özellikleri bakımından ise alandaki doğallık, çeşitlilik ve baskınlık değerlendirilmektedir. Doğallık açısından doğal peyzaj özelliklerinde değerlendirilen doğallık durumu yüzdelik olarak hesaplanır ve hangisinin baskın olduğu saptanmaktadır. Çeşitli-

lik bakımından Peyzaj alanından kaç adet peyzaj karakter tipi ve kaç adet mevcut alan kullanımı var onlar saptanmaktadır. Son olarak baskınlık açısından alanda genel olarak peyzaj karakter tiplerinin oluşturulmasında kullanılan peyzaj birimlerinin baskınlık durumu değerlendirilmektedir.

2.3. Peyzaj Planı

Araştırma alanına ait yukarıda anlatılan aşamalar sonrasında tespit edilen Peyzaj Karakter Alanları, arazi örtüsüne dayalı değerlendirilen peyzaj birimleri ve bunlara ek olarak peyzaj fonksiyonlarının değerlendirilmesiyle çalışma alanına ait plan kararları alınmaktadır. Bu kararlar “Mutlak korunması gereken peyzajlar”, “Sınırlı kullanılan peyzajlar” ve “Kontrollü kullanılan peyzajlar” gibi başlıklar altında değerlendirilmektedir. Bu kararlar Uzun ve ark., (2012) de belirttiği gibi peyzaj planları oluşturulan koruma, kullanma ve yönetime ilişkin tüm planları bir araya getirerek bütüncül bir yaklaşım içinde peyzajın sürdürülebilir bir şekilde devam ettirecek plan kararlarını alır ve yönetim planlarını ortaya koymaktadır.

Kontrollü kullanılan peyzajlar kapsamında ise, yerleşim alanları, büyük kentsel kullanımlar gibi alanları içeren plan kararları olmaktadır.

3. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ülkemizin de taraf olduğu Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, peyzaj planlamayı; peyzajın değerinin artırılması, iyileştirilmesi veya yeni peyzajların oluşturulması için yapılan ileriye yönelik eylemler bütünü olarak tanımlamaktadır. Bu kapsamda peyzaj planlama, mevcut ve önerilen alan kullanımlarının çevresel kapasite ve peyzaj karakteri bağlamında uygunluğunu incelemektedir. İncelemeler, toprak, su, hava/iklim, flora ve fauna gibi tüm

doğal kaynakları, sosyo-kültürel ve ekonomik kaynakların mevcut durumu ile peyzajın estetik bileşenini temel almaktadır. Bu süreçte peyzaj planlama, mekânsal kullanımlar açısından insan etkisindeki doğal sistemlerin organizasyonu için, olanakları ve sınırları belirlemektedir.

Hiyerarşik açıdan peyzaj planı oluşturulurken, ilk olarak, alanın peyzaj envanterinin oluşturulması için doğal ve kültürel peyzaj öğeleri incelenmiş ve elde edilen veriler CBS teknikleri kullanılarak analiz edilmektedir. Ekolojik ve mekânsal verilere dayanarak, farklı karakterlere sahip peyzajları ortaya koymak amacıyla alanda bulunan farklı peyzaj birimleri belirlenerek sınıflandırılmaktadır. Bu kapsamda, karakter tipini etkileyen peyzaj envanterine ait tüm peyzaj birimleri karşılaştırılır peyzaj karakter tiplerini ortaya çıkarmaktadır. Peyzaj karakter tipi, peyzaj envanteri ve sörvey çalışmaları verileri değerlendirilerek peyzaj karakter alanları oluşturulmaktadır. Son olarak, her bir peyzaj karakter alanı için, temel peyzaj algısını oluşturan unsurları ortaya koymak amacıyla peyzaj katalogları hazırlanmaktadır.

Ülkemizde mevcut olan planlama sistemi içerisinde yasal düzeneği olmayan peyzaj planları, peyzaj peyzajların bütün öğelerine bağlı kalarak hazırlanan karakter alanlarının belirlenmesi ve sahip olduğu işlemlere bağlı olarak kullanım kararlarının geliştirilmesi ile oluşturabilir nitelikte olması nedeni ile planlar hiyerarşisinde diğer yerel planlara altlık oluşturabilecek niteliktedir.

Çalışma alanındaki amaç ve kullanımlara göre alınan plan kararları, sulak alan, koruma alanı, kullanım alanı gibi çeşitli konularda plan kararları içermektedir. Kentsel alan bakımından örnekleyecek olursak,

Mutlak korunması gereken peyzajlar kapsamında, ormanlık alanlar, bataklık ve sazlıklar, makilik, göl, nehir gibi alanlar habitat ve biyoçeşitlilik açısından da büyük öneme sahip olduğu için plan kararlarında dikkate alınmaktadır.

Sınırlı kullanılan peyzajlar kapsamında, tarım alanları, ekoturizm alanları, çayır mera alanları gibi doğal nitelikleri kısmen fazla olan bölgeler plan kararlarında dikkate alınmaktadır.

4. KAYNAKLAR

1. Erdoğan, A., 2014. Peyzaj Karakter Analizi: Artvin Şavşat İlçesi Örneği. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
2. Ersoy, M., Çabuk, S: N., Hocalıoğlu, T., Çabuk, A., (2012). Kaynak Envanter ve Analizinde Coğrafi Bilgi Sistemleri Kullanımı: Uludağ Milli Parkı Planlama Çalışması Örnekleme. IV. Uzaktan Algılama ve Coğrafi Bilgi Sistemleri Sempozyumu (UZAL-CBS 2012), 16-19 Ekim, Zonguldak
3. Steiner F., 2000. The Living Landscape an Ecological Approach to Landscape Planning. Arizona State University. McGraw Hill.
4. Swanvick, C., 2002. Countryside Agency and Scottish Natural Heritage. Landscape Character Assessment, Guidance for England and Scotland. Prepared by Carys Swanvick on behalf of the Countryside Agency and Scottish Natural Heritage.
5. Şahin, Ş., Perçin, H., Kurum, E., Uzun, O. ve Bilgili, B. C., 2014. Bölge - Alt Bölge (İl) Ölçeğinde Peyzaj Karakter Analizi ve Değerlendirmesi Ulusal Teknik Kılavuzu. Müşteri Kurumların T.C. İçişleri Bakanlığı, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve T.C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı olduğu, T.C. Ankara Üniversitesinin Yürütücü Kuruluş olduğu ve TÜBİTAK KAMAG 1007 Programı 109G074 No'lu PEYZAJ-44 Projesi Çıktısı, 148 Sayfa, Ankara.
6. Uzun, O., İlke, E.F., Çetinkaya, G., Erduran, F. ve Açık-

söz, S., 2012. Konya İli Bozkır-Seydişehir-Ahırılı-Yalıhüyük İlçeleri ve Suğla Gölü Mevkii Peyzaj Yönetimi Koruma ve Planlama Projesi. Peyzaj Planlama. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Ankara. ISBN No: 978-605-4610-09-9.

7. Wascher, D.M., 2005. European Landscape Character Areas-Typologies, Cartography and Indicators for the Assessment of Sustainable Landscapes. Final Project Report as deliverable from the EU's Accompanying Measure project European Landscape Character Assessment Initiative (ELCAI), Funded Under the 5th Framework Programme on Energy, Environment and Sustainable Development, Published by Landscape Europe in Collaboration with ELCAI Project Partners.

Bölüm-2

GELENEKLER'DE/İDEOLOJİLER'DE/ TRENDLER'DE KONUT ÜRETİMLERİ

*Dr. Öğretim Üyesi Ayça Arslan**

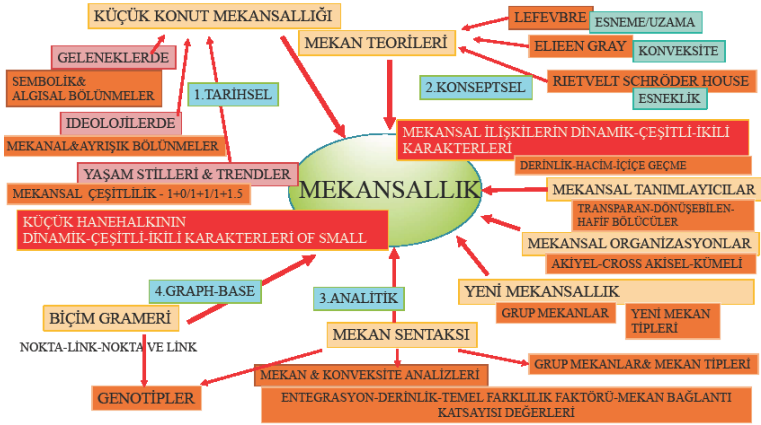
*Uşak Üniversitesi Mimarlık Ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölüm Başkanı
Mail:arslan.ayca2013@gmail.com, 18 Eylül 2020

***Important note:** This book has been produced from the Phd thesis of Ayça Arslan (April 2017, Gazimagusa, NorthCyprus) titled as; 'Exploration of Changing Dynamics of Small House Spatiality: From Minimized Space Usage to Dynamic Living Space' (<https://www.emu.edu.tr/tr>), with the supervisor of Assoc.Prof. Dr. Türkan Uraz, EMU, Department of Architecture, North Cyprus.

***Önemli Not:** bu kitap şu an Uşak Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi'nde görev yapmakta olan Dr. Öğretim Üyesi Ayça Arslan'ın 'Küçük Konutun Değişen ve Dönüşen Dinamikleri' isimli Türkan Uraz tarafından yürütülmüş olan Doğu Akdeniz Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde 2017 Mart ayında tamamlamış olduğu doktora tezinden üretilmiştir.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KONUT ORGANİZASYONLARININ FARKLI MEKANSAL ÖZELLİKLERİNİN ORTAYA ÇIKARTILMASI

KONSEPT OLARAK KÜÇÜK KAVRAMI ve GELENEKLERDE & İDEOLOJİLERDE & TRENDLERDE NASIL VE NE ŞEKİLDE MEKANSAL OLUNDUĞU...

KÜÇÜK KONUT VE KÜÇÜK KONUT TIPLERİ İÇİN KRİTİK BİR DEĞERLENDİRME

Kitap iki bölümden oluşmaktadır; ‘küçük konutlar ve küçük hanehalkları’ ve ilk bölüm geçmişten günümüze küçük konutlar hakkında mekânsal bir inceleme yapar ve mimarlık tarihi açısından önemli inceleme parametresi olarak ;

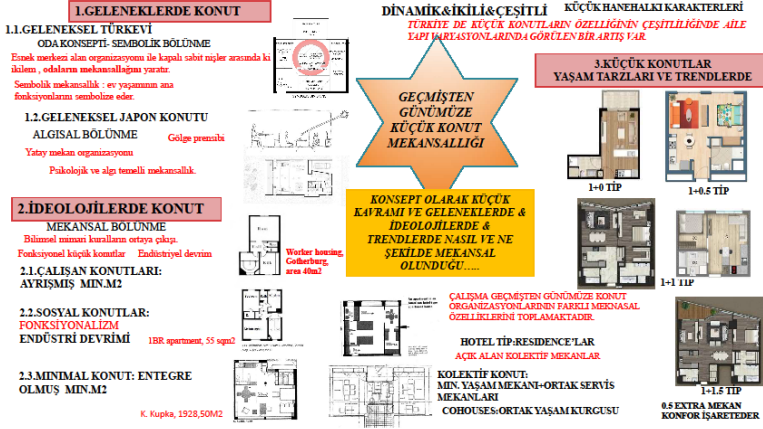
**geleneksel / ideolojik konutlar* gelişmeleri incelediği gibi,

**zamansal (time-base) analizlerde de bulunur; modern/çağ-
daş dönem* küçük konutları gibi.

İkinci bölüm ise sosyal odaklı; küçük hane halkı tipolojilerinin dinamik, çeşitli ve ikili özellikleri üzerine bir incelemedir.

Yani MEKANSAL + SOSYOLOJİK bir ikili araştırma yapılacaktır.

Küçük konutun aslında konut tipolojilerinin temeli olduğu açıktır, ışık ve hava için bir açıklık olarak sadece bir giriş kapısı olan ve 25 ila 36 m² alana sahip bir oda olarak kabul edilir. (Petruccioli, 1998). Farklı bağlamlarda ve zamanlarda ortaya çıkan küçük ölçekli konut tipolojilerinin çeşitliliği, çalışmanın bugün küçük yerleşimlerin geldiği noktayı daha iyi anlamasına yardımcı olacaktır. Bu aynı zamanda günümüzün küçük konutların mekansallığına dair ipuçları verecektir. (Şekil 1-2)

Şekil 1. Geçmişten günümüze konut gelişiminin 'MEKANSALLIK' eksenli farklılaşmaları

****KÜÇÜK KONUTLAR VE KÜÇÜK HANEHALKARI ÜZERİNE KRİTİK BİR İNCELEME**

- 2.1 GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KÜÇÜK KONUTLAR: GELENEKLER-İDEOLOJİLER-YAŞAM STİLLERİ VE TRENLERDE
- 2.1.1 GELENEKSEL YAŞAM VE KÜÇÜK MEKAN KULLANIMI
- 2.1.1.1 GELENEKSEL TÜRK KONUTLARI-ODALAR
- 2.1.1.2 GELENEKSEL JAPON EVLERİ
- 2.1.2 ÇALIŞAN SINIF / AİLE EVLERİ
- 2.1.2.1 ÇALIŞAN SINIF: KIRALANIR KÜÇÜK KONUTLAR, & ÇALIŞANLAR İÇİN KÜÇÜK ODA EVLER
- 2.1.2.2 SOSYAL KONUTLAR
- 2.1.2.3 MODERN DÖNEM KÜÇÜK KONUTLAR: MINAMAL KONUT
- 2.1.3 KOLEKTİF VE HOTEL TİPİ KONUTLAR: MINİMAL KONUTUN GELİŞMİŞ VERSİYONLARI OLARAK
- 2.2 ÇAĞDAŞ KÜÇÜK KONUTLAR VE KÜÇÜK HANEHALKARI
- 2.2.1 KÜÇÜK HANEHALKLARININ DİNAMİK-ÇEŞİTLİ-İKİLİ KARAKTERLERİ
- 2.2.1.1 KÜÇÜK HH STRÜKTÜRÜNÜN DİNAMİKLERİ
- 2.2.1.2 KÜÇÜK HH YAŞAM STİLLERİ ÇEŞİTLİLİĞİ
- 2.2.1.3 İKİLEMİ
- 2.3 YENİ YAŞAM TARZLARI VE TRENLERİ İLE GÜNÜMÜZ KÜÇÜK KONUTLARI
- ENTEĞRE-DİNAMİK MEKANSAL ORG.

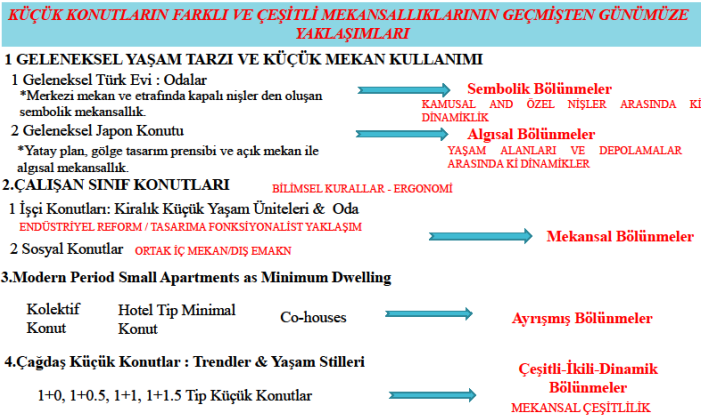
Şekil.2. Konut kavramının ikili bağlamsal çerçevesi: MEKANSALLIK+KULLANICI

Bu bölüm, birincisi konunun kavramsal başlangıcı olan küçük konutlar üzerine geleneksel incelemeler olmak üzere iki konuyu 'TÜRK EVİ ve JAPON KONUTU' inceler ve analiz başlıklarını şu şekilde sınıflandırmıştır;

1. Temel özellikler ve kökler, (TÜRK EVİ /JAPON KONUTU)

2. Mekânsal özellikler, (TÜRK EVİ / JAPON KONUTU)
3. Mobilya ve ekipman özellikleri, (TÜRK EVİ / JAPON KONUTU)
4. Kullanıcı türleri; hane halklarının kültürel aile yapıları, yaşam tarzları ve stilleri (TÜRK EVİ / JAPON KONUTU)

İkinci bölüm ideolojilerdeki küçük evlerin gelişimini inceler ve kronolojik bir sıra ile verir. Son olarak, çağdaş küçük konutlar olarak yaşam tarzları ve eğilimler, çağdaş küçük konutlar üzerine ikili bir araştırma sergilemektedir. Böylelikle, öncelikle Türkiye'deki küçük hanelerin son durumunu göstermek için TA-YA'nın (2011) istatistiksel kanıtları ile çağdaş küçük haneler tanımlanmıştır. (Şekil 3)

Şekil 3. Konutların kültürel/yöresel/dönemsel sınıflandırılması

GELENEKSEL KONUTLARIN KARŞILAŞTIRMALI ANALİZ PARAMETERLERİ

1. *Temel özellikler ve kökler, (TÜRK EVİ / JAPON KONUTU)*
2. *Mekânsal özellikler, (TÜRK EVİ / JAPON KONUTU)*
3. *Mobilya ve ekipman özellikleri, (TÜRK EVİ / JAPON KONUTU)*
4. *Kullanıcı türleri; hane halklarının kültürel aile yapıları, yaşam tarzları ve stilleri (TÜRK EVİ / JAPON KONUTU)*

BÖLÜM 1.GELENEKLER'DE KONUT

1.TÜRK EVİ VE TÜRK ODASI - SEMBOLİK MEKAN

2. GELENEKSEL JAPON KONUTU - ALGISAL MEKAN

Tarihteki iki farklı geleneksel küçük ev tipolojisinin incelenmesini tanıtmaktadır;

(1) *Geleneksel Türk Evi (Odalar) - SYMBOLIC SPATIALITY (SEMBOLİK MEKANSALLIK)*

(2) *Geleneksel Japon Konutları - PERCEPTUAL SPATIALITY (ALGISAL MEKANSALLIK)*

Geleneksel konsept olarak Türk odası ve Japon konutunun incelenmesi, günümüzün küçük konutlarına yorumlar vermektedir.

Aslında gelenekler, küçük konutun mekân adına günümüze nasıl geldiğini anlatan şeydir. Gelenekler ve geleneksel mekanlar günümüz konutlarının mekansallığına dair ipuçları verir. Bu bölümün asıl ilgi alanı geleneksel de konseptin küçüklüğü ve nasıl mekânsal olduklarıdır.

1.1.Geleneksel Türk Evleri: Odalar - Sembolik bölümlenmeler

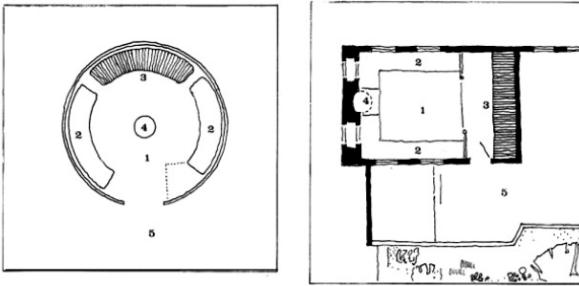
1.1.1. Geleneksel Türk Evinin Temel Özellikleri ve Kökleri

Geleneksel Türk evlerinin temel özellikleri, **ODA** konsepti etrafında şekillenir, yani odalar geleneksel bir Türk evinin temel mimari unsurudur ve Küçükerman'a (2007) (Dündar, 2011'den alıntı) göre, Türk Evinde ki **ODA**, evin içinde belirli amaçlara

hizmet eden her bir birimin toplam odasıdır ‘‘ (s.17-23). Dündar’ın (2011) belirttiği gibi ilk olarak Sedat Hakkı Eldem, Türk evinin tipolojik gelişimini kitabıyla tanıttığı; Türk Evi planı Tipleri - Türk Evi Tipolojisi (1968),ve Küçükerman’da (1978) bu tipolojik evrimi, yani **sofayı** Türk evini oluşturan temel unsurlar olarak çeşitli odalar arasında erişim sağlayan bir alan olarak sunarak araştırmıştır (Dündar, 2011).

Ayrıca Erbaş’ın (2012) belirttiği gibi **ODALAR**, geleneksel Türk evlerinin değerlendirilecek ana konusudur. Odalar genellikle bir SOFA üzerine doğrusal olarak yerleştirilir ve kapıları sofaya açılır. Odalar dikdörtgen şeklindedir ve bu dikdörtgene farklı mimari öğeler ve mekanlar yerleştirilmiştir. Cumba pencereleri (cumba) odanın bir parçası olabileceği gibi odaya eklenen bir girinti de olabilir. Geleneksel bir Türk evi kültüründe, odalar gibi farklı işlevlerin olduğu en önemli mimari unsurdur; yaşamak, yemek yemek, ders çalışmak ve uyumak tek bir açık alanda gerçekleşir (Erbaş, 2012). Öte yandan geleneksel Türk evinin kökleri, çadır yapısının oluşturduğu göçebe yaşam tarzından gelmektedir. Bu, Küçükerman (1978) (Dündar, 2011’den alıntı) tarafından belirtilmiştir;

“Çadır gibi, her oda oturma, çalışma, yemek yeme, uyumak gibi çeşitli aktiviteler için bir araçtır”(Şekil 4)

Şekil 4.Çadır ve Odalar’ın mekan organizasyonları-Sembolik mekansallığı yaratır.

1.1.2. Geleneksel Türk Odalarının Mekânsal Özellikleri

Odaların genel özellikleri, bir odanın çeşitli günlük aktiviteler için çok amaçlı kullanım için geliştirilmesi; oturmak, yemek yemek ve uyumak gibi. Oturma aktivitesi aynı zamanda; iş, eğlence veya sosyal ilişkiler için toplanmayı içerir. Ayrıca odalar içe dönük bir mekânsal organizasyon sergilemekte ve bu evin mahremiyet ile ilgili bir sorunu olmadığını göstermektedir. Küçükerman'a (2007) (Dündar, 2011'den alıntı) göre;

“İslami bakış açısı aynı zamanda Türk evinin ve Anadolu'daki odalarının temel ilkeleri üzerinde de etkili olmuş ve : **içe dönük yaşam biçimini ve dış ilişkilerle sınırlı çözümleri-** yansıtmıştır (s.17-23).

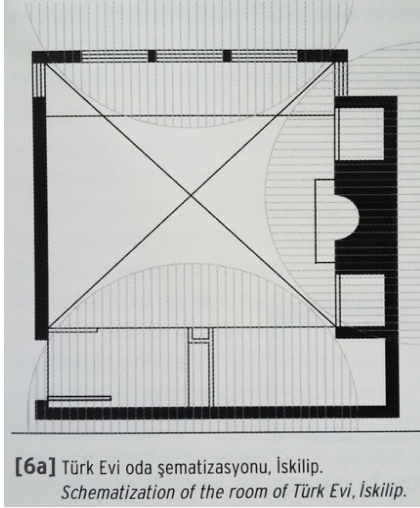
Diğer bir deyişle, aile hayatının mahremiyetini korumak için iç-dış ilişkisi en aza indirilmiş ve aile kavramı Türk sosyo-kültürel hayatındaki en önemli sosyal birim olmuştur. Kısacası içe dönük , taş duvarların sınırlandırdığı ve dış mekandan ayırdığı az sayıda pencereler ile dışa açık olan 'ataerkil kültürü' yansıtan bir mekansallık söz konusudur.

Geleneksel Türk evlerinin mekânsallığı sembolik bölünmeler (ayrışmalar; sedirler, açık orta mekan , ocak, dolaplar, koridor) sunar ve Turuthan'ın (1983) belirttiği gibi geleneksel odalarda esnek bir mekan olarak boş bir merkezi alan ve sabit mobilyalarla bu boş alanın etrafında hizmet veren nişler vardır. Çadır kültüründen geliş ve göçer toplumun sembolik etkileri Türk evinin mekansallığın da görünür ve bu sembolik yaklaşım 'Çadır ve Türk evi' nde ki mekan organizasyonun benzerliği ile dikkat çeker.

Özel nişlerde; mutfak, banyo, dolaplar ve sabit mobilyalar (oturma yerleri) olan misafirler için açık niş olarak cumbalı pencereler bulunmaktadır. Ayrıca 10-15 cm kot değişiklikleri ile ana odadan ayrılan odaların giriş kısmında eşikler bulunmaktadır.

Dolayısıyla, mekansal açıdan bakıldığında, Türk odaları, es-

nek merkezi alan, hizmet alanları olarak özel nişler ve cumba tarafından oluşturulan kamusal nişler (cumba) arasında ikilikler yaratan sembolik bir bölünmeyi barındırmaktadır. **Diğer bir deyişle geleneksel Türk odalarında esnek merkez alan organizasyonu ile kapalı sabit nişler arasındaki ikilik, odaların mekansallığını yaratır.(Şekil 5)**

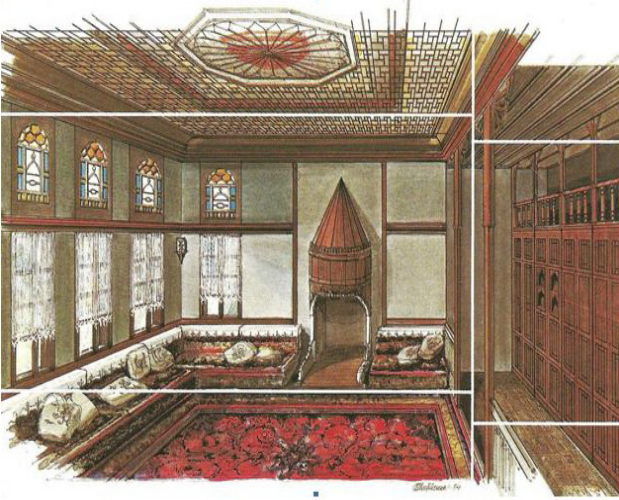
Şekil 5. ODANIN ŞEMAITK GÖSTERİMİ: Türk Evi, İskilip.
(source: Yürekli H & Yürekli F, 2005, YapıYayın, no:111)

1.1.3.MOBİLYA VE EKİPMAN

Odalar geleneksel Türk evlerinde tüm konut işlevlerini bir araya getiren en önemli mekanlardır. **Odaların** en önemli özelliği çok fonksiyonlu, çok yönlü ve sürekli kullanıma imkan vermesidir. **Bu esnekliği yaratacak mekânsal çözümler, çok işlevli sabit mobilyalar ve kolayca kullanılabilen ve ortadan kaldırılabilen tek amaçlı mobilyalar kullanılarak gerçekleştirilmektedir.** Erbaş'ın da belirttiği gibi yemek saatinde sini etrafına yerleştirilmiş minderli dolaplardan birinden yemek masası alınır

ve uyku anında yine dolaplardan yataklar alınır ve oda bu fonksiyon için yeniden düzenlenir (Erbaş , 2012). (Şekil 6)

Odalar ise şekil 3’de görüldüğü gibi merkezi bir esnek mekan düzenlemesi sergilemekte, kapı en içteki alandan / ana mekandan sütunlarla ayrılan bir koridora açılmaktadır ve kapı açıklıklarının dolduğu yüzey banyo ve dolaplarla düzenlenmiştir. Yataklar bu dolapların içinde korunur, bir banyo yerleştirilir ve ayrıca üzerinde çiçekler ve açıklık bulunan bir niş de bulunur.

Şekil 6. Türk Evi, Dikey düzenleme ilkeleri ve tavan kaplaması.
(Ateş, 2008)

1.1.4.Yaşam Stilleri

Turthan 1983, geleneksel Türk evleri, **çekirdek ailelere uygun evler olan; yeni evli çiftler ve bir veya iki çocuklu ebeveynler. Aslında odalar tüm aile tipleri için küçük evlerdir ve burada mekânsallık bu odalardaki sembolik bölünmelerle ortaya çıkmıştır.** Dünder’a (2011) göre; ‘‘ Türk evindeki odalar, günlük yaşamın tüm gereksinimlerini karşılayan bağımsız alan-

lardır. **Oda, geleneksel Türk evinde günlük yaşam için standart olanaklardan oluşan en küçük ve tekrarlanan konut birimidir** ‘‘ (s.17-23).

Böylelikle basit yaşam tarzı konseptine bağlı olarak, kullanıcılar ile odanın çok amaçlı kullanımı arasında büyük bir uyum vardır. Türkiye’de geleneksel ev sakinlerinin yaşam tarzlarındaki sadelikle ilgili olarak Güney (2005), her şeyde sadelik olduğunu yazmıştır. Yere oturdular, yerde çalıştılar, şiltelerini yere serdiler ve yerde oturarak yemek yediler. Ayrıca Yürekli’ye (2005) (Dündar, 2011’den alıntı) göre; ‘‘Türk Evi’ndeki sadelik, göçebe yaşam tarzının anımsanmasıyla ilgilidir ve sıkıştırılmış işlevsel katmanlamadan oluşur’’ (s.17-23). Dolayısıyla Türk tarzı bir odanın çok işlevli kullanımında göçebe kültürü oldukça belirgindir

1.2. Geleneksel Japon Evi Alanı - Algısal bölünmeler

1.2.1. Geleneksel Japon Evlerinin Temel Özellikleri

Bu bölüm, geleneksel Japon tarzı küçük mekan ve küçük konut tasarımlarını ve bu kültürün küçük alanları verimli bir şekilde nasıl kullandığını ve bir yaşam tarzına dönüştürdüğünü tanıtmaktadır. Geleneksel Japon konutlarında başlıca iki önemli özellik vardır; bunlardan ilki, Japon konutunun basit tavrı, Dündar’ın (2011) vurguladığı gibi, çoğunlukla kullanıcıların dini inancın toplamı olan yaşam felsefesinin (Zen ve Şinto) yansımasıdır ve adetler. İkincisi Turuthan’ın (1983) belirttiği gibi yatay mekan organizasyonları ile oluşturulan algısal bölünmelerdir. Küçük mekanları dönüştüren ve büyüten, aynı zamanda evin içindeki gün ışığını artıran katı duvarlar olmadan ışık geçirgen hafif bölmeleri ve zeminde kot değişimleri kullanılarak içeriden dışarıya sürekli, engelsiz bir algı vardır.

1.2.2. Geleneksel Japon Evlerinin Mekânsal Özellikleri

Geleneksel Japon konutları, dışa dönük bir mekânsal karakter

ile oturma, yemek yeme ve uyumak gibi çeşitli günlük aktiviteler için bir odanın çok amaçlı kullanımını sergilemektedir. Schmidt'in (1958) açıkça ifade ettiği gibi (Dündar, 2011'den alıntı); Japon odası tamamen boş olduğundan ve dışarıdan kapatılması için sürgülü paravanlar ile kapatıldığından, iç ve dış bahçe arasında mükemmel bir birlik vardır. Bu, iç mekânların dışarıyla son derece entegre mekânsal karakterini gösterir. Ayrıca Dündar'a göre (2011); 'İç mekan ile dış mekan arasındaki süreklilik, geleneksel Japon evinin önemli özelliklerinden biridir ve duvarlar, bir Japon odasının alanını tanımlamada önemli bir mimari unsur değildir' (s.17-23).

Aslında bu dışa dönük mekânsal karakter, çerçevelerinden kolayca çıkarılabilen kayar perdeler (shoji) gibi sıra dışı duvar tasarımları ile yapısal bir eleman olarak direk ve çatılardan oluşan yapım süreciyle yakın ilişki içindedir. Bu nedenle, ağır rijit yapı duvarları yerine, geleneksel Japon konutlarında; hafif, hareketli ve nemli yaz mevsimi gibi hava şartlarına uyarlanabilen sürgülü kapılar geniş açılarak serin esintinin akışını sağlayan hareketli sürgülü paravanlar öne çıkmaktadır. Bu sayede de iç ve dış arasındaki ilişki çok güçlüdür (Dündar, 2011).

Japon konutlarında ise bir başka geleneksel kavram da Türk odası ile benzerlik gösteren merkezi mekansallıktır. Japonya'nın geleneksel katmanlı alanları olarak, tüm farklı işlevsel alanların tek bir açık odada yer aldığı, 'Oku' olarak bilinen en içteki alan öne çıkıyor. Bu kavram; en içteki alan veya geleneksel bir kelime olarak Oku, Japon evindeki temel mekan konseptlerinden biridir (Belfiore ve Kuma, 2012).

Algısal Bölünmeler: Japon konutlarının mekansallığı, küçük mekanı daha büyük hissetmek için algısaldır ve tüm mekânsal unsurlar, bu kadar küçük bir alanda daha ferahlık hissi sağlayan ve genellikle alçak tavanlar, alçak mobilyalar, üzerine oturarak elde edilen bu ana ilkeyle tasarlanmıştır yani ALÇAK YAŞAM

TARZI (LIVING LOW). Tavan ve daha yüksek alanı algılamak için zemin kültürüne sahip Japonların mobilyaları bu yüzden genellikle yere yakındır.

Ayrıca gölge ilkeleri ile yarı saydam bölmeler kullanılarak, kullanıcıların bu kadar küçük bir alanı büyük algıladıkları küçük gölgeli alanlar oluşturulmuş, bunun nedeni tam ışıqla aydınlatılan küçük alanların daha algısal ve rahatsız edici olmalarıdır.

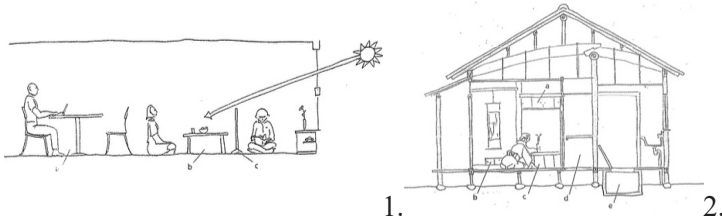
Ayrıca yatay mekan organizasyonu, algısal bölünme, görsel süreklilik ve iç mekan da shojiler (şeffaf bölücüler) ile maksimum gün ışığı kullanımı yaratması nedeniyle Japon konutları geleneksel ve Turuthan'a (1983) göre Japon konutlarının mekansallığı; küçük alanın daha büyük bir algılanması ve yöntemlerini içerir. Düşük tavan yüksekliği nedeniyle yere oturmak küçük alanı daha büyük hissettirir veya yerinde oturma alçak tavanın daha geniş algılanmasını sağlar. Geleneksel Japon evlerinde, mekânsal unsurların algı temelli özellikleri bu küçük kavramını daha büyük hissettiriyor. Şeffaf bölücü bir gölge verir, küçük olanı gizler ve büyütür (Turuthan, 1983).

1.2.3.Mobilya ve Ekipman Özellikleri

Geleneksel Japon evi konsepti, odaların tabanını tamamen kaplayan bir **Tatami** elemanının standart boyutlarının modülleriğine dayanmaktadır (Schmidt, 1958). Tatami, Japon evinin en küçük birimidir ve Houghton (1877) tarafından belirtildiği gibi; Mat (tatami), başka yörelerde ki evler için gerekli görülen birkaç mobilya eşyasının yerini alır. Gündüz halı, sandalye ve masa ve gece yatak. Ayrıca Japon ve Türk'lerin bir diğer ortak özelliği ise; dolaplar, yüklükler ve raflar gibi yerleşik kullanım alanına sahip olmasıdır. Japon evleri, duvara gömülü kullanım alanlarından yararlanarak çok az mobilya içermektedir. Bir diğer iyi bilinen ekipman, yatay bir mekan organizasyonunda gün ışığını engellemeden mahremiyet oluşturan mobil, kısa ışıklı bölmeler-

dir. Ayrıca Japon evlerinde dolap tasarımları ve çözümleri önemli bir yer tutmuş ve alçaklık kuralı yatay olarak yaşam ve depolama birimleri arasındaki dinamizmle bağlantılı olarak kendini göstermektedir.

Japonya'da geleneksel depolama birimleri çok akıllıca tasarlanır ve özellikle küçük alanlar için çok verimli bir şekilde geliştirilir, bu da yaşam/depolama birimleri ile açık/görünmeyen alanlar arasında ikili dinamikleri oluşturur. (AYNI TÜRK EVİ'nde olduğu gibi ikilemler mevcuttur) Saklama ünitelerinin tavanlarda ve zeminin altında saklanması ve sürgülü panellerle kapatılan ana dolapların zeminden tavana yerleştirilmesi geleneksel Japon'da küçük alanların akıllıca kullanılmasına işaret etmekte ve özellikle görünmeyen alanların kullanılması depolama alanları oluşturmaktadır.(Şekil 7)

Şekil 7: 1) Yataylık prensibi ve zeminin önemi,

2) Görünmeyen alanın akıllıca kullanımı.

(Kaynak: Brown, 1993)

1.2.4. Yaşam Tarzları

Öncelikle geleneksel Japon kültürü, küçük mekanı ve küçük konut tasarımlarını çok verimli bir şekilde kullanıp onu bir yaşam tarzına dönüştürürken, Japonların iç mekanlarla bütünleşmiş dış mekanları kullanma biçimi, evlerin **dışa dönük mekânsal karakterini** gösteren kullanıcı yaşam tarzlarında önemli bir yer tutmuştur.

İç mekanların doğa ile birleşimi onların inançlarından kaynaklanıyor ve iç mekanlarda doğa algısı, batılı muadilinden çok farklı şekilde gelişir. İç mekanların doğa ile olan bu büyük bütünleşmesi, geleneksel Japon yaşam tarzındaki mahremiyet kavramını (kişisel alan) da vurgulamakta ve diğer kültürlerden farkını ortaya koymaktadır ayrıca bu kültürde mahremiyet anlayışının olmadığı da ileri bilinmelidir yani Türk evi'nde olduğu gibi ataerkil bir aile evi değildir (Dündar, 2011).

Ayrıca Japon evlerinin sadeliği Yürekli'nin (2005) işaret ettiği gibi Japonların inançlarından kaynaklanmaktadır. Bir odanın çok amaçlı kullanımı, kullanıcılarının '**basit yaşam tarzlarını**' doğrudan yansıtır.

BÖLÜM 2. İDEOLOJİLER'DE KONUT

1.ÇALIŞAN SINIF MİNİMAL KONUTLARI- MEKANSAL BÖLÜMLENME

2.SOSYAL KONUTLAR

3.MİNİMAL KONUT VE REFORM-AÇIK PLAN (EXISTENZMİNİMUM)

4.KOLEKTİF KONUTLAR – HOTEL TİPİ YAŞAM ÜNİTLERİ- CO HOUSES

5.JOHN HABRAKEN – AÇIK YAPI

2.1.Çalışan Sınıfı Aile Evleri (WORKER HOUSES) - Mekânsal Bölümler

Bu bölüm, o dönemde sanayi devriminin (industrial revolution) ortaya çıkardığı kronolojik bir düzen içinde işçi sınıfı aile evlerinin eleştirel bir incelemesini sunuyor. İdeolojiler kapsamında küçük konutlar bilimsel kuralların ortaya çıkışı ile gelenek kavramından tamamen kopmuş; dönemin mimarlık odaları ve belediyeleri tarafından tartışılan ve geliştirilen işlevselci bir

yaklaşım ve yeni bilimsel mimari kuralların (ergonomi-gün ışığı kullanımları-pencere havalandırma-hijyen gibi) sergilenmesi ile ayrılmıştır. İdeoloji konseptindeki küçük konutlar getirilen yeni mimari kurallar ve bilimsel standartlarla artık geleneksel tarzdan tamamen ayrılmış ve zaman içinde ki gelişimine göre aşağıda şekilde sınıflandırılmıştır;

1. İşçi evleri: kiralık küçük yaşam birimleri ve işçi odaları,
 2. Sosyal konutlar,
 3. Modern dönem küçük apartman daireleri,
- kronolojik sıraya göre minimal konut olarak ve mekânsal konfigürasyonları ile sunulmuştur.

2.1 Çalışan Sınıf Konutları: Kiralık Küçük Yaşam Üniteleri ve İşçi Odaları 1910-30

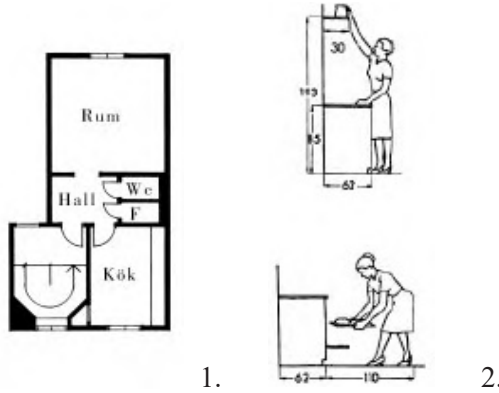
Çalışan sınıf konut kavramı, 19. yüzyılın son yıllarında dramatik bir şekilde değişti ve toplumda daha fazla etkiye sahip olma yolunu buldu. Sanayileşme döneminde, kiralık apartmanlar işçi sınıfı için baskın konut biçimi haline geldi. Ve 20. yüzyılın ilk on yılında, tek odalı ve mutfaklı apartman tipi en yaygın kullanım şekline dönüştü. Böylece 1910'larda ve 20'lerde konut planları konusunda yeni çözümler ve yeni yapılanmalar da ortaya çıktı; iç mekânlara su dolabı, depolama alanları, daha geniş oturma odası eklenmeye başlanarak, maksimum fonksiyonist yaklaşımından biraz konfora geçiş yapıldı. Nylander'in belirttiği gibi; 'Küçük işçinin dairesi, boyuttaki dramatik farklılığa rağmen klasik orta sınıf eviyle pek çok benzerliğe sahiptir. Örneğin, odaları işlevsel olarak esnektir, sırasıyla caddeye ve avluya bakan iki bölüme ayrılmıştır '

Öte yandan, bu dönemde evlerin tasarım ilkelerine ilişkin bilimsel yenilikler ve yasalar öne çıkmakta, İsveç konut araştırma programı sistemi tarafından pratik ev konseptleri geliştirilmektedir. Nylander'in belirttiği gibi; 'O zamanki araştırma yöntemleri bilimsel

bir yaklaşımı benimseyerek ve karmaşık gerçekliği daha küçük ve daha kolay yönetilen parçalara bölerek bireysel işlevler incelendi’.

Aynı şekilde, konut programlarındaki bu yeni koşullar, Zahle (1995) tarafından Ankara’da (1995) düzenlenen ‘Farklı Konut Talepleri’ sempozyumun da yayımlanan bir çalışmayla vurgulanmış, modern konutlar için yeni kurallar ilan edilmiştir. ‘Yaklaşık 1900 yeni kural öngörülmüş, 6 m²’den küçük odalar kabul edilme-yerek ve tüm odalarda bir pencere olması’ gibi kurallar eklenmiştir. Böylelikle küçük konutlar bu dönemde işlevselci ev anlayışını oluşturan sanayileşmenin oluşturduğu yeni bilimsel kural-ların sınırları içinde tasarlanır.

Mekânsal tesislerin boyutlarında insan vücudu ile ilgili ob-jektif bilgilerin kullanıldığı ve küçük metrekarelik alanların sir-külasyon ile mekanların birbirine bağlanmasıyla mekânsal kur-ğunun oluşturulduğu ilk küçük konutlardır. Ailenin küçük bir aile tipi olması gerekmez ve bu, kişi başına minimum büyüklük veya m²’ye sahip konut türüdür. Burada işlevselci tasarım evler-de kendini göstermeye başlıyor.(Şekil 8)

Şekil 8. 1. İşçi konutu Gottenberg 40m²,

2. Ergonominin kullanıma başlanması, (Kitchen Measurements, From Bostadsboken, BFR 1985. Source: Nylander, 1999)

Aynı dönemde Türkiye’de de tek kişilik kiralık odalar yeni bir tipoloji olarak küçük işçi evlerine paralel olarak geliştirilmiştir. Bu kiralık tek kişilik odalar tek kişi tarafından kullanılmış veya geçici olarak farklı bekar işçiler tarafından paylaşılmıştır. Ayrıca Tanyeli’nin (2013) tanımından ‹Hücre odaları- Hücerat’ olarak bilinen bu küçük yaşam birimleri, büyük şehir merkezlerinde yaygın olarak bulunmuş ve geçici konaklamalar için kullanılmıştır. Tanyeli (2013) hücerat’ı; 15. yüzyıldan itibaren İstanbul konut stokunun mütevazı katmanları hücerat adı verilen tek odalı konutlardan oluşur. Bu, caddeye bitişik bir avluya açılan, yan yana sıralanmış ortak boyutlu odalardan oluşan toplu tip konut sistemiydi. Ancak bir kısmı bekarlara kiralandı, hüceratın ana kullanıcıları tek ailelerden oluşuyordu.

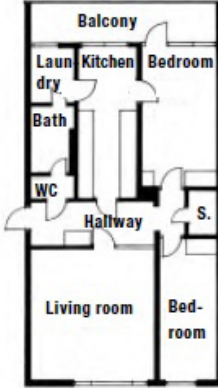
Ayrıca kaynaklarda da görüldüğü gibi Hanlar, ‘tek odalı’ evler olarak Türkiye tarihinde ilk örneklerdir. Toplu konutlar, otel tipi küçük evler ve pansiyonlar gibi ortak paylaşılan alanların dahil edilmesiyle ilgili olarak tipolojik benzerlikler vardır; mutfaklar, banyolar ve iç avlu. Morfolojik olarak küçük ev alanları analiz edilirken, bu tip bir hane yaşamı için alternatif bir küçük ev olarak yaratılır.

2.2. Sosyal Konutlar (Social Houses) 1940-50’S Mekânsal Bölünmeler

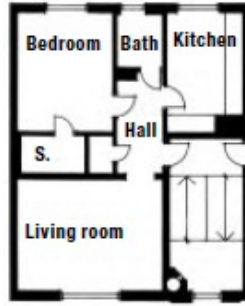
Savaşın sonra, 1940’ların sonunda ve 50’li yıllar boyunca, Sosyal Konut Programlarının çoğu işlevselci yaklaşımla gerçekleştirildi. Kalite standartları ve daire sayıları hızla artmaktadır. Tüm servis alanları, mutfaklar, banyolar, tuvaletler, çamaşır odaları sanayileşme ile yine yenilikçi bir şekilde tasarlandı. Ola Nylander’in belirttiği gibi; “” Sosyal Konut Programı, İsveç’teki konut tarihinde benzersizdi ve aynı zamanda dünyanın dört bir yanından ilgi gördü. Dahası, Zahle’nin vurguladığı gibi; “1930’larda konut, uluslararası işlevsellikten esinlenmiştir” (s. 504). Bu

dönemde gün ışığı ve temiz hava kullanımını da ciddiye alındı. Öncelikle tüm odalara pencereler eklenmiş, normalde doğu ve batıya dönük uzun evler tasarlanarak gün ışığının odalara derinlemesine girmesine izin verilmiş ve teraslı evler 1930’larda bunlara bahçe, ışık, temiz hava getiren popüler konut formu haline gelmiş küçük evler olmuş.

Ayrıca Nylander tarafından belirtildiği gibi; 55 m²’lik plan, bir mutfak, bir yatak odası, bir salon, banyo, depo ve oturma odasından oluşmaktadır. Bu daire, işlevselci standart dairenin öncüsü olarak görülebilir ‘’ (s. 29). (Şekil 11.2) Aydınlatma durumu, sosyal konut programının önemli bir kriteriydi. Plan yerleşimlerinde, mekân organizasyonlarında da görülebileceği gibi, loş ışıklı alanları tamamen gün ışığına dönüştürdüğü gibi, iki mutfak açıklığı, salon, oturma odası ve yemek alanı ile birlikte dolaşmak da mümkündür. ferahlık hissi.(Şekil 9)

Million Program apartment, 2BR, 88 m², 1968.
Scale 1:200.

1 BR apartment, 55m², Södra Guldheden, Gothenburg, 1953. Scale 1:200.

1.

2.

Şekil 9. 1.Millon sosyal konut programı , 88m², 2) 1 YO.55 m²

2.3. Modern Periyod Küçük Apartmanlar (Minimum Dwelling) – ENTEGRE BÖLÜNMELELER

2.3.1. Minimum Konut Olarak Modern Dönem Küçük Daireler - Entegre Bölmeler

Modern dönem küçük evler, farklı kullanıcılar ve yaşam tarzları için uyarlanabilen küçük yaşam birimleri de dahil olmak üzere farklı mekânsal lığıyla konut konusunda bir reformdur. Aşağıdaki gibi küçük haneleri barındırabilir; bir kişi, iki kişi veya üç kişidir ve yalnız yaşayan çalışan kadın veya erkek, birlikte yaşayan iki arkadaşı, yalnız yaşayan yaşlılar, tek çocuklu evli bir çift, çocuksuz evli bir çift vb. gibi çeşitli senaryolara hizmet edebilir. Minimum yerleşim alanı küçüktür ancak farklı mekânsal kaliteye sahip olduğundan 50 m² gibi küçük aile eviyle karşılaştırılmamalıdır.

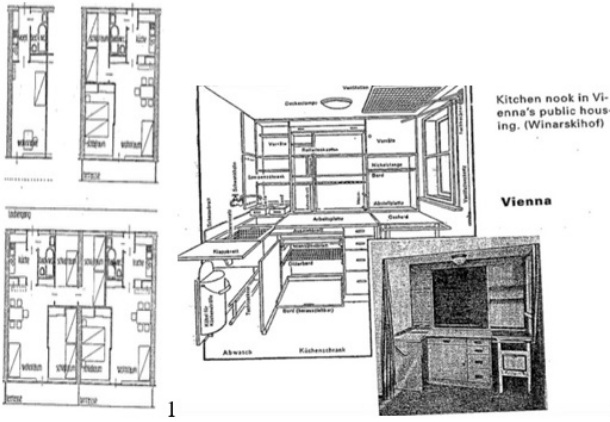
Esnek tasarım çözümleri, proletarya yaşam tarzı olarak çalışan insanlar için, kısa kullanımlar için son derece uygun olmuş, turist yaşam tarzı, öğrenci yaşam tarzı vb. gibi farklı yaşam tarzlarına yanıt vermiştir. Bu kullanıcı tipolojisi çağdaş küçük konutlar ile birlikte çeşitlenerek artmaktadır. Minimal konut kendi standartlarına sahip olmalı ve aile konutunun indirgenmiş plan düzeni olarak tasarlanmamalıdır. Yeni bir konut tipolojisi olarak minimal (asgari) konut, değişen koşullar ve farklı yaşam tarzları için tasarım çözümlerine ve modern işçi sınıfının sosyal kültürel gereksinimlerine cevap vermeliydi.

Ana amaç, son derece entegre mekanlarla açık plan konseptini kullanmak ve modern minimum konut tipolojisini, artık kapalı mutfak kullanmayarak aile odaklı hane halkı olmayan kadınları mutfak işlerinden eliyordu. Burada kapalı mutfak hücreleri açık niş olarak tasarlanıyordu. Teige (2002) tarafından belirtildiği gibi; “Minimum konutun yenilenmiş versiyonların da, tüm ev idaresi işlevleri artık tek bir alanda, yani mutfakta sıkıştırılmıştır(Şekil 10)

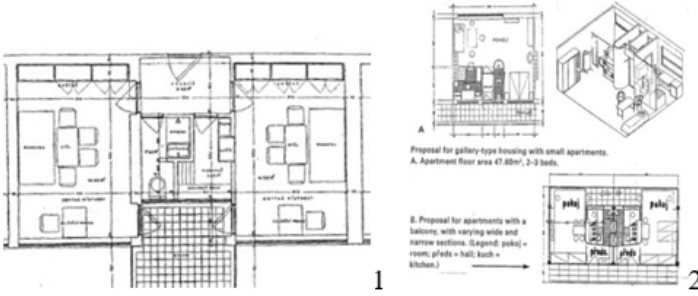

Şekil.10 Le Corbusier'in Minimal Konut tasarımı, yarışma projesi 1.si seçilmiştir,1950

Geleneksel ailenin parçalanması, kadınların işgücüne girmesi ve kadın-erkek eşitliği ilkesinin tesis edilmesiyle başladı” (Teige,2002). Böylece, yeni bir küçük ev tasarımı olarak minimum konut, her hane için ayrı yaşam ve uyku alanları sergilemektedir. (Şekil 11-12)

Şekil 11.1.Hans Schmidt 1928 Basel de kooperatif, 2.Viyana da halk evi için end.mutfak tanıtımları
1) Açık nişler halinde mutfaklar, 2) Endüstriyel mutfaklar.
(Kaynak: Teige, 2002)

Şekil 12.1)Ortak kullanımlı servis alanları, 2)min ölçülerde minimal konut

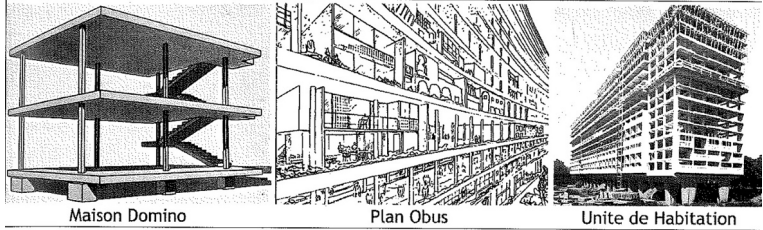
Tasarım ilkeleri dönemin kült mimarları tarafından oluşturulmuş; Mies van der Rohe ve Le Corbusier gibi; açık plan konseptin de, bir bireyin tüm sosyal aktivitelerinin tek bir odada toplandığı konutlar olarak; oturma odasında açık mutfak ile yemek pişirme köşesi ile oturma, uyku, yemek, ders çalışma aktiviteleri entegre edilmiştir. Bunlar minimal konut ilkelerinin temellerini yansıtır, hatta günümüzde 1 + 1 ve 1 + 0 tipleri olarak görülebilir.

Bu tipoloji, daha az gelişmiş tasarım, daha fütüristik olanlara bir geçiş olarak görülebilir. Mutfağı olmayan daireler veya her yetişkin için tek bir mobilya parçası ile bağımsız bir yaşam alanı yaratılması; ilerde toplu konut ve otel tipi ile bağlantılı olan en gelişmiş minimum konut tipolojisini oluşturacaktır.

Buna ek olarak, yeni ve yenilikçi bir tasarım yaklaşımı olarak ‘açık yapı’ konsepti, açık plan kavramını benimsemekte, ‘Yapıda Yenilikçi Yaklaşımlar’ (Deniz ve diğerleri, (2015). Deniz, Habraken’in açık yapı kavramını; ‘Ne olacağını tahmin etmemeliyiz, ancak tahminsiz olmaya hazır olmalıyız’. Habraken, gelecekteki değişikliklere ve dönüşümlere yanıt verebilmek için, hiyerarşik olarak farklı kontrol seviyeleri ile tasarlanmış bir bina sistemi önerdi; destek ve dolgu parçalarını tasarladı ve çok çeşitli konut tipolojilerini konstrüksiyon gerektirmeden dönüştürebilmeyi yani adapte olabilmeyi tasarlayabildi. Destek ve dolgu elemanla-

rını birbirinden ayırarak, kullanıcı konsept ve senaryolarını yapıdan bağımsız kıldı.

Bu seviyeler, farklı yaşam süreleri için farklı yapı elemanlarını kontrol eder. Kısa ömür sağlayan dolgu parçaları; mekan organizasyonları için bölücüler, mobilyalar ve kaplamalar ile uzun ömürlü olan destek parçaları; strüktürü oluşturan elemanlar kolonlar kirişler gibi, göre daha sık yeniden düzenlenebilir. Tarihsel araştırmalar sonucunda açık yapının ilk örnekleri; Maison Domino (1915), Plan Obus (1930), Le Corbusier'in Unite de habitation of Marseille (1947-1952) projeleri, yapısal parçalar ve yaşanabilir hacimlerin destek ve dolgu parçaları olarak birbirinden ayrıldığı ilk projelerdir. Ortak bir yapısal sistem içindeki bu ayrışma, konut birimlerinin çeşitliliğini, farklılaşmasını sağlamıştır. Şekil 13'te belirtilmiştir ki; *Yaşanabilir hacimler (Dolgu) yapı sisteminden (Destek) bağımsız olarak tasarlanmıştır.* (Şekil 12)

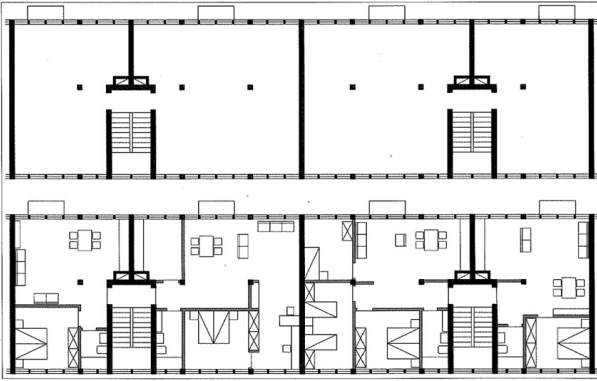

Şekil 12.Le Corbusier's Maison Domino (1915), Plan Obus (1930) and Unite de Habitation of Marseille (1947-1952) Projects. (Source: Deniz, 2015, pg:35)

Buna ek olarak, Mies van Der Rohe, Weissenhofsiedlung (1927) için, farklı / çeşitli kullanıcı türlerine yanıt verecek esnek, uyarlanabilir mekânsal organizasyonlarla alternatif olanaklar yaratmak için merkezi bir kurulum sistemine ve ritmik cepheye sahip iskelet yapı sistemini kullandığı bir konut projesi tasarladı. Bu strüktürel sistemin (destek) binaların iç mekanlarını (dolgu)

esnek bir şekilde düzenleme fırsatı getireceğine karar vermiştir (Deniz, 2015).Şu ifade edilmektedir; ‘Merkezi yerleştirme ve ritmik cepheyle büyük bir açıklıktan geçen iskelet yapı sistemi, farklı kullanıcı gruplarına esnek kullanım imkanı sağladı’.

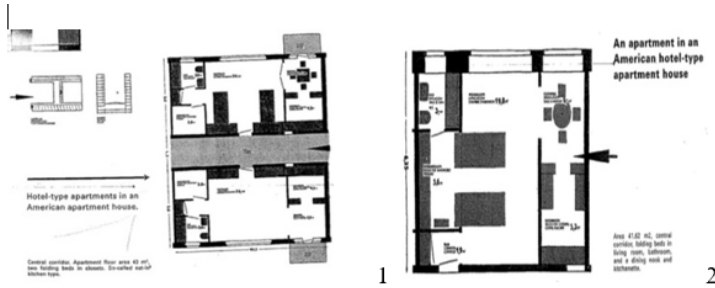
Yapı ayrıca; insan enerji verimliliği, konfor ve esneklikle ön plana çıkmaktadır. Çalışan sınıf yaşam tarzı ile modern yaşamın kullanıcısı, evdeki yolları ve hareketleri kısaltarak evin içinde enerji kazanacaktır. Esnek plan düzeni ile beton iç duvarlar yerine hafif bölmeler kullanılarak; hızlı dönüşümler; 1 yataklı bir oda, hareketli bölmelerle geceleri 2-3 yatağa dönüşebilir veya yaşam alanlarının bir kısmı gerektiğinde hareketli mobilya ve bölmeler yardımıyla çalışma alanına dönüşebilir tasarlandı. Bu, çeşitli yaşam tarzlarını geleneksel aile evinden farklı olarak minimum bir konutta barındırma fırsatı verecektir. (Şekil 13)

Şekil 13Mies Van der Rohe’s Weissenhofsiedlung Project (1927). (Deniz, 2015)

2.3.2 Kolektif – Hotel tipi –Minimal konutlar (Collective Dwellings, Hotel-Types as Developed Version of Minimum Dwelling)

Minimal konutun diğ er versiyonları, alt türleri ile birlikte toplu konut olarak sunulmuştur; müstakil ev tipinin tek yaşam tipine dönüştürülmesine yönelik reformlar sergileyen mimari literatürde otel tipi minimal konut ve ortak konut ortaya çıkmıştır. Teige'e (2002) göre; "Asgari meskene uygun yanıt, en iyi şekilde, toplu konut veya özel temizlik işlevleri olmayan bir apartman, çalışan bireyler için tasarlanmış konut hücrelerinden oluşan bir arı kovanı kavramı ile karakterize edilebilir idi". Otel tipi apartman ise, yer değişimine hızlı bir şekilde uyum sağlayan ve işçi sınıfı yaşam tarzına uygun, geleneksel ev işlevlerinden yoksun bir konut görünümünü göstermektedir. Dahası, Teige şunu önermektedir; 'Kolektif bir evde asgari mesken, bireysel bir yaşam hücresi, yani yetişkin birey başına bir oda olarak düşünülmelidir. Bu hücreler büyük arı kovanları şeklinde düzenlenecektir'. Bu nedenle, toplu konutlar genellikle işçi sınıfı hanelerine uygun küçük evler olarak görülür.(Şekil 14)

Şekil 14.1-2. Hotel-Tip Apartman lar(Teige, 2002)

Otel tipi olarak tanıtilan ve Cieraad'ın makalesi ile tanıtilan konut otelleri tarafından araştırılan asgari konutun daha da geliştirilmesine çalışıldı.

'Mutfağımdan çık! Mimarlık, cinsiyet ve ev içi verimlilik; 'Yirminci yüzyılın ilk yarısında mutfak ve ekipmanı, yalnızca Hollanda'da değil, aynı zamanda batı dünyasının çoğunda profesyonel bir ev kadını imajıyla eşanlamlı hale geldi'

Bununla birlikte, Cieraad'ın (2002) vurguladığı gibi, Hollandalı mimarlar Gilman'ın devrim niteliğindeki mutfaksız aile evleri fikrinden etkilendiler. Bu, bir otelin lüksüyle bir konutun kalıcı kullanımının birleşimiydi, mimarlar bu tipi **konut oteli** olarak adlandırdılar. Ve ilk konut oteli Boschzicht'ti ve 1918'de inşa edildi; *'Boschzicht, yalnızca üç yatak odası, bir salon ve bir oturma odası bulunan, ancak ayrı bir yemek odası olmayan nispeten küçük boyutlu daireler olarak tasarlandı. Bir kattaki tüm daireler bir misafir odasını paylaştı'*.(Şekil 15)

Şekil 15.Apartment Hotel 'Boschzicht', Built in 1918.
(Source: Cieraad, 2002)

BÖLÜM 2

ÇAĞDAŞ KÜÇÜK HANEHALKLARI

Bugün dünyada genel olarak küçük hanelerde bir artış olduğu ve bu aile tipolojisinin prototipten daha çeşitli olduğu açıktır, buna bağlı olarak artık bu aile tipi için tasarlanan küçük evler de mekansal kurgularda çeşitlilik göstermektedir. , birçok ülke ve kültürde, özellikle büyük şehirlerde ve metropollerde. Ve bu çalışmada, Türk küçük evlerinin mekânsal çeşitliliğindeki aile yapılarındaki bu farklılaşmada gözle görülür artışların olduğu belirtilmektedir.

Bu nedenle, çağdaş küçük haneler ile evler arasında dinamik-farklı-ikili bakış açılarından güçlü bir ilişki vardır. Bu bölüm, TAYA'nın (2011) (Türkiye Aile Yapısı Araştırması: Tespitler, Öneriler, TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı-Türkiye Aile Yapıları Araştırması) istatistiki kanıtlarıyla da araştırılan çağdaş küçük haneleri tanıtmaktadır.

Resmi istatistik programına alınan ve hanehalkı kavramını şu şekilde tanımlayan 2011 yılı ikincisi 2006; “Hane halkı, tek bir çatı altında yaşayan veya aynı konut biriminde veya aynı konutun bir bölümünde yaşayan ve hane halkının hizmet ve yönetiminde yer alan 1 veya daha fazla kişiden oluşan bir gruptur” Bu açıdan bakıldığında küçük haneler, günümüzde değişen artan ikilikler ve farklılıklar sergileyen ve dinamik, çeşitli ve ikili sosyal özellikleri açısından küçük hanelerin değişken ve dönüşebilir özelliklerini gösteren dinamik özellikleri nedeniyle analiz edilmiştir.

Küçük hanelerin dinamikleri genel olarak hanehalkı üyelerinin yapısının değişken ve dönüştürülebilir özelliklerine dayanmaktadır. Alt gruplarda bulunan çeşitlilik ve karşıt kavramlar sayesinde, ev yapısının ikilileri ortaya çıkar ve prototip ev yapılarından farklı olarak bu yeni tipoloji, genellikle ev satın almayan ve sabit bir ortamda yaşayan farklı yaşam tarzları sergilerler. ge-

nellikle yaşam tarzlarına ve gelir düzeylerine uygun farklı yerlerde yaşama talebi gösterirler. Böylelikle küçük hanehalkı yapılarının ilk dinamikleri; alt türlerine göre üye sayısı ve aile tipi, küçük hanehalklarının yaşam tarzlarının çeşitliliği; ailecilik, kariyerlilik, tüketimcilik ve bohemlik, son olarak dualite kavramı; sosyal, fiziksel ve canlı bağlam tercihleri.(Şekil 16)

Şekil 16. Mekansallık ve Kullanıcı etkileşimini anlatan grafik çalışması

2.1. Küçük Hanehalkı Yapılarının Dinamikleri

Bu bölümde, çalışma, Türkiye'deki küçük hane halkı yapılarının dinamiklerini, üye sayısı ve aile türü olarak TAYA (2011) istatistiksel kanıtları ile incelemektedir. Buna göre TAYA (2011), Türkiye'de hane halkı aile tipleri başlıca üçe ayrılmaktadır; nükleer(çekirdek), genişletilmiş(kalabalık), parçalanmış(küçük) haneler, ancak tez çalışmasında araştırmalar, küçük hane halkı kavramı nedeniyle nükleer ve parçalanmış ev tiplerine odaklanmaktadır.

A. Kullanıcı Sayısına göre Hanelerin Dinamik Yapısı

Türkiye'de TAYA'nın (2011) belirttiği gibi; “ Ortalama hane büyüklüğü 3,6 üyeyi tehlikeye atıyor. Ortalama hane büyüklüğü

kentsel ve kırsal alanlarda birbirine oldukça yakındır. Üç büyük şehir arasında, İstanbul ortalama olarak en büyük hane halkı büyüklüğüyle (3,5 üye) ilk sırada yer alırken, İzmir en düşük (3,1 kişi ile) “ (s. 27). Hane halkı türünün karşılaştırılması, çekirdek hane halkı türünün optimum sayı sergilediğini 3,65, kırık-parçalanmış türünün ise 1,87 kişi ile en düşük olduğunu göstermektedir.

B.Küçük Hanelerin Aile Türlerinin Dinamik Yapısı

Çekirdek ve parçalanmış aile tipleri küçük haneleri temsil etmekte ancak senaryolar ile küçük hanelerin dinamik yapısını artıran bazı alt tipler de bulunmaktadır. Yapılan incelemeler sayesinde; Çekirdek ve parçalanmış haneler arasındaki temel fark evli ve evli olmayan çiftlerden gelirken, çekirdek aile temelde evli çiftleri barındırırken, parçalanmış aile tipi evli olmayan çiftleri sergiler. Buna ek olarak, her iki tür de, nükleer ve kırık, tablo 6'da gösterildiği gibi üye sayısı 1'den 3'e değişen küçük hanelerin dinamik yapısının çeşitliliğini oluşturan alt türleri barındırmaktadır ve kavramlar TAYA (2011) tarafından aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır. (Şekil 17)

Şekil 17.Küçük Hane halkının dinamikleri

* Çekirdek Aile: TAYA (2011) çalışmaları sonucunda çekirdek aile ağırlıklı olarak çocuklu veya çocuksuz evli çiftlerden oluşmaktadır; “Bu, çocuğu olmayan veya babası olmayan bir eş ve kocadan ve bir anne ve evlenmemiş çocuk (lardan) oluşan bir aile türüdür”.

* Çocuksuz çekirdek aile (45 yaş <45): Çocuksuz, 45 yaşından küçük ebeveynlerden oluşan aile tipi.

* Çocuğu olmayan / çocuksuz çekirdek aile (45 yaş>: 45 yaşından büyük, çocuğu olmayan ebeveynlerden oluşan aile tipi.

* Çocuklu çekirdek aile (1 çocuk / 2 çocuk / 3 çocuk ve daha fazla): Anne, baba ve 1,2,3 veya daha fazla tek çocuğu / çocuğu içeren aile türüdür.

* Parçalanmış aile: Parçalanmış aile, evli çiftleri olmayan haneleri tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Yalnız yaşayanlar, tek ebeveynli aileler, birlikte yaşayan akrabalar ve hatta akraba olmayan ancak birlikte yaşayanlar bu aile tipi altında sınıflandırılır. Bu tür, aşağıdaki gibi alt türleri sergiler; “Tek kişilik haneler, tek ebeveynli, diğer parçalanmış aile ve akraba olmayan haneler”.

* Tek kişilik haneler: Bu tür hanelerde yalnız yaşayan tek kişi vardır.

* Tek ebeveyn: Tek ebeveyn ve evlenmemiş çocuk (lar) dan oluşan aileler bu grup altında kabul edilir. Bu haneler, ebeveynler boşandığında, birlikte yaşamadıklarında veya herhangi birinin kaybı nedeniyle oluşur.

* Diğer parçalanmış aile: İlişkilerin bir arada yaşadığı ancak ebeveyn ve çocuklar (büyükanne & torun (lar), iki kardeş, teyze ve yeğen (ler) vb.) Arasında ilişki eksikliği olan bir ev türüdür.

* Akraba olmayan haneler: Bu tür hanelerde birlikte yaşayan herhangi bir hane üyesi, doğum veya akrabalık nedeniyle birbiriyle ilişkili değildir.

TAYA 2012; analiz ve incelemeleriyle; Türkiye’de en yaygın hane halkı türü% 70 sıra ile çekirdek ailedir, geniş aileler toplu-
mun daha küçük bir bölümünü (% 12) temsil etmektedir ve par-
çalanmış ailelerin payı% 18’dir. Ayrıca her iki tür için de kentsel
alan oranları kırsal alan oranlarından daha yüksektir. Öte yandan,
çekirdek aileler en yüksek oranı üst sınıfta sergilerken, parça-
lanmış aile en yüksek oranı alt üst sınıfta sergilemektedir. evli
çiftleri olan küçük haneler üst sınıf, evli olmayan çiftler veya
yalnız yaşayan haneler alt sınıf aile özellikleri göstermektedir.
Ev tiplerine bakıldığında, çocuksuz veya 1 çocuklu çekirdek aile
ve parçalanmış aileler, küçük haneleri işaret eden tez kapsamın-
da araştırma alanı içindedir. Çekirdek ailede çocukların durumu-
nu bilmeden çekirdek aile% 70 ve parçalanmış aile% 17.7 sergi-
lemektedir. Böylelikle, çocuk sayısını gösteren küçük hanelerin
sayısı / aile büyüklükleri için ikinci karşılaştırma yapılmıştır. Bu
analizler ile küçük hanehalklarının yüzdesinin yaşayan çocuğu
olmayan ve 1 çocuklu ailelerin 1’den 3’e değişen çeşitlilikte top-
lam% 49,5 olduğu ortaya çıkmıştır (TAYA, 2011).

2.2.Küçük Hanehalklarının Çeşitliliği: Yaşam Tarzı

Chaney 1996,) aracılığıyla, yaşam tarzları modernite ve mo-
dern bir dünya için gereklidir. Chaney şunu vurguluyor; “ Bunun
anlamı, modern toplumlarda yaşayanların kendilerinin ve başkala-
rının eylemlerini tanımlamak için bir yaşam tarzı kavramını kulla-
nacaklarıdır. Yaşam tarzları, insanları farklılaştıran eylem kalıpla-
rıdır (s. 4). Dolayısıyla bu bölüm, alternatif küçük ev türlerinin çe-
şitliliğini etkileyen **ailecilik, kariyercilik, tüketicilik ve bohem-
lik** gibi bazı temel yaşam tarzlarını kapsamaktadır. Özellikle son
iki yaşam tarzı, geleneksel aile tipolojisinden farklı olarak küçük
haneler için daha önemlidir ve Johnston, yaşam tarzlarını;

a. Familism(aileselcilik); Çocuk yetiştirmenin baskın özellik
olduğu ve tüm yaşam tarzının çocuklara odaklandığı. Bu yaşam

tarzı, geleneksel olana en yakın olanıdır, ancak genellikle aynı kapsamda geniş aile ilişkilerini içermez.

b. Kariyercilik; Üyelerin esas olarak dikey sosyal hareketlilik hedefine yöneldikleri ve zamanlarının ve enerjilerinin büyük bir kısmını bu amaca adadıkları. Bu yaşam tarzını seçen birçok kişi asla evlenmeyebilir, ancak evlenenlerin çoğu ortalamanın üzerinde bir yaşta evlenir ve çoğunun çocuğu olmaz.

c. Tüketimcilik; üyelerin zamanlarını, paralarını ve enerjilerini genişletmeyi, yemeyi, içmeyi ve neşeli olmayı tercih ederek iyi yaşamı tercih ettiği. (s. 31)

d. Bohemizm: ‘‘ Hangi üyelerde, alternatif bir yaşam tarzına öncülük eden üyeler hippie değiller çünkü müzik, moda, sanat, edebiyat vb. Gibi çok geniş yelpazede farklı zevklere sahip olabiliyorlar, genellikle çok yaratıcı insanlar ‘‘ (<http://www.urbandictionary.com/define.php?term=bohemian>)

Ayrıca Johnston (1972) bunu açıklar; ‘‘ ... çoğu insan iki veya üçün bir kombinasyonunu seçer. Genellikle bir yaşam tarzı hakimdir ve bu, görünüşte aynı seçimi yapmış olan haneler arasında farklılıklara yol açabilir ‘‘ (s. 31). Bununla birlikte, cinsiyet açısından bakıldığında, ailesellik, çalışan bir baba, evde anne ve çocukların hane halkı profiline bakması ile geleneksel ev tipi tipolojisine yalnızca daha yakındır, ancak familisim yaşam tarzı diğer iki yaşam tarzından biri olan ailecilik + kariyercilik ile birleştirildiğinde, Evli ya da evlenmemiş evde çocuklu ya da çocuksuz çalışan erkek ve kadınların birlikte yaşaması alternatif aile yaşam tarzına daha yakın hale gelmektedir. Ya da familism + tüketimcilik, profesyonel olarak çalışan evli veya evli olmayan çiftler olarak alternatif aile tipolojisini yansıtır ve zamanlarının çoğunu ev dışında geçirir.

Küçük haneler arasında sıklıkla ortaya çıkan bir diğer yaşam tarzı da bohem yaşam tarzıdır ve kentsel sözlükte bohem olarak belirtildiği gibi; ‘‘Garip kıyafetlerden oluşan bir karışım giymeyi

seviyorlar ve sırf bunun için farklı modaları bir arada karıştırıyorlar. Bohemyalılar alternatif mekanlarda yaşarlar, bunlar normalde yaşamak için uygun görülmeyen yerlerdir. Serveti öncelikleri haline getmezler. Para sadece hayatta kalmak için bir araçtır, bu yüzden sanat / zanaat / müzik / edebiyat için yaşayabilirler ... vb.

Bohemlerin vazgeçtikleri değerlerden biri özel mülkiyeti. İçlerinde nadiren kalıcı konutları veya mobilyaları vardı. Paris'in kafelelerinde, sokaklarında, kütüphanelerinde ve diğer kamusal alanlarında yaşadılar ve çalıştılar. Bohemya üyeleri genellikle diğer bohem şirketlerle konaklama paylaşarak ortak bir yaşam tarzı benimsedi (<https://www.mtholyoke.edu/courses/rschwart/hist255s01/boheme>).

Ayrıca bu yaşam tarzı dinamikleri; ailesel-kariyer odaklı- tüketim odaklı ve bohemlik, ikilem olarak yaşam bağlamı çeşitliliğini de barındırır; sosyal, fiziksel ve yaşam alanı(iç mekan) tercihleri bağlamlarında da ikilikler sergiler.

2.3.Küçük Hane halkı Sosyal-Fiziksel Yaşam Tercihlerinin İkiliği Bağlamı

Sosyal Bağlam Tercihleri: Aile bağlarına yönelik ve sosyal bağlara yönelik: Aile odaklı ve 'aile odaklı+ kariyercilik' yaşam tarzı, aile odaklı geleneksel yaşam tarzlarına daha yakındır ve iyi bir kariyer ve yaşam kalitesi tercihi ile çocuk doğurma ön plana çıkar. Öte yandan, tüketicilik ve bohemcilik daha bireyseldir ve yaşam tarzı gelenekselden ziyade modernizme daha yakın olan ve sanat, müzik, moda, edebiyat vb. İle daha çok ilgilenen bir veya iki küçük hane sunar.

* **Fiziksel Bağlam Tercihleri:** Şehir merkezi odaklı / Kent merkezi odaklı / İş yeri odaklı: Ailevi yaşam tarzı genellikle şehir merkezlidir ve genellikle şehir merkezlerini, yaşamak için eski evleri, örneğin çocukluklarını geçirdikleri aile evlerini tercih ederler. Öte yandan, kariyercilik yaşam tarzı, profesyonel çalışmalarını gelen ve yolda / trafikte vakit kaybetmek istemeyen ve

güçlü bir sosyal yaşantıya sahip iş yerleri ile yönlendirilir, bu nedenle bu yaşam tarzının üyeleri evlerini ev-ofis olarak kullanırlar. Son olarak, bohem yaşam tarzına mensup kişiler genellikle ev kiralarının şehir merkezlerine göre daha düşük olduğu alt mahallelerde yaşarlar, genellikle sanatlarına odaklanırlar.

*** Yaşam Alanı Bağlamı Tercihleri:** Ev içi yaşam ve ev dışı yaşam: Ailevi yaşam tarzı üyeleri genellikle ev içinde çocuklarıyla zaman geçirirler, bu nedenle bu yaşam tarzı üyeleri evleri genellikle iyi döşenmiştir, öte yandan bohem yaşam tarzının üyeleri genellikle Sürekli belirli bir mekanda yaşamıyorlar, evlerini kalıcı olarak kullanıyorlar ve evin dışında daha çok vakit geçiriyorlar, evlerini tam olarak döşemiyorlar bile.

BÖLÜM 3: ÇAĞDAŞ KONUT PLANLAMA VE TASARIM YAKLAŞIMLARI

****Entegre /Dinamik Mekan Organizasyonuna Sahip Çağdaş KONUT TASARIM**

Barınma üzerine çağdaş düşünce, modern dönemin devrimine rehberlik eden bu işlevselci ve post-işlevselci modelleri açıkça etkiledi ve çağdaş düşünce, birincil insan ihtiyaçlarına evrensel yanıtı odaklanan; toplu alanlar dahil yoğunluk, toplu sorumluluk ve uygun fiyatlı konut dahil sürdürülebilirlik ve düşük bina yaşam döngüsü dahil sürdürülebilirlik bilimi, çelik prefabrikasyon ile azaltılmış inşaat maliyetleri, kompakt yaşam üniteleri üretimi, esneklik-uyarlanabilirlik-yaşam döngüsü dahil olmak üzere dönüşüm, bireysel ve standart çağdaş ev.

İç ve dış mekânlar gibi toplu alanlar; misafir odası, hobi odası, toplantı odası, sinema odası, müzik odası, mutfak vb. ekstra ek odalar ve açık spor alanları, çocuk bahçeleri, kafeler, mağazalar ve konut yoğunluğu çağdaş konutun karşılıklı iki konsepti haline geldi, hem küçük evleri destekliyor bir yandan çeşitli sosyal aktiviteler diğer yandan kişiselleştirilmiş ve kamusal alanlar yüksek yo-

ğunluklu konut projelerinde bir araya geliyor. Günümüzde minimal boyutlara sahip küçük evler bireysel yaşamlar için yaratılmakta ve bu minimal evler çağdaş konutlarda kolektif alanların doğru kullanılmasıyla tamamlayıcı bulmaktadır (Segatini M, 2008).

Kitapta, çağdaş küçük konut özelliklerinin incelenmesi ‘Yoğunluk kavramı’ en büyük öneme sahiptir. Bireysel bir sosyal değer olarak görülen Unite d’habitation gibi Le Corbusier tarafından yirminci yüzyılın ilk yarısında orta ve doğu Avrupa’da inşa edilmeye başlanan bu büyük konut kompleksleri; temalar; bireyler arasında eşitlik oluşturmak, yaşam standartlarını ve koşullarını iyileştirmek, bireyler arası farklılıkları ve çeşitliliği ortadan kaldırmak Günümüzde yüksek yoğunluklu konut projelerinin çağdaş ilkeleri; tek konut, alan esnekliği, zaman içinde dönüşüm kapasitesi ve kişiselleştirme potansiyeli ölçüğünde.

Bu noktada, yüksek yoğunluklu, toplu konut, sürdürülebilirliği olan karma projelerin günümüz konut projelerinin ortak özellikleri olduğu açıkça görülüyor. Öte yandan, mekânsal açıdan bakıldığında, tez çalışmasının ana konusu olarak, bugün Türkiye’de küçük ev tasarımları; Son günlerde küçük evler alternatif bir aile tipini çekiyor, kullanıcılarına ortak bir yaşam senaryosu sunuyor, metrekarelere kadar kültürel yaşam tarzı çeşitliliği sunuyor, ailelere ekonomik şartlarla yaşam tarzı çeşitliliği sunuyor ve mekânsallıkları, ayrıklardan entegre organizasyonlara doğru bir gelişmeyi gösteriyor. çeşitli dereceler.

Türkiye durumu için çağdaş küçük evlerin bu özelliklerini belirtmek için, son zamanlarda büyük şehirlerde yeni küçük konut projeleri tasarlayanlarla toplam dokuz olan mimar görüşmeleri yapılmıştır; İstanbul, İzmir, Ankara. Özellikle 1 + 0, 1 + 1, 1 + 1.5 tipleri ile yeni küçük evler tasarlayan mimarlar ve özelliklerle; tasarım kriterleri, kullanıcı profilleri, alt tür oluşturma yöntemi, markalama faktörü ve teknoloji. Günümüz konut planlama ilkeleri aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır;

- 1.alternatif yaşam tarzlarına yönelik çekimin arttırılması
- 2.ortak yaşam senaryolarının geliştirilmesi
- 3.yaşam tarzı kültürünün çeşitliliği
- 4.çeşitli gelir ve beklentiler için uygulamalar: küçük ev ünitelerinin bitirilmesi / bitmemesi

1.ALTERNATİF YAŞAM TARZLARINA YÖNELİK ÇEKİMİN ARTTIRILMASI

Birincisi, günümüzde küçük konut uygulamaları, konut piyasasında her geçen gün artan alternatif bir aileyi, farklı alternatif aile tiplerini cezbetmektedir. Günümüzde hane türlerinin çeşitliliği geçmişe kıyasla artmış ve çeşitlenmiştir. Son günlerdeki küçük konut birimlerinin mekansallığını ortaya çıkarmak için, ilk olarak, hane halkı özellikleri, son yıllarda farklılaşan “dinamik, çeşitli, ikili” özellikleriyle araştırılmıştır.

Ulus Uraz ve Gülmez (2014); “Günlük rutinleri ve zaman yönetimi geleneksel çekirdek ailelerinkilerden farklı olduğu için alternatif küçük hanelerin alışılmadık konut şemaları ve yaşam kavramlarının önünü açtığı noktasından hareket ediyoruz” (Gülmez ve Ulus Uraz, 2014).

Bu nedenle, günümüzde küçük konut uygulamaları, farklı küçük ev tipolojilerini karşılamak için ev tiplerinden farklılıkları karşılamak için tasarlanmaktadır. Bu nedenle küçük ev tasarımları ve tipleri, küçükten büyüğe metrekaarelere kadar çeşitlenmektedir; 1 ila 3 hane için tasarlanmış 1 + 0, 1 + 0.5, 1 + 1, 1 + 1.5. Örneğin Kağıthane’de tasarlanan bir konut projesi; toplam 460 konut tipinde; kırk altı adet 2 + 1 tipi ve dörtyüz onaltı 1 + 1 tipi olan konutların% 90’ı 1 + 1 tiptir. Mimarın belirttiği gibi, proje konseptleri, ev profilleri ve lokasyonları aracılığıyla geliştirilir ve oluşturulur. Öncelikle firma bu tip yapıları kendi adı altında seriler yaparak; Nef_Dormitory, Nef_Flats, Nef_Points, Nef_Residences, lokasyon ve kullanıcı profilleri ile tavsiye edilen konsept projelerdir.

Örneğin; Kemerburgaz ve Söğütözü projelerinde konut metrekare daha büyük. Kağıthane projesinde ise şehir merkezine yaklaştıkça metrekareler küçülmekte ve orada yaşayacak insanların ihtiyaçları ve imkânları nedeniyle bu öneriler değişmektedir (Ertuğral, 2015 Arslan A.2017 Doktora tezi çalışmasından alınmıştır).

Öte yandan, günümüzde küçük hanelerin geçmişe göre farklı ev senaryoları ile gündün güne değiştiği aşikardır ve bu da Nef şirketinin mimarı tarafından belirtilmiştir. Örneğin Nef-11 projesinde kullanıcı profilleri arasında büyük bir çeşitlilik var; öğrenciler, bekar çalışanlar, yeni evli kullanıcılar, emekliler de yaşlı kullanıcılar var. Çok fazla emekli insan profili var; yurt dışından gelenler, eski hizmetlerini alıyor ve bu evleri yatırım için alıyorlar.

Dolayısıyla bugün 'çağdaş küçük konut' sorulduğunda hangi kriterler de küçük ya da büyük? Türkiye'de küçük evler, Güzer'in (2015) belirttiği gibi geleneksel olarak '1 + 1, 2 + 1 veya stüdyolar' olarak küçük evler olarak anlaşılır ve bu küçük evler genellikle 30-35 m² ila 70-80 m² arasında, genellikle boyutları / metrekare. Ayrıca hane sayısı genel olarak 1, 2 veya maks. 3 kişi. Bu nedenle, ev türleri gibi çok çeşitlidir; öğrenciler, bekarlar, gençler, yeni evliler veya çocukları evli olan emekli yaşlılar ve artık küçük bir evde yaşıyorlar. Ayrıca Güzer, Türkiye'de zaten küçük haneleri çeken üç küçük ev tipi olduğunu belirtiyor;

(1) Genellikle 1 + 1, 2 + 1 tipleri olarak bilinen büyükşehirlerde ve Türkiye için yeni bir konut tipolojisinde, genellikle bir, iki veya üç kişilik çağdaş haneler için standart kentsel küçük ev.

(2) Hanelerin ikinci evi olan küçük evler üç tipte bulunabilir;

a) kullanıcılar; yazları bir tatil beldesinde 5-6 ay geçirmek küçük evleri tercih eder, b) kullanıcılar; Meslek alanları gereği sürekli olarak Ankara-İstanbul büyükşehirleri arasında seyahat eden, c) kullanıcılar; küçük şehirler ve büyükşehirler arasında işleri gereği sürekli seyahat etmek, ikinci ev olarak küçük evi tercih edebilir.

(3) Üçüncüsü, kısa süreli kullanımlar ve işletmelerin özellikle

tercih ettiği konaklamalar için lojmanlar ve pansiyonlardır (mimar Güzer ile röportaj, 2015, Arslan A.2017 Doktora tezi çalışmasından alınmıştır).

Günümüzde küçük ev çeşitliliği ve tasarımları, küçük hanelere bu alternatif ev tipini birçok açıdan çeken çeşitli konseptler sunmaktadır.

2.ORTAK YAŞAM SENARYOLARININ GELİŞTİRİLMESİ

Son günlerde küçük konut projeleri, günümüzde toplu konut projelerinde hane halklarına ekstra, ilave kapalı alanlar ve aktivite alanlarından oluşan ortak bir yaşam senaryosu sunmaktadır. Günümüzde konut şirketleri müşterilerine ekstra, ilave kapalı alanlar ve aktivite alanlarından oluşan ortak yaşam senaryoları sunmaktadır. Örneğin Nef şirketi, küçük haneleri kendine çeken ortak bir yaşam senaryosu olarak katlanır- ev konseptini sunarak başarılı ve farklı bir pazarlama stratejisiyle pazarda yer almaktadır. Şirket, aşağıdaki gibi ilginç satış sloganları geliştirdi; 23 ortak kapalı alan sunan “1 oda satın alın ve 23 ek odaya sahip olun”; misafir odası, sinema odası, müzik odası, sanat odası, toplantı odası, parti odası, playstation odası vb. hane halkı üyeleri ihtiyaç duydukları zaman bu ekstra kapalı ortak alanları kiralayabilmektedir.

Güzer’in de belirttiği belirttiği gibi, son günlerde küçük evler klasik aile evlerinden farklıdır; “Mimari farklılık, bu evlerin konut büyüklüklerinin küçülmesi, ekstra sosyal alanların gerekliliği ve imkânını ortaya çıkarması, dolayısıyla bu evlerin altında genellikle spor merkezleri, ortak faaliyetler yapabilecekleri kafeler bulunabilmesidir” (mimar Güzer ile röportaj, 2015 Arslan A.2017 Doktora tezi çalışmasından alınmıştır).

Ayrıca, “küçük evler” olarak bu evler, karma kullanım projeleri gibi diğer kentsel işlevlerle kolayca entegre edilebilir. Ancak aile evleri, alışveriş merkezleri ile ya da şehirdeki

ofis konseptlerinin yanında bir araya gelmeyen bu küçük evler, home-office konseptleri ile bu farklı fonksiyonel yapılara kolaylıkla bağlanabilir ve katkı sağlayabilir ya da alışveriş merkezlerinin hemen yanında bulunabilir. Bu durum, bu küçük evlerin hanelerinin farklı sosyal, kültürel ve ekonomik profillere sahip olduğunu göstermektedir.

Bu profil farklılığı, kullanıcıların genel olarak öğrenci, profesyonel çalışan olduğunu ve iş kimliği öne çıktığını, bu nedenle annelerimizden ve anneannelerimizden gördüğümüz prototip evlerden farklı olarak evlerini iş için de kullandıklarını veya çalışma ortamlarıyla entegre kullandıklarını göstermektedir. dışarıyla ilişkiler daha güçlü ve geçirendir (Güzer, 2015). Ayrıca şirket sloganıyla özellikle kolektif alanların önemini vurgulamaktadır; “Sadece kullanacaksınız ve ihtiyacınız olanı satın alın”.

Aslında burada projenin en kritik noktası yaratıcı kolektif mekan tasarımları ile ortaya çıkıyor. Örneğin, mesai saatleri ve yoğunluğundan dolayı haneler genellikle mutfak ve yatak odası kullanmaktadır;

“5.000 metrekairelik eviniz varsa ne istemelisiniz?”

Ve müşterilerin cevapları genellikle; sinema odası, yoga odası, spor alanı. Böylelikle proje müşterilere hepsini satın almadan sunmaktadır. Firma kullanıcıya temelde bir yatak odası, bir mutfak veya bir oturma odası verir, yani minimum m2 satar, ancak maksimum ekstra alan imkanı sunar. Böylelikle şirket, müşteriye gerekli minimum alanı satarak ve geri kalanını kiralayarak müşteriler için oldukça cazip olan bir kat-ev konsepti yaratır (Ertuğrul, 2015).

Gülmez ve Ulusu Uraz a göre (2015); “Firma, mekânsal ve ekonomik bir yenilik olarak konut piyasasına” katlanır ev “konseptini tanıttı, bu da konut bloğunun / kat mülkiyetinin sürekli dönüşen bir sistem olarak çalıştığını gösteriyor ” (s. 299). Bu konsept ile gerektiğinde küçük yaşam birimlerine ekstra oda ve aktivite eklenebilir. Öte yandan, her projenin ihtiyacına uygun

olarak karar verilen tüm projelerde kolektif mekânların tasarımında çeşitlilik vardır.

Örneğin, daha geniş nüfuslu kullanıcı profili varsa, kolektif alanların tasarımı daha kapsamlıdır veya yakınlarda bir üniversite varsa, diğer ihtiyaçları karşılamak için ortak alan tasarımlarına çalışma odaları, çamaşır odaları eklenir veya genellikle daha fazlası vardır. Gençler için eğlenceli birimler.

Öte yandan **Ataköy projesinde**, profesyonel çalışanların ortak olduğu kullanıcı profilleri ile ilgili olarak toplu mekânlar olarak iş odaları bulunmakta, bu sayede bu evleri ev-ofis olarak kullananlar toplantılar için bu iş odalarından yararlanabilmektedir. ***Kolektif mekân seçimleri, lokasyon ve kullanıcı profilleri aracılığıyla çeşitlilik yaratır.*** Aslında haneler ya da müşteriler geçmişte olduğu gibi sadece 50 m²'lik küçük bir konut satın almaktadır (Ertuğrul, 2015).

Bu nedenle, günümüzde yaygın olarak toplu evlerde üretilen küçük konut projeleri, farklı ev tipolojisine uyum sağlamak için farklı senaryolar içeren hanelerine ortak kapalı alanlar sunmaktadır. Bu ortak yaşam senaryoları çok çeşitli olabilir ve öğrenciler, işçi sınıfından insanlar veya yaşlılar gibi ev tipi tipolojilerin oluşturduğu ve şirketler arasında farklılık gösteren şirketlerin pazarlama stratejileri aracılığıyla değişebilir. Gülmez ve Ulusu Uraz'ın (2015) vurguladığı gibi;

Dahası, bazı projeler, Flex Kurtköy – sadece home offices veya Adres Kampus projeleri-sadece öğrenci konakları olduğu için kolektif mekânlar içinde etüd odaları kütüphaneler kitaplıklar gibi öğrencilere yönelik kolektif alan konseptleri bulunur

(Doğu / Batı / Güney ve Panorama) gibi belirli kullanıcı gruplarına hitap ediyor gibi görünmektedir. (s. 300).

Yani konut projeleri kullanıcı profili ne yönelik kolektif alan yani ortak kullanım mekânları konseptlerini geliştiriyor ve oluşturuyor.

3.YAŞAM TARZI KÜLTÜRÜNÜN ÇEŞİTLİLİĞİ

Yaşam tarzı kültürü gereği küçük evlerin metrekareleri çeşitlilik göstermekte ve boyutları değişebilmekte, bu nedenle günümüzde farklı küçük ev tipleri piyasada ortaya çıkmış ve tiyoloji; 1 + 0, 1 + 0.5, 1 + 1, 1 + 1 + 1, 1 + 1.5 minimum m²'den büyük m²'ye. Güzer'in (2015) belirttiği gibi;

Türkiye'de küçük evler bugün 30-35 m² ile 70-80 m² arasında değişiyor, genellikle bu alanlar arasında. Küçük evin tipi ve alanı sayesinde mekanlar değişebilir, örneğin temel asgari yaşam birimi olarak 1 + 0 tipi minimum küçük ev yaklaşık 20 m² kapalı banyolu açık plan bir oda sergiler ve buna diğer alanlar eklenmiştir. yaşam alanı, yemek alanı, açık plan açık mutfak, yatak odaları, banyolar, misafir WC / banyosu, depo alanları ve teraslar olarak alan artışıyla birlikte yukarıda belirtildiği gibi temel tip;

(1) 1 + 0 tipi küçük ev alanı; yaşam / yemek / yemek pişirme / ders çalışma / dinlenme / uyku aktiviteleri bulunan açık plan yaşam alanı, açık mutfak, banyo, balkonlu / balkonsuz.

(2) 1 + 0,5 tipi küçük ev alanı; oturma / yemek / yemek pişirme / ders çalışma / dinlenme aktivitelerinin bulunduğu açık plan yaşam alanı ve giyinme nişli yatak odası olarak uyku aktivitesi için yarım (0.5) alan.

(3) 1 + 1 tipi küçük ev alanı; yemek / çalışma / dinlenme aktiviteleri bulunan açık plan yaşam alanı, 1 yatak odası, açık mutfak, banyo, balkonlu / balkonsuz.

(4) 1 + 1.5 tipi küçük ev alanı; yemek / dinlenme aktiviteleri bulunan açık plan yaşam alanı, 1 yatak odası, çalışma için niş bir alan ve açık mutfak, banyo, balkonlu / balkonsuz.

(5) 1 + 1 + 1 tipi küçük ev alanı; açık plan ortak kullanım yemek / çalışma / dinlenme aktiviteleri olan açık plan yaşam alanı, 1. yatak odası, 2. yatak odası ve açık mutfak, 1 banyo, balkonlu / balkonsuz.(Şekil 18)

Small housing units' types	1+0 Usual type	1+1 Usual type	1+1.5 Unusual type	1+2 Usual type
Plans				
Spaces	<p>MYVIA 414 - 1+0- Izmir 22 net area /</p> <p>Living space+ Kitchen: 16 / Bathroom: 3.7, Hall: 2, terrace:4 Total minimum dwell space: 21.95 m2 One household</p>	<p>Bomom-Modem-1+1-Istanbul 78.45 m2 net area Gross area 92.93 Antre:4.0 Kitchen:10.63 Living space:25.11 Bedroom:22.39 Bathroom:6.72 Laundry:2.76 Balcony:6.23 One-two-three households can accommodate</p>	<p>Next Level 1+1.5 112.5 m2 net area-Ankara Net area 113.05 Gross area 151 Open area 10.97 Walls 37.95 Hall:8.4 Guestbath:7.16 Kitchen:8.17 Living space:36.61 Studyroom:14.07 Masterbedroom:11.19 Terrace: 10.97 One-two-three households can accommodate</p>	<p>Bomom-Modem-Istanbul 1+2 Net area 135.5 Gross area 157.73 Hall 8.06 Coridor 7.52 Kitchen 15.63 Living space 38.37 Masterbedroom:27 Masterbathroom:6.5 Bedroom:2.13-42 Bathroom:3.34 Balcony:1.4-38 Balcony:2.6-01 One-two-three households can accommodate</p>

Activities	Open plan, one room concept. Living, resting, dining, sleeping, tv watching, studying activities at one room. Serving spaces: Open kitchen, bathroom	Open plan, living space with 1 bedroom. Open kitchen, dining space, living space, study space in one open space. Bedroom with a bathroom and closet room. Serving spaces: laundry, open kitchen, guest wc/bath	Open plan living space with 1 bedroom. U type semi-open kitchen, dining space, living space in one open space, and study in 0.5 space. Bedroom with a bathroom and closet room. Serving spaces are high quality concept laundry, open kitchen, guest wc/bath.	Open plan living space with 2 bedrooms, master and kids bedrooms. Open kitchen, dining space, living space, study space in one open space. Master bedroom with a master bathroom and closet room. Bedroom with study and closet niches. Serving spaces: laundry, open kitchen, guest wc/bath.
Equipments & accessories:	Open kitchen with compact units; storages, and tops. Camouflage bed unit hidden in the wall.	Furniture: Flexible, compact, multifunctional. compact units as storages, closet room, kitchen modules. Served spaces: flexible units beds, coachs	Furniture: Flexible, compact, multifunctional furniture. Serving spaces: compact units as storages, closet room, kitchen modules. Served spaces: flexible units beds, coachs. Multifunctional units : tv module, dining studying table Clothings: dark grey wood, white granit. Partitions: solid walls between spaces Furniture between living-dining Sliding wall door between 0.5 space and living space. Lighting: daylight and artificial light	Furniture: Flexible, compact multifunctional furniture. Serving spaces: compact units as storages, closet room, kitchen modules. Served spaces: flexible units beds, coachs, kids bed & study niche. Multifunctional units : tv module, dining studying table Clothings: Floors: Light coffee wood, grey granit. Partitions: solid walls between spaces, furniture between living-dining Lighting: daylight and artificial light
Furniture, materials, partitions, lighting				

Spatiality that reveal at the end				
	Flexible space+ compact space+ Terminal space+ Open space	<p>ANTRE 4.0M2</p> <p>KITCHEN 10.63M2</p> <p>LIVING SPACE 25.11M2</p> <p>BEDROOM 22.39M2</p> <p>BATHROOM 6.72M2</p> <p>LAUNDRY 2.76M2</p> <p>BALCONY 6.23M2</p> <p>NETA 78.45M2</p> <p>GROSSA 92.93M2</p> <p>U.S. LIVING SPACE</p> <p>M.E. AREA FUNCTIONAL SPACE</p> <p>U.S. CAMOUFLAGE SPACE</p>	<p>0 Public space, 1 liminal space, 2 terminal space, 3 compact space, 4 compact space, 5 multifunctional space, 6 flexible space, 7 extra space, 8 private space, 9 compact space, 10 compact space, 11 compact space, 12 open space.</p> <p>* Union space living space-dining space</p> <p>** Multifunctional: dining study space</p> <p>** Rang. 1 between studyroom terrace</p>	<p>0 Public space, 1 liminal space, 2 terminal space, 3 flexible space, 4 compact space, 5 transition space, 6 compact space, 7 compact space, 8 private space, 9 compact space, 10 private space, 11 open space, 12 open space</p>

Şekil 18. Günümüz konut tipleri

4.Çeşitli Gelir ve Beklentiler için Uygulamalar: Küçük Ev Ünitelerinin Bitirilmesi / Bitmemesi

Küçük evlerin çeşitliliğinin artmasıyla günümüzde küçük ev tasarımları ailelere yaşam tarzı çeşitliliği sunmaktadır, ancak bazı küçük ev örnekleri üst düzey gelir grupları için tam ekipmanla tamamlanırken, diğer yandan üzerinde bitmemiş küçük evler bulunmaktadır. Yıllar içinde konut tasarımlarını bitirebilecekleri orta veya düşük gelir grupları için pazar. Bu nedenle, özellikle büyükşehirlerde yüksek yoğunluklu konutlarda nihai tamamlanmış / lüks ve başlangıçta bitmemiş / ekonomik kavramlarda iki farklı küçük ev tasarımı bulunmaktadır.

Bu özelliğiyle bu evler sadece alanlara göre değil, aynı zamanda mekânsal döşemeleri ve ilk bitirmeleriyle de yaşam standartları sunuyor. Ayrıca Enzo Manzini (2010), günümüzün Existenzminimum'unu şöyle tanımlar;

‘Bugün, Existenzminimum, nüfusun giderek artan geniş kesimlerine, daha yüksek bir sosyal kalite düzeyine ulaşmak için fırsatlar olarak görünebilecek önerilere dönüştürülmelidir; bu, ilk yaklaşımda olası bir slogan olan ‘yaşam kalitesi’ ile eşitleyebileceğimiz bir terimdir; Maksimum kalite olarak mevcut minimum’. (s. 300).

Bu söylem sayesinde, günümüzün Existenzminimum tasarımlarının lüks, rahatlık içermesi, çeşitli alternatif önerilerle çekici olması ve teklifin çekici olması için bir yoksunluk senaryosuna karşılık gelmemesi gerektiği anlaşılıyor. Bu iki küçük ev konsepti; Balamir’in (1995) çalışmaları ile küçük evlerin bitmiş / bitmemiş son halleri ilk bitmemiş, ekonomik ve minimal konsept için; 1995 yılında ‘Konut Sorunu: Diğerleri’ Habitat II konferansında ‘Küçük Haneler bir diğeri’ başlığıyla yayınlanan bir makale ile ‘Türkiye’de Düşük Gelirli Haneler için Konut Üretim Modelleri’ ve Gülmez ve Ulusu Uraz (2014) Nihai tam kavramlar için ‘Alternatif Haneler için Yeni Küçük Konut Birimlerinin Sıradışı Bir Mekansallığı’ başlıklı yayın başlığı.

Başlangıçta tamamlanmamış, ekonomik, minimal küçük evler için Murat Balamir'in çalışmaları, konut üretim maliyetlerini düşürmek için düşük / orta gelirli haneler için alternatif küçük evlerin üretim modellerine değer. Düşük maliyetli malzemeler ve döşemelerle eksik yüzey veya bitirme, Balamir (1996) tarafından önerilen iki çözümdür. Bu sayede düşük / orta düzey gelir grupları için konutların üretim maliyetleri düşürülmüştür.

Gülmez ve Ulusu Uraz'ın (2015) belirttiği gibi; "Günümüzde konut piyasası, artan sayıda küçük / alternatif ev tiplerinin mekânsal taleplerine daha iyi yanıt vermektedir" (s. 295). Dava ortak evlerden farklı olsa da, son zamanlarda, Gülmez ve Ulusu Uraz'ın (2015) belirttiği gibi, ekonomik güçlerine göre iyi ekonomik durumlardan kötü ekonomik durumlara kadar çeşitli hane halkı yelpazesi sunmaktadırlar. "hem hükümet hem de büyük girişimciler, üst sınıflara hitap eden konut piyasasının küçüldüğünün farkındadır ve orta / alt orta ve alt gelir sınıfları için nasıl konut alternatifleri üreteceklerini düşünmeleri gerekir" (s. 296).

Böylelikle günümüzde küçük ev tasarımları ilk bitirmelerle bazı ortak standartlara ulaşmış ve neredeyse tamamı mutfak ve banyo ekipmanı olarak sabit mobilyalı duvar, zemin, tavan malzemeleri sergilemektedir. Ve hane halkının gelir düzeyi ve talepleri nedeniyle bu nihai tamamlanma derecesi artar. Bu, hane halkının değişen talepleri ile daha bireyselleşen ve daha çeşitli hale gelen günümüz küçük konut birimlerinin değişen tasarım dinamiklerini göstermektedir. Bitirmeler ve sabit mobilyalara ek olarak, günümüzde nihai tamamlama / lüks konseptleri, türlerine göre farklı mekânsal kurgular sergilemektedir.

Murat Balamir ve arkadaşları düşük ve orta gelirli sınıflar için konut üretimleri önerileri geliştirmiş ve bu doğrultuda 2 öneri sunmuştur; 1) eksik bitirmeli iç mekanlı konutlar, ve 2) zaman için deklenebilen büyüyeabilen konutlar. Bu konutlar üretim maliyetlerini düşürerek düşük gelirli ailelerin barınmaları için planlanmıştır. (table.1) (Balamir M. Türkiye'de Konut Üretim Modelleri Üzerine)

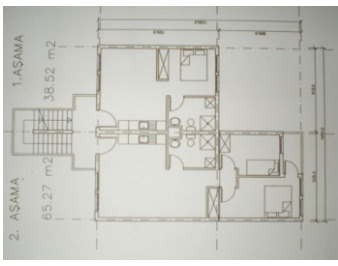
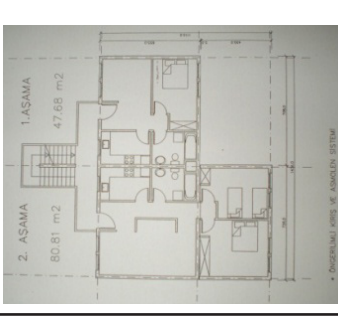
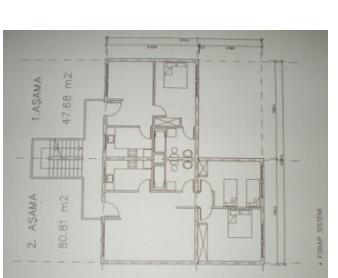
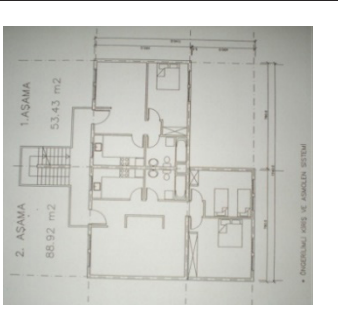
 <p>1. AŞAMA 38.52 m²</p> <p>2. AŞAMA 65.27 m²</p>	 <p>1. AŞAMA 47.68 m²</p> <p>2. AŞAMA 80.81 m²</p>	 <p>1. AŞAMA 47.68 m²</p> <p>2. AŞAMA 80.81 m²</p>	 <p>1. AŞAMA 53.43 m²</p> <p>2. AŞAMA 88.92 m²</p>
<p>Kademeli büyüyen konut</p> <p>kademe-1 38.52 m²</p> <p>kademe-2 65.27 m²</p>	<p>Kolon giriş sistemleri.</p> <p>kademe-1 47.68 m²</p> <p>kademe-2 80.81 m²</p>	<p>Forap sistemi</p> <p>kademe-1 47.68 m²</p> <p>kademe-2 80.81 m²</p>	<p>Kolon giriş sistemi.</p> <p>kademe-1 53.43 m²</p> <p>kademe-2 88.89 m²</p>

Table 1. Kademeli olarak büyüyen konut, 2. ödülü. (Balamir M. (1996), 'TÜRKİYE DE KONUT ÜRETİM MODELLERİ ÜZERİNE', METU)

Diğer bir öneri de Kanadalı Mimar ve akademisyen Avi Friedman'dan gelmiştir. Esnek konutlar ve büyüyen konutlar üzerine çalışmaları olan Avi eksik iç mekan bitirmeli konut önerileri oluşturmuş, yaşam döngüsüne adapte olabilen konut üretimleri yapmıştır. (Friedman 2012) (Şekil 19)

Şekil 19. Stratejik olarak yerleştirilmiş hafif ve sökülebilir bölücüler ile bir büyük mekan 2 yatak odasına dönüşmüş olmakta

BÖLÜM 4: GÜNÜMÜZDE KULLANICI ODAKLI TRENDLER İLE GELİŞEN KONUT TASARIMI YAKLAŞIMLARI VE MEGAPOL KENTLERDE Kİ YÜKSEK YOĞUNLUKLU KONUT PROJELER

MEKAN DİNAMİKLERİ

*KULLANICI (HOUSEHOLD/CLIENT)–

*AKTİVİTE (ACTIVITY) -

*MEKAN GEREKSİNİMİ (SPACE EQUIPMENT)

KULLANICI/ HANEHALKI/ MÜŞTERİ KARAKTERİSTİKLERİ & YAŞAM TARZLARI	GEREKLİ EKİPMAN VE DONANIM	AKTİVİTELER VE GEREKLİ MEKANLAR
KULLANICI	EKİPMAN	AKTİVİTE/ FONKSİYON

1.si; mekanların organizasyonu; mekan tasarımı; insan odaklı olduğunda ancak o zaman kullanıcı efekti önemi ortaya çıkar ve mekan dan mekansallığa geçeriz. Dolayısıyla total gereklilikler:

FİZİKSEL MEKÂN OLUŞUMU İÇİN EKİPMANLAR +
İNSAN AKTİVİTELERİ = SOSYAL MEKANIN ÜRETİMİ

ANA TEMALAR;

‘İNSAN DEĞERİ+ DAVRANIŞ PARAMETRESİ +
AKTİVİTELER+ AMAÇLAR + MEKAN BİLEŞENLERİ’

2.si; mimarlık halihazırda kendisi 4 ana parametre ile ilgilenmektedir:

MEKÂN- ANLAM – İLETİŞİM – ZAMAN

Bu 4 parametre, mimarlığın içsel parametreleri olarak; mekân insan aktivitelerin 3 boyutlu formu olarak ele alır ve tasarım elemanlarını; renk, doku, mobilya kullanarak fonksiyonel kullanıcı

minı ve mimari anlamını ve zaman ögesi ile birlikte olarak bulur.

*GÜNDÜZ/GECE KULLANIMI, KIŞ/YAZ KULLANIMI

*EĞLENCE / YAŞAM MEKÂNLARI

*SERVİS EDİLEN VE SERVİS EDEN MEKÂNLAR

*SÜREKLİ VEYA DÖNEMSEL KULLANILAN MEKÂNLAR

Tabi ki mekan organizasyonu ile kullanıcılar ve fonksiyonlar arasında ki ilişkiler açığa çıkartılmış olur.

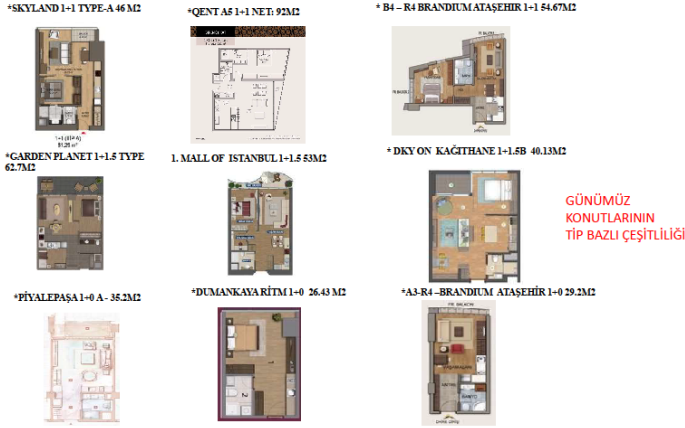
*MEKÂN ORGANİZASYONUN DİNAMİKLERİ OLARAK MEKÂNSAL TASARIM

Mekansal organizasyonun dinamik konusu Öymen Ş. Tarafından 2 tema ile açıklanmıştır; mekânsal organizasyonların ana sistemleri: aktiviteler, gereklilikler, parametreler ve ölçüler, tüm bunlar komplike ve dinamik strüktürel sistemlerdir.

Diğer taraftan alt sistemler; kullanıcı amaçları, kullanıcı davranışları ve mekân tanımlayıcılarıdır. (Şengül Öymen) Mekan organizasyonuna adaptasyon için gerekli olan sistemler iç mekanda harmoni yaratırlar. Dolayısıyla, mekânın dengesi kesinlikle DİNAMİK bir süreçtir. Mekân elemanları ve bileşenleri; ışık, renk, doku, mobilya, dekorasyon ve form yaklaşımları hepsi bir araya gelerek bir iç mekân atmosferi yaratmaya çalışırlar. (Oyman Ş.)

Şekil 20.mekan organizasyonun dinamik dengesinin parameterleri(Oyman Ş.)

Şekil 21.Günümüz konutlarının tip ve m2 bazlı çeşitliğine örnekler
BÖLÜM 6

Sonuç Yerine;

Bu çalışma ile mimarlık tarihinde çok önemli yer tutan konut ve barınma kavramı geçmişten günümüze hem geleneksel ve kültürel değerler bakımından hem de zamansal olarak dönemler üzerinden incelenmiştir. Çalışmada ana eksen ve araştırma merkezi ‘MEKÂNSALLIK’ olmuş, konut mekânlarının farklı dönemlerde, farklı kullanıcılar ve hane halklarının etkisi ve etkileşimi ile nasıl değiştiği ve farklılaştığı ortaya çıkartılmıştır. Dolayısıyla, konut belki de mimarlık alanında ikili bir yöntem ile hem mekânsal hem de sosyal olarak araştırılması ve çalışılması gereken, kullanıcısı ile mekânsal biçimini bulan en temel konudur. Bu çalışmanın ileri de mekân ve konut araştırmalarına ışık tutması dileğiyle.

KAYNAKLAR

1. Albert, B. (2008). *Contemporary Housing: Sustainability: Sustainable Housing*. Skira.
2. Arnheim, R. (1977). *The Dynamics of Architectural Form*. London:University of California Press.
3. Ates, M. (2008). Geleneksel Türk Konutlarının Plan Kuruluşu,ve Karakteristik Özelliklerinin İrdelenmesi, Restorasyon ile Birlikte Yeni İşlev Verilen İstanbul Konaklarının İncelenmesi. *Master Thesis, Haliç University*.
4. Attfield, J. (2002). Moving Home: Changing Attitudes To Residence And Identity. *The Journal of Architecture, Volume 7*.
5. Bachelard, G. (2012). *The Poetics of Space*. MIT Press.
6. Balamir, M. (1995). Small Households as An Other. *Habitat II Pre-Conference, Ankara*.
7. Belfiore, M. & Kuma, K. (2012). On Japanese Spatial Layering. *Le Carre Blue 2-2012 , Feuille International d'architecture*.
8. Bender, D. (1967). *A Refinement of the Concept of Household: Families,Co-Residences, and Domestic Functions*. JSTOR.
9. Botticini, C. (2008). *Contemporary Housing: Transforming: Flexibility and the Architectural Productio*. Skira.
10. Brandle, K. (2012). *Meaning and Aesthetics in Architecture*. Brandle Publishing.
11. Broek, J.V. (1964). *Habitaion: Programme Design Production*. Elsevier Publishing Company.
12. Brown, A. (1993). *Small Spaces*. Kodansha International, Tokyo, Newyork, London.
13. Cansever,T. (2002). *Osmanlı Evi*. Osmanlı Ansiklopedisi, Cilt 10, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.

14. Chaney, D. (1996). *Lifestyles*. London and New York: Routledge.
15. Chandler, R. & Clancy, J. & Dixon, D & Goody, J & Woding, G. (2010). *Building Type Basic for Housing*. John Wiley & Sons.
16. Cieraad, I. (2002). Out of my kitchen: Architecture, gender and domestic efficiency. *The Journal of Architecture, Volume 7, Autumn 2002*.
17. Clapham, D. (2005). *The Meaning of Housing: A Pathways Approach*. The Policy Press, University of Bristol.
18. Clemente, M. (2008). *Contemporary Housing: High Density Collective Housing and Urban Space*. Skira.
- 19.
20. Corbusier, L. (1965). *Towards a New Architecture*, Architecture press. New York, 1974.
21. Deniz ,Ş., Gökçe, G., Ayaydın, Y., Erenman, Ö., Özgen A. (2005). *Yapıda Yenilikçi Yaklaşımlar*. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları.
22. Dickinson, D. (1986). *Small houses for the next century*. Mc-graw –Hill.
23. Dündar, M. (2011). A Comparative Study on Conceptual Similarity and Differences between Traditional Houses of Japan and Turkey. *Intercultural Understanding, 2011, volume 1, pages 17-23*.
24. Dovey, K. (1999). *Framing places: Mediating power in built form*. London: Routledge.
25. Eldem, S. (1984). *Türk Evi I-II-III*. TAÇ Vakfı Yayınları, İstanbul.
26. Erbas, S. (2012). Gaziantep Evlerinin İç Mekan Tasarımı. *Master Thesis, Atılım University, Ankara*.
27. Friedman, A. (2012). *Town and Terraced housing for affordability and sustainability*. Routledge.

28. Gelil, A. N. (2011). Less Space, More Spatiality For Low-Income Housing Units in Egypt: Ideas From Japan. *Archnet:JAR, Vol:5:2(2011)*.
29. Gülmez, Ü. N. & Uraz, U. T. (2015). An Offbeat Spatiality of the New Generation Small Housing Units in Istanbul. *Megaron, 2015; 10(3):294-304*.
30. Güney, Y. I. (2007). Analyzing Visibility Structures in Turkish Domestic Spaces. *Proceedings, 6th International Space Syntax Symposium, Istanbul, 2007*.
31. Harvey, D. (1990). Between Space and Time: Reflections on the Geographical Imagination. *Annals of the Association of American Geographers, Vol.80, No.3, JSTOR*.
32. Hisarlıgil, B. & Uluoglu, B. (2006). Geleneksel Anadolu yerleşmelerinde 'ara'ların hermeneutik-fenomenolojisi. *itü dergisi, mimarlık-planlama-tasarım, cilt 7, sayı 2, 64-75*.
33. Johnston, J. (1972). *Urban Residential Patterns:An Introductory Review*. New York, Washington: Pranger Publishers.
34. Karlen, M. (2004). *Space Planning Basics*. John Willey & Sons.
35. Karlen, M. (2004). *Space Planning Basics*. John Wiley & Sons.
36. Kent, S.(1990). *Domestic Architecture and The Use of Space-An Interdisciplinary cross-cultural study*.
37. Kronenburg, R. (2007). *Flexible Architecture that Responds to Change*. Laurence King Publishing.
38. Lefebvre, (1974). *Space as a social Product*. The MIT Press.
39. Nylander, O. (1999). *The Home of Architecture*. Mölndal Sweden.
40. Ozaki, R. & Coolen, H. (2004). Culture, Lifestyle and the

- Meaning of a Dwelling, Adequate & Affordable Housing for All. *International Conference, Toronto*.
41. Öyman, Ş. (1996). *Mekanın Örgütlenmesi*. Gür Yayıncılık.
 42. Pellegrini, P.C.(2008). *Contemporary Housing : Reinhabiting*. Skira.
 43. Redström, J. (2005). Towards user design? On the shift from object to user as the subject of design. *Design Studies Vol.27 No.2 March 2006, Elsevier*.
 44. Segatini, M. (2008). *Contemporary Housing: The Home Threshold between private and Collective Space*. Skira.
 45. TAYA (2011). Türkiye Aile Yapısı Araştırması: Tespitler ve Öneriler. *T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı*.
 46. Teige, K. (2002). *The Minimum Dwelling*. Cambridge: The MIT Press.
 47. Tunalı, I. (1989). *Aesthetics*. İstanbul:Remzi Group.
 48. Tanyeli, U. (2013). *Demolishment of Space Privacy in İstanbul*. Metis Publishing.
 49. Turuthan (U.Uraz),T. (1983). Meaning and Use of Space: A Comparative Study between the Traditional Turkish House in Turkey and Apartments of Turkish Immigrants in Brussels. *Unpublished Master Thesis,Post-graduate Centre for Human Settlements,Catholic University of Leuven (KUL),Leuven, Belgium*.
 50. Ünal, (Gülmez) N. (2000). Mimarlık,Konut ve Kadın ,*Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü,İstanbul.
 51. Zahle, K. (1995). User Aspects of Housing, *Habitat II Pre-Conference*. Ankara.
 52. Zucchi, C. (2008). *Contemporary Housing: Inhabiting: Inhabited Screens. 'Individual' and 'Standard'in Contemporary Housing*. Skira.

INTERNET SOURCES

53. <http://www.extensa.com.tr/mimari.php>
54. <http://www.extensa.com.tr/mimari.php>
55. <http://www.myvia.com.tr/myvia-414/>
56. <http://www.nef.com.tr/>
57. <http://www.nefmerter12.com/kat-planlari.html>
58. <http://www.nextlevel.com.tr/RezidansOfis/>
59. <http://www.nefpoints.com/nefpoints98/>
60. <http://www.nef.com.tr/nef-kagithane-03/>
61. <http://www.nookarchitects.com/post/64291226758>
62. <http://www.studiodror.com/html/work/architecture/villa-modular/>
63. <http://www.suryapi.com/>
64. <http://www.trendist.com>
65. <http://www.thefreelibrary.com/Domesticity+at+War%3A+Beatriz+Colomina+and+Homi+K.+Bhabha+in...-a0165917182>

Bölüm-3

SOSYOLOJİK BAĞLAMDA MİMARLIK VE ÜTOPYA

*Y. Mim. Gevher SAYAR**

*Doç. Dr. Fatih SEMERCİ***

* Necmettin Erbakan Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

** Necmettin Erbakan Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

1.GİRİŞ

Ütopya (Utopia) kelimesi 1516 yılında Thomas More'un ideal toplumu arama amaçlı yazdığı kitabının ve kitabındaki ülkenin adıdır. Etimolojik olarak incelendiğinde Yunanca da olumsuzluk anlamı taşıyan “ou” ile yer anlamını taşıyan “topus” kelimelerinin birleşmesiyle yok yer anlamına gelmektedir; ancak Thomas More'un betimlediği ütopya “iyi yer”i “düş yer”i tanımlamaktadır. Yunanca'daki “ou” kelimesi ile Grekçe'deki “eu” kelimesinin eşsesliliğinden dolayı Eutopya kelimesi elde edilmiştir. Eutopya kelimesi ise iyi anlamı taşıyan “eu” ile “topus” kelimesinin birleşmesiyle “iyi yer”, “mükemmel yer”, “ideal yer” anlamlarını taşımaktadır. Kısacası sesteşlikten ve Thomas More'un işaret ettiği anlamdan dolayı ütopya kelimesi “ideal ama yok yer” anlamına gelmektedir (4, 23).

Antik çağlardan 21. yüzyıla kadar üretilen yüzlerce ütopya bulunmaktadır. Ütopya içerisinde bulunduğu dönemdeki sorunlara, adaletsizliklere, eşitsizliklere çözüm aramak amacıyla ortaya çıkmıştır; ancak zamanla kendi ideolojisinin dışarısında da ürünler vermeye başlamıştır (26). İdeal kente/topluma ulaşmak için çözüm ararken genellikle ilk olarak toplumsal yapıyı daha sonra bunun bir sonucu olarak fiziksel çevreyi yeniden tasarlama eğilimi içerisine girmiştir (4). Temelini felsefeden alan ütopyaların genel amacı ideal kenti, ideal toplumu bulmaktır, zamanla fütüristik düşünce, sinematik dünya ve bilimkurguyla iletişime geçmeye başladıkça karşı ütopya, distopya gibi kavramlar da oluşmaya başlamıştır (14,15).

Bu çalışma kapsamında hem ütopya'nın temelini oluşturan klasik ütopyalar hem de fiziksel çevreyi yakından etkileyen ütopyalar incelenerek, ütopyaların ne zaman ve nasıl doğduğu, yapıya da yazılı olsa da ne gibi sonuçlar meydana getirdiği üzerine sosyolojik temelli bir çalışma yapılmıştır. Ütopyalar çalışma

kapsamında geliştirilen bir kategorilendirme sistemine göre incelenmiştir.

2. ÜTOPYAYI ANLAMAK

Ütopyaların var olma sebebini anlamak için onların kimin için ne ifade ettiğini, insanlardaki ve toplumlardaki ütopya/ideal kent kavramının karşılığını, ütopyaların genel özelliklerini ve ütopyalar olmasaydı ne olurdu sorusunun cevabını bulmak, anlamak gerekmektedir (14).

Birçok toplumbilimci, düşünür, sosyolog, mimar, kent tasarımcısı, kuramcı ütopya/ideal kent üzerine düşünmüş ve bu düşüncelerini dile getirmiştir. Ütopya TDK'ya göre “*Gerçekleşmesi imkânsız tasarı veya düşünce*” (12, 25), Thomas More'a göre “*Bütünüyle akıl yoluyla yönetilen ortak mülkiyete dayalı kent devleti*” (26), Karl Mannheim'a göre “*Salt var olan düzenin ilişkilerini kısmen ya da tamamen yıkıp atma eğilimindeki devrimci olasılıkları öneren düşünce sistemi*” (26), Lewis Mumford'a göre “*Ya mevcut zorluklardan ve boşuna uğraşlardan kurtulma arayışı ya da gelecekteki kurtuluş şartlarını sağlayan, yeniden kurma girişimi*” (26), Karl Popper'a göre “*Planlanmış ve sınıksız yalıtılmış toplum modeli*” (26), Bernard Suits'e göre “*Varoluş idealinin dramatisasyonu*” (26), Metin Sözen ve Uğur Tanyeli'ye göre “*Mimarlıkta gerçeğe dönüştürülmesi amaçlanmış ya da günün olanaklarıyla gerçekleştirilemeyecek nitelikteki tasarım*” (26), Richard Noble'a göre “*Ütopya düşünmüş fakat henüz uygulanmasına geçilmemi, gerçekleştirilmemiş bir yerdir*” (4, 22), Oscar Wilde'a göre “*İçerisinde ütopya bulunmayan bir dünya haritası, göz ucuyla bile bakmaya değermez*” (26) şeklinde tanımlanmıştır.

Yüzyıllardır ütopyalar/ideal toplum modelleri üzerine düşünülmüş, tanımlamalar yapılmıştır. Ancak ütopyalar ile ilgili birçok olumlu bakış açısı olduğu gibi ütopya kelimesini duyar duy-

maz ütopyaları raf ömrünü doldurmuş ürünler olarak gören karşıt görüşler de oluşmuştur. Bu sebeple ütopyaların katkılarını anlamak, ütopyalar olmasaydı ne olurdu sorusuna cevap bulmak çok önemlidir. Ütopyalar ya da ideali bulma çabası içerisindeki tasarımların, düşüncelerin önemli bir kısmı hayata geçirilmese de veya geçirilirken ideali bulma eğiliminden koparak ütopyik özelliklerini kaybetmeye başlasalar da her ütopya içerisinde bulunduğu döneme yeni bir ufuk açmış, içerisinde bulunduğu dönemin hem sosyolojik hem fiziksel yapısını derinden etkileyen oluşumlara sebep olmuş, siyasetin yönünün değişmesinde bile rol oynamıştır (4).

Ütopyaları algılayabilmek için üzerinde durulması gereken bir diğer önemli husus ise ütopyaların önemli ortak özelliklerinin kavranmasıdır (4). Bu ortak özellikler kimi zaman ütopyaların kendinden sonra gelen toplumların sosyolojik ve fiziksel özelliklerinin değişmesine sebep olurken kimi zaman ütopyaların ideale ulaşmak için takındıkları tavırdan dolayı gerçekleşmemelerinin en önemli sebepleri olmuşlardır. Şekil.1’de ütopyaların ortak özellikleri ve bu ortak özelliklerin olumlu ve olumsuz yönleri gösterilmiştir.

Ortak özellikler	Olumlu	Olumsuz
Arzu verici	Geleceğe yön verme çabası	
Umut vadeden	Geleceğe yön verme çabası	
Mevcut düzene karşı	Bir felaket, olay veya oluşuma tepki olarak var olan yeni düzen oluşturma çabası	
Alternatif düzen	Mevcut olana alternatif oluşturan	Yeni alternatifin katı sınırlarının olması
Toplum mühendisliği	Toplumun sosyolojik yapısını analiz ederek ortaya çıkan	Tek akıldan yapılan analizin katı sonuçları
Eşitlikçi	Herkese eşit davranan	
Kusursuz	İdeal/kusursuz toplumu arayan	Ancak insanlar kusursuz değil
Evrensel	Herkese hitap eden	Gelenekseli reddeden
Katı rasyonellik	Sınırları kesin belirlenmiş olan	İdeal toplumu oluştururken katı kurallar koyması-insanın beklentileri
Tek adamcılık		Bir uzlaşma ile değil tek kişinin kararları ile oluşması
Anti özgürlükçü		Katı kurallarının olması
Radikal		
Süreçte değişime uğrayan	Toplumsal algı değiştikçe ütopya bilinci de değişir	
Yıkarak yapan		Mevcutu yıkması
Çoğunlukla bir kent(ada)	Sil baştan yapılan bir tasarım	Gerçekleşmesi zor
Buyurganlık		İnsan duygularına müdahale
İşlevsellik	Her	
Kapalılık	Kendi kendine yetebilen	Büyümeye kapalı, içe dönük

Şekil.1Ütopyaların ortak özellikleri (4)

3. ÜTOPYALARIN SINIFLANDIRILMASI

3.1. Tarihsel Süreç İçerisinde Ütopyalar

Tarihsel süreç içerisinde ütopyalar incelendiğinde Antik çağlarda Platon*, Hipodamos ve Vitruvius'un ideal toplum modelleri öne çıkmaktadır. Orta Çağ boyunca kilisenin etkisi akli düşüncüyü baskıladığı için, ütopyalarının temel dayanağının da rasyonalite olduğu gerçeğinden yola çıkarak orta çağ dönemi ütopya açısından verimsiz bir dönem olarak kabul edilmektedir (4); daha sonra klasik ütopyaların başlıcaları Platon'un Devlet'i, Thomas More'un Ütopya'sı, Thomasso Campanella'nın Güneş Ülkesi, Bacon'ın Yeni Atlantis'i; klasik ütopyaların akabinde sanayi kentine tepki olarak sosyalizmin öncü ütopyistleri Saint Simon'un, Robert Owen'ın, Charles Fourier'ın, Etienne Cabet'in ve Benjamin Ward Richardson'ın sosyalist ütopyaları; daha son-

* M.Ö. 427 ila M.Ö. 347 yılları arasında olsa da klasik ütopya olarak kabul edilmektedir. Çalışmanın 4. kısmında sebepleri ile birlikte ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır.

ra yıkarak yapma devrinin başlangıcı sayılan Haussmann'ın Parisi ve modernizmin ayakları yere basan ütopyaları (1900-1910 arası Henry Van de Velde, Hans Poelzing, Adolf Loos; 1910-1920 arası dönem Muthesius ve Van de Velde 1914, Paul Scheerbart, Fütürizm, De Stijl, Bruno Taut 1918, Walter Gropius'ın fikirleri; 20.yüzyıl ideal kentleri Ebenezer Howard, Frank Lloyd Wright, Le Corbusier, Archigram); sonrasında 1960-1980 arası dönemdeki ütopyalar ve dejenere ütopyalar, ekotopyalar, distopyalar ve heterotopyalar gelmektedir.

3.2. Var Oluş Türlerine Göre Ütopyalar

Ütopyalar ile ilgili birçok yaklaşım ortaya konmuştur ve ütopyalar var oluş türlerine göre kategorilendirilmişlerdir. Desroche'nin ütopyaların ilk çıkış noktasından uzaklaştığını savunduğu düşüncesine göre ütopyaları 4'e ayırmıştır. Bunlar; *“Kesin İtaat Ütopyası, Karşı Ütopya, Âdem Mesihçiliği ve Kıyamet Mesihçiliğidir”* (26). Bir başka kategorilendirme şekli ise ütopyanın üretildiği toplumun algılama biçimine göre elde edilmiş olduğudur. Kısacası bu yaklaşım içerisinde bulunduğu dönemin algısının ve bu algının ürünü olan arzularının, umutlarının ütopya oluşumlarına etki etmesiyle oluşan ütopyalardır. Bunlar; geleneksel ütopya, nesnel akılcılık; modern ütopya öznel akılcılıktır (15). Tüm bunların yanı sıra Martin Mayerson'ın ve Lewis Mumford'un yaklaşımları öne çıkmaktadır.

3.2.1. Mayerson'a göre ütopyalar

Martin Mayerson'ın kategorilendirme şekli anlatım biçimine dayalıdır. Ütopyaları yazınsal ve tasarımsal olarak 2 farklı türe ayıran Mayerson bu iki türün birbirinden bağımsız oluştuklarını ileri sürmüştür. Yazınsal ütopyalar olarak adlandırdığı ilk kısım sözel ütopyalar, toplumsal ütopyalar olarak da adlandırılmaktadırlar. Fiziksel çevreyi daha yüzeysel olarak ele almış olan bu

ütopyaların asıl amaçları toplumsal yapı ile ilgili sorunlara çözüm getirmek ya da yeniden bir düzen oluşturmaktır. Bu oluşan yeni düzen içerisinde fiziksel çevre getirilen yeni düzenin sonucu olarak kendiliğinden oluşmuştur ancak tasarım anlayışı daha sığ kalmıştır (18). Bir diğeri olan tasarımsal ütopya anlayışında ise görsel ütopyalar ön plandadır. Sundukları umut vadeden gelecekte yazınsal ütopyaların aksine toplumsal yapı daha geri plandadır (18).

Her ne kadar birbirinden kopuk ve bağımsız olsalar da aslında temel ideolojileri aynıdır. Her iki tür de içerisinde bulunduğu düzene başkaldırarak alternatif bir düzen oluşturmak amacıyla ortaya çıkmıştır; ancak amaca ulaşmak için edindikleri araçları birbirinden farklıdır (18). 21. yüzyılda bile büyük sorun olan yazınsal tasarımla pratik tasarımın birbirinden kopuk ilerlemesi ütopyaların hayata geçirilememesindeki ya da hayata geçirildiğinde ütopya halinden uzaklaşmasının altında yatan en büyük etkidir (26).

3.2.2. Mumford'a göre ütopyalar

Lewis Mumford ise ütopya'nın etimolojik olarak anlamı olan yok yer yani "nowhere" kelimesinden yola çıkarak ütopyaları 2'ye ayırmıştır. Bunların ilki "now here" yani hemen şimdi, diğeri ise "no where" yani yok yerdir (21).

Now Here bugünün ütopyasıdır (26). İçinde bulunduğu ortamı düzeltmeyi amaçlayan, ayakları yere basan daha gerçekçi, uygulamaya yönelik bir ütopya türüdür. Bilim ve teknoloji bu ütopya türü için önemli bir yere sahiptir. No where ise yarının ütopyasıdır. Kurguladığı düşsel ülke özellikle toplumsal yapıyı değiştirme yöneliktir. Özellikle klasik ütopyaların örnek verildiği yok yerler'de tasarlanan ülke düşsel olsa da bu ülkenin verdiği referanslar gerçektir (21,26). Mumford'un her iki yaklaşımının ortak özelliği ise Mayerson da olduğu gibi yeni alternatif bir düzen oluşturma ve mevcut düzeni umut vadeden bir ortama çevirme çabasıdır.

3.2.3. 21. yüzyıl perspektifiyle yeni sınıflandırma

21. yüzyıldan ütopya tarihine bakıldığında, Gürkan'ın da (15) değindiği şekilde, ütopyalar zaman içerisinde buldukları toplumsal düzenin akli algılama şekline göre biçimlenmiş ve değişmişlerdir. İçerisinde buldukları sosyolojik düzenin veya bu düzene karşı baş kaldırmanın oluşturduğu biçime bürünmüşlerdir.

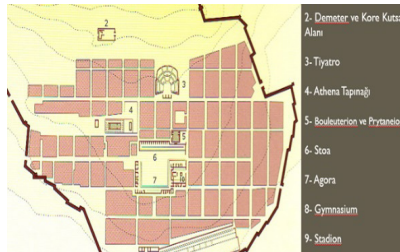
Çalışma kapsamında Mumford'un oluşturduğu no where (yok yer) ve now here (hemen şimdi) yaklaşımlarına yeni ekler getirilme gereği duyulmuştur. No where yani düşsel hayal ülkeleri genellikle Mayerson'un belirttiği toplumsal ütopyaları kapsayan geleceğe farklı bir bakış açısı sunan, dünyanın gelişmesine büyük katkıda bulunmuş ütopyalardır. Now Here ütopyalar ise belirli bir kuram etrafında beliren günün koşullarına tepki olarak doğan modernizm gibi tasarım yönü ağır basan ütopyaları kapsamaktadır. Ancak 1922'den bu yana toplum düzeni hızla değişmiş ve bu iki kategoriye de tam olarak dahil olamayan ütopyalar meydana gelmiştir. Bunların bir kısmı dejenere ütopyalar olarak adlandırılan mekanlardır ki çalışma kapsamında bu mekanlar anywhere (hiçbir yer) olarak adlandırılmıştır. Bir diğer grup bir ada veya kent ölçeğini yok sayarak bireysel gelişen ütopyalardır. Bu ütopyaları no where (yok yerden) ayıran en büyük özelliği tasarım odaklı olmaları, now here'dan ayıran en büyük özelliği ise ayaklarının yere basmaması, düşsel olmasıdır. Çalışma kapsamında bu tür ütopyalar ise "any dream" yani "herhangi bir düş yer" olarak adlandırılmıştır. Bir diğer ise 20. Yüzyıl içerisinde oluşmaya başlayan ancak ütopyadan beslenerek doğan fakat yeni bir tür olarak evrimleşen diğerleridir. 21. yüzyıla gelindiğinde ise var olan mimarlık ortamının bulanıklığı ütopyaların neye karşı çıkacağını bilemediği neo liberal ortam yüzünden ütopya dünyası açısından verimsiz olarak adlandırılmaktadır (26). Modernizmin sonunun gelmesiyle (17) birlikte yıkarak yapmanın hata olduğunun algılanması, özellikle 1990'lardan sonra yıkımın va-

hametlerinin ortaya çıkmasıyla oluşan yeni dönem ise “without destroying and here” yani yıkmadan ve burada olarak adlandırılmıştır. Bu dönem yıkmadan ayakları yere basarak mevcut düzen yerine alternatif ideal arayan 21. yüzyıl ütopyalarını temsil etmektedir, etmelidir.

4. YENİ SINIFLANDIRMANIN ÖRNEKLERİ

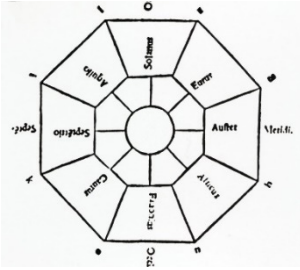
Antik çağ dönemindeki 2 önemli şahıs Hippodamos ve Vitruvius tam olarak ütopya oluşturmasalar da antik çağlardaki ideal kentin temellerini atmışlardır. İkisinin de tasarımı evrenseldir ve kendilerinden sonra gelen dönem için ilham kaynağı olmuşlardır. Bu sebeple ikisinin de herhangi bir kategoriye dahil edilmeden açıklanması gerekmektedir.

Hippodamos tarihteki ilk kent plancısı olarak kabul edilmektedir. Hippodamos’ın Hippodamos şeması, dama tahtası olarak adlandırılan ilk ızgara plan kent şemasını oluşturması kentsel tasarım açısından önemli bir yere sahiptir. Tasarladığı ideal kent tasarımda da birbirine dik uzanan kare veya dikdörtgen biçiminde ızgara planlardan oluşan kenti 100.000 kişi için tasarlamıştır. Kentte bulunan halkı el sanatçıları, çiftçiler ve askerler olmak üzere 3’e ayırmıştır. Şekil.2’de gösterilen Priene, Hippodamos Şeması’nın tam olarak uygulandığı, örnek-kenttir. Olynthos, Rodos, Lokroi, Thurioi gibi kentler de Hippodamos Kentleri’dir (3,32).

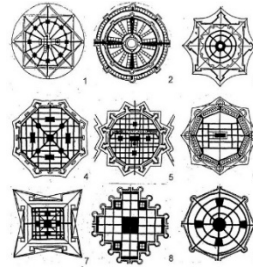

Şekil.2: Priene kenti ızgara plan şeması (33).

Romalı bir mühendis ve kuramcı olan Vitruvius’un da Hippodamos gibi ideal toplum görüşleri önemli bir yere sahiptir. “Mimarlık Üzerine On Kitap” adlı eseri ilk mimarlık kuramı olarak kabul edilmektedir, oluşturduğu ideal kent tasarımı ise özellikler Rönesans zamanı Albertti birçok kent plancısını, mimarı etkilemiştir (3,4).

Şekil.3: Vitruvius’un ideal kent plan şeması

Şekil.4: Rönesansta kullanılan plan şeması örnekleri

4.1. No Where (Yok Yer)

Düşsel yönü ağır olan ama aynı zamanda toplumsal ütopyaları temsil eden “no where” ütopyaların en önemli temsilcileri klasik ütopyacılar ve Sanayi Kentine Tepki Olarak sosyalizmi tasarlayan ütopistlerdir. Klasik ütopyalar Platon’un Devlet’ini, Thomas More’un Ütopya’sını, Thomasso Campenella’nın Güneş Ülkesini, Bacon’ın Yeni Atlantis’ini kapsamaktadır.

Platon M.Ö. 427 ila M.Ö. 347 yılları arasında yaşamıştır. Platon’un Devlet’i ilk ütopya olarak kabul edilmektedir. Tek zihinden çıkan rasyonel bir planlama örneği olan Platon’un Devlet’i karşılıklı diyaloglar şeklinde yazıya dökülmüş, antik çağlardan modern zamana kadar devlet adına oluşturulmuş tüm felsefik kuramların çekirdeğini oluşturan bir eserdir (12, 24). Atina’daki toplumsal düzene tepki olarak oluşan bu eserde Devlet’in başında filozofların geçtiği bir ideal kent hayal edilmiştir.

Yok yer kapsamında değerlendirilen Devlet genellikle toplumsal konuları içermektedir. Günlük yaşantıdan pek çok ayrıntılar sunan kitapta ölümden sonraki hayatın tasviri bile yapılmıştır. Cehennem ve cennetin önünde yargıçların bulunduğu iyilerin yukarıda bulunan kapıdan cennette gittiğini kötülerin ise aşağıda bulunan kapıdan cehenneme gittiğini anlatan bu tasvir aslında Devletteki halka gözdağı verir niteliktedir. Devlet'in fiziksel özelliklerini anlatırken ne deniz kenarında ne de denizden çok uzakta olarak betimlediği Devlet deniz kenarından 15 km içeride, tarımla geçinen 5040 bireyden oluşan her bireyin ise ayrı bir barınma biriminde yaşadığı daire biçiminde tasarlanmış hijyenik ve güvenli tepede kurulmuş bir kenttir. Bireylerin yaşam ve doğum oranlarına, yaşamdan sonraki hayata kadar her şeyi tasarlayan buyurgan bir tavır içerisindedir (24). Platon tasarımını gerçeğe dönüştürmeyi amaçlayıp girişimlerde bulunsa da Devlet hiçbir zaman hayata geçirilememiş fakat kendinden sonra gelen tasarımlara ilham kaynağı olmuştur.

Bir diğer önemli Klasik ütopya ise ütopya kelimesini ortaya çıkaran Thomas More'un 1516 yılında yazıya döktüğü Ütopya'sıdır. Platon'dan sonra 1478-1535 yılları arasında yaşayan Thomas More'un Ütopyasına kadar neredeyse hiç ütopya üretilmemiştir. More'un en büyük amacı mevcut düzenden duyduğu rahatsızlıktan dolayı yeni bir kent oluşturacağı ve bu kentte kimse adaletsizlikten rahatsız olmayacağıdır. Thomas More ideal devleti olan Utopya'da Ütopyalıların yaşadığını, şehrin planının ise Ütopos tarafından yapıldığını dile getirmiştir. 54 şehri olan Ütopya'nın her şehrinde aynı dil, aynı gelenekler ve aynı toplumsal düzen mevcuttur. More kitabında Başkent Amaurote'u anlatmayı tercih etmiştir. Zaten Ütopya'da tüm kenler aynı özelliklere sahiptir. Şehrin fiziksel özelliklerini anlatırken kalelerden, hendeklerden bahseden More, ütopyanın korumaya önem verdiğini vurgulamıştır (12, 20).

“Şehir çepeçevre yüksek ve kalın duvarlarla çevrilidir. Yer yer kuleler ve kalelerle donatılmıştır. Surların 3 yanında derin, geniş ama çitler, dikenli çalılarla dolu susuz hendekler vardır...”

Aynı zamanda konutlar anlatılırken:

“Kilitler, anahtarlar yoktur. İsteyen girebilir. Çünkü hiçbir şey özel değildir, ne varsa herkesin malıdır... Ütopyalılar ev bark konusunda ortaklık ilkesine bağlıdır. Özel mülk düşüncesini kökünden yok etmek için her on yılda bir ev değiştirirler ve herkesin oturacağı ev kura ile belli olur...”. Ortak alanlar için ise “Şehirliler bahçelerine büyük önem gösterirler...”

ifadesiyle More Ütopya’da herşeyin ortak kullanıldığından bahsetmiştir. Burada kentlilerin duygularına kadar tasvir yaptığı görülmüştür. Bunun yanı sıra Utopia’nın tarihi, mimarisi ve şehir yaşantısı ile ilgili de birçok detaylara yer vermiştir.

“Adanın fethinden beri özenle saklanan 1760 yıllık bir tarihi kucaklayan tutanaklardan öğrendiğimize göre... tavanlar düz, ucuz yanmaz yağmura karşı kurşundan daha dayanıklı bir malzemeyle kaplıdır. Rüzgâra karşı camlı pencereler vardır...”

Bunların yanı sıra kentin fiziksel özellikleri ile ilgili daha yüzeysel bir anlatım tercih edilirken ütopyalıların yaşayış biçimleri, aile ilişkileri, giyiniş biçimleri, köleleri, hastaları, evlenme ritüelleri, savaşa karşı duruşları, inançları ve en önemlisi adalet sistemlerinden ayrıntılı bir şekilde söz edilmiştir (20).

Thomasso Campanella 1568-1639 yılları arasında yaşamış, küçüklüğünde manastırda çok vakit geçirmiş, ömrünün 27 yılı hapisanede geçmiş bir düşündürüdür (26). Güneş ülkesi adlı ütopyası ilk defa dini unsurlar barındıran ideal kent arayışıdır. Tepede kurulmuş bir kent olan Güneş ülkesi 4 farklı yolla ulaşılan 7 farklı çemberin iç içe geçmesiyle oluşmuş her çemberin duvarlar, burçlar, kuleler, hendekler ve demir kapılarla birbirinden ayrılmış olduğu güvenliğe önem verilen bir ülkedir (4). Güvenlik konusunda verilen bu detayların yanı sıra 7 katmanın içlerinde

yer alan yaşam alanları da mimari ve sosyal detayları ile anlatılmaktadır. Evler, duvarlar ve tapınaklarla ilgili birçok detay tasvir edilmektedir. Güneş Ülkesinde sembolik ifadeler de çokça yer almaktadır (4). Kentte tüm evlerin, odaların ve hatta eşyaların ortak olduğu ifade edilmiştir. Altı ayda bir yönetim tarafından herkese nerede kalacağı bildirilmektedir(4). Kentteki her çembere kendine ait mutfak, kileri ve kap-kacağı vardır. Her mutfak olgun bir çift tarafından yönetilmekte ve yemekler ortak sofrada yenilmektedir. Evlerin altlarında mutfak, hamam, kiler, ambar, yemek salonu ve çamaşırılık gibi diğer ihtiyaç bulunan alanlar yer almaktadır (4,26).

Bacon'ın Yeni Atlantis'i ise bir diğer klasik ütopya örneğidir. Bilim odaklı olan bu ütopya o zamana kadar var olan ütopyalardan farklı olarak eşitlikçiliği savunmamış, aksine bilim insanlarının toplumda imtiyaz sahibi olduğu görüşünü benimsemiştir. Bacon için "bilmek egemen olmaktır" (1). Ütopya Ben Selam Adasında geçmektedir. Bilime verdiği önemden dolayı adadaki "yeryüzünün en soylu kurumu" diye bahsettiği Süleyman Evi bilimsel bir araştırma kurumudur. Sonuç olarak bilimsel sonuçlardan elde edilebilecek bir ideal kentin başarılı olabileceğini savunmuştur (4, 12).

Klasik ütopyaların ortak özellikleri içinde buldukları ortama alternatif bir düzen ararken fiziksel çevreden çok toplumsal düzeni değiştirme kaygıları, fiziksel çevreden çok az ve/veya yüzeysel bahsetmeleri, içinde buldukları toplumsal düzeni eleştirirken tek bireyin öngörülerıyla hareket etmeleri, ütopyalar da yaşayan halka buyurgan bir tavır sergileyen; ancak halkı düşünen düşsel yönü ağır, Bacon hariç eşitlikçi, adalet duygusunun ön plana çıktığı ütopyalar olmalarıdır.

Sanayi kentlerinin oluşmasıyla kentlerin nüfus artışı, kentlerde meydana gelen salgın ve hastalıklar, sanayi artıklarının doğaya verdiği zararın insanlara yansması, eşitsizlik gibi sebeplerden dolayı kentlerin sosyolojik ve fiziksel yapısı değişmiştir. İnsan

hayatını tehdit eden sanayi kentleri kentlilerin kaybetmeye başladıkları huzur ve refahı kent dışında aramalarına sebep olmuştur. İçinde bulunduğu yapıya bir başkaldırı olarak çıkan bu dönem ütopyalarında ise genellikle sanayi kentleri eleştirilmiştir (2; 4). Ayrıca bu dönem ütopyaları geleceğin konut tipolojisine önemli katkılarda bulunmuştur (2). Sanayi Kentine tepki olarak doğan sosyalist ütöapistler ise Saint Simon, Robert Owen, Charles Fourier, Etienne Cabet ve Benjamin Ward Richardson'dır.

Sosyalizmin bir ütopya olup olmadığı ile ilgili farklı görüşler olsa da Karl Popper'e göre "*Sosyalizm de başlı başına bir ütopyadır*" (26); ancak Sevinç'e göre (26) "sosyalizm ütopyalarında önerilen sistemler kapalı, kapalı oldukları kadar zorlayıcı ve canlı olamayacak kadar ütöpektirler" sözünden yola çıkarak sosyalizm toplumsal yapıyı hedef alan ve düşsel ütopyalar sınıfında değerlendirilmiştir.

1760-1825 yılları arasında yaşayan Saint Simon'un sosyalizmin doğmasındaki katkısı çok büyüktür. İşçilerin yönetimde olması gerektiğini savunmuştur (26).

1771-1858 yılları arasında yaşayan Owen ise sosyalizm ile sanayileşmeyi New Harmony adlı ütopyasında birleştirmiştir. Bu ütopyasını Amerika'da gerçekleştirmiş; ancak başarısız olmuştur. Dikdörtgen bir plana sahip olan New Harmony hem kırdada hem fabrikada çalışan kendi kendine yeterli ve tüm zorunlu hizmetlerle donatılmış sınırlı bir topluluk için kurulacak bir köydür, kenarlarında konut, ortada ibadethane okullar ve mutfak bulunmaktadır (Şekil.5) (11).

1772-1837 yılları arasında yaşayan Fourier mevcut dönemi barbarlıktan uygarlığa geçiş olarak tanımlamıştır. Uygarlıktan sonra ise koruma ve uyum dönemleri gelecektir. Tek merkezli şemaya göre kurulmuş ortada ticaret ve yönetim çevresinde ise tarım kenti bulunmaktadır. Ticaret, tarım ve sanayi olarak kenti 3'e bölmektedir. Ticaret kısmında yapılar kadar, sanayide yapıların 2

katı, tarımda ise 3 katı kadar yeşil alan bulunmaktadır. Yollar yapı yüksekliklerine göre belirlenecek. Bunlar kişisel mekân kamusal mekân ayrımının alt basamakları sayılmaktadır. Koruma dönemi uyum dönemi hazırlığıdır. Bu dönemi en iyi tanımlayan kelime kolektifleşmişliktir. 1620 kişilik “falanj” adı verilen topluluklar “falanster” adı verilen karma yapıda kalacaklardır. Zemin kat-ta yaşlılar, orta katta çocuklar, üst katta ise yetişkinler kalacaktır. Flansterler 3 avlulu bir düzenleme vardır. Orta avluda ise düzen kulesi bulunmaktadır (Şekil.6) (26).

Şekil.5: Robert Owen New Harmony 1825 (34)

Şekil.6: Charles Fourier Flansterler (35)

1788-1856 yılları arasında yaşayan Cabet ise sosyalizm ve üretim üzerine bir tasarım yapmıştır. Toplumsal yapının ise ancak bir mimari ile biçimleneceğini savunan Cabet'in hayali bir metropol tasarlamaktır. Izgara plan sistemini kullandığı kent tasarımında taşıt yollarını ve yaya yollarını birbirinden ayırtırmayı düşünmüştür. 1847 de 'İcarie'ye gidelim' adlı bir bildiri yayınlamıştır. 1848 yılında ideal kent kurma hayaliyle yola çıkan grup salgın hastalıklar sebebiyle ancak 1860 yılında amaçlarına ulaşmışlardır. Fakat metropol hayaliyle başlayan yolculuk 32 kişilik bir grupla kalmıştır. Kentin/köyün kare plan şemasında 3 kenarında çiçek bahçeleri ve evler, diğer kenarında ise çamaşırlık ve fırın gibi servis mekanları vardır. 1895'te bu girişim başarısız olmuş ve tamamen yok olmuştur (26).

Benjamin Ward Richardson ise sanayi kentlerinin ortaya çıkardığı kirliliğe ve bunun sonucu olarak yüzlerce kişinin ölümlüyle sonuçlanan kolera salgınına tepki olarak bir hijyen kenti kurmak istemiştir. 1876 yılında yazılan bu yapıtın adı “Hyge-nia”dır. Her 4 bireye 1 konut düşecek şekilde tasarlanan kentin nüfusu 100.000’dir. Teknolojik gelişmeler ön plandadır. Hyge-nia’da hijyen ve sağlık için evlerde filtre sistemi ve yapı mal-zemesi olarak kolayca yıkanabilen cilalı tuğlalar kullanılmıştır. Kentte çok sayıda kaplıca ve spor salonu bulunmaktadır. Tüm cadde ve sokaklar hava akımına göre tasarlanmıştır. Yapılar ken-tin sağlıklı olabilmesi için bahçelerle çevrilmiştir (4, 30).

Sosyalizm ütopyalarında her ne kadar tasarımsal bir bakış açısı olsa da önemli olan eşitlik ve toplumsal düzendir. Bu ka-dar katı kurullarla tasarlanmış toplumsal düzen ve bu toplumsal düzenin getirisi fiziksel çevre uygulamaya geçtiğinde genel iti-bariyle başarısızlığa uğramıştır. Bu sebeple kâğıt üzerinde kusur-suz görünen bu düşsel ve toplumsal ütopyalar yok yerler başlığı altında değerlendirilmiştir.

4.2. Now Here (Hemen Şimdi)

Ayakları yere basan ve uygulamaya yönelik ütopyalar olan “Now Here” (Hemen Şimdi) ütopyalarının başlıca örnekleri bir yıkım ütopyası olan Haussmann’ın Parisi ve modernizmdir.

Haussmann’ın Paris’i inşa edilirken kentin %70’i yıkılarak yeniden yapılmıştır. 1800-1850 yılları arasında nüfusu 1.000.000 geçen, orta çağdan kalma dar ve kıvrımlı yollara sahip olan, has-talık ve salgınların arttığı Paris’te 1848 yılında işçi ayaklanma-ları olmuştur. Bu ayaklanmaları bastırabilmek adına 3. Napolyon hijyen düzen ve özellikle estetik sorunlar taşıyan kentin yeniden tasarlanmasını istemiştir. Haussmann’ın yıkarak yeniden tasarla-dığı Paris hayal edilen rüya kente kavuşmuştur. Geniş bulvarlar ve caddelerin tasarlandığı Paris’in tasarımında önemli olan ula-

şım akslarıdır. Bunun yanında kentte kanalizasyon sistemi, aydınlatmalar, kamu yapıları, halka açık alanlar da tasarlanmıştır. İşçi sınıfının ayaklanması sebebiyle güvenlik sorunları için başlayan yıkım işçi sınıfının durumunun daha da kötüleşmesiyle sonuçlanmıştır (Şekil.7) (6).

Şekil.7 Paris'in yıkımdan öncesi ve sonrası (6)

Tüm ütopyalar gibi modernizim de içinde bulunduğu döneme tepki olarak meydana gelmiştir. Rönesans, Barok ve Rokoko dönemlerinin abartılı süsleme özelliklerine, Neoklasik dönemin tarihsel öykünmesine tepki olarak sanayi devrimiyle beraber gelişen ve değişen teknolojik gelişmelerden de beslenerek işlevin ön plana çıktığı yalın bir mimarlık anlayışı ortaya çıkmıştır (7, 29,31).

20. Yüzyıl ütopyaları büyük ölçüde modernizim çatısı altında toplanmıştır (26). Bu zamana kadar hep ideal toplum olarak tasarlanan ütopya modernizimle beraber proje ölçeğine inmiş; ancak tüm dönem değerlendirildiğinde özellikle bu dönemde yayınlanan manifestoların sayesinde bütüncül bir anlayışla ideal toplum modelinin ayakları yere basan, uygulamaya yönelik bir şekilde oluştuğu görülmektedir. Modernizmi diğer ütopyalardan ayıran ve “Now Here” yani hemen şimdi kategorisinde değerlendirilmesine sebep olan, uygulamasının bu kadar başarılı olmasına zemin hazırlayan bir diğer özelliği ise birçok mimar, kuramcı tarafından farklı ama paralel görüşlerin modernizim çatısı altında

toplanması ve ideal toplumu beraber oluşturmasıdır.

Aslında ütopyalarla modernizme kadar daha çok bir yaşam biçimi önerilmekteyken ve yaşam biçimine göre mimari biçimleniyorken modernizimle beraber mimari yaşam biçimini değiştirmeye başlamıştır. Yine bu döneme kadar ütopyalar tasarlanırken genellikle 'ADA' kavramı üzerinden tasarımlar yapılırken modernizimden sonra 'YIKIM' kavramından söz edilmektedir (26). Uygulama süreci incelendiğinde ise 18. yüzyılın ortalarında başlayan 20. yüzyıla kadar uzanan modern mimarlık yapıları endüstrileşmenin getirdiği yeni tekniklerle beraber mühendislerin tasarımları haline dönüşmüş, mimarlar etkisizleşmiştir. Bu etkisizleşmenin ardından mimarlar bir sorgulamaya girmiş ve böylece 20. Yüzyılın başlarında mimarların hâkim olduğu mimarlı modernizim doğmaya başlamıştır (9; 26). Bu sorgulamada mimarların fikirleri, manifestoları aracılığıyla ayakları yere basan ütopyanın kendi tasarım kriterlerini oluşmaya başlamıştır.

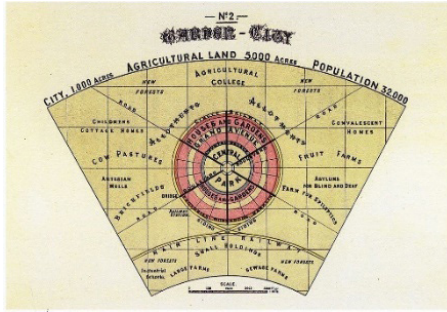
1900-1910 arası dönemde mimarların fikirleri; Henry Van de Velde *"mevcut olanı yıkarak malzemeyi ve fonksiyonun biçime yansımaları ve temel geometrik biçimleri ortaya çıkararak tasarım yapılması gerektiğini"* savunmuştur (8). Hans Poelzling *"Mayalanma"* adlı eserinde *"günün mimarisini karışık bir mimari dil olarak görürken saf ve öz biçimi temsil eden, teknolojiyi kullanan dingin ve yaratıcı mimarlığın bugünün mimarlığı olduğunu"* söylemiştir (8). Adolf Loos 1908'deki 'Süsleme ve Suç' adlı manifestosunda *"modern insanın süslemedeki hastalıklı niteliği fark etmesi gerektiğini savunmuştur ve süslemenin ortadan kalkması için kenti ve imparatorluğu ateşe verme fikrini"* ortaya atmıştır (8). 1900-1910 arası bu dönemde çabuk üretilen ve tüketilen bir mimarlık anlayışı savunulmuştur. 1910-1920 arası dönem mimarların fikirleri; Muthesius ve Van de Velde 1914 yılında yayınladığı manifestosunda Werkbund Tez ve Karşı Tezleri ile *"biçime ağırlık verilerek, kural ve standartlardan uzaklaşarak"*

evrensellesilmesini” öne sürmüşlerdir (8, 26). Paul Scheerbarth *“modüler, şeffaf yapılar yapılması gerektiğini ve yapı malzemesi olarak çeliğin ön planda olması gerektiğini”* savunmuştur (8). Fütürizm geleceğin mimarisinin *“sadelik, dinamizm ve makine estetiğinden oluşması gerektiğini”* savını ortaya atmıştır (8). De Stijl 1917 yılında bir dergi olarak başlayan ancak birçok sanat dalını çatısı altında birleştiren bu görüş *“bütüncül bir tasarım anlayışının benimsenmesi”* gerektiğini öne sürmüştür (8). Bruno Taut 1918 yılında yayınladığı manifestosunda *“eğitime önem vererek atılan adımların başarılı olabileceğini”* dile getirmiştir (8). Bauhaus’un kurucusu Walter Gropius ise *“bir okul aracılığı ile işlevin ön planda olduğu bu yeni akımın gelişebileceğini”* savunmuştur (8).

Manifestolar aracılığıyla tasarım anlayışı ortaya çıkan modernizmin kentsel ölçekte ideal kent tasarlama amacı taşıyarak ütopya üreten 3 önemli mimarı ön plana çıkmaktadır. Bunlar Ebenezer Howard, Frank Lloyd Wright ve Le Corbusier’dir.

Ebenezer Howard 1898 yılında Yarının Bahçe Kentleri adlı kitabı yayınlamıştır (19). Bahçe kent çapı 1,2 km olan daire şeklinde bir kenttir. Merkezden çepere doğru işlevsel açıdan değişen mekanlardan oluşmaktadır. Merkezde sosyal alan daha sonra konut bölgesi ve çeperde ise sanayi alanı bulunmaktadır. Sosyal alan olarak ayrılan merkezdeki alan 2,25 hektar boyutundaki park ve parkı çevreleyen belediye binası, konser ve konferans salonu, müze, kütüphane gibi yapılardan oluşmaktadır. Merkezdeki bu yapıları “central park” adında bir park çevrelemektedir. Central parkı ise sanayi bölümünde üretilen ürünlerin satıldığı “Kristal saray” çevrelemiştir. Kristal Saray’ın bir önemli fonksiyonu ise konut ve sosyal alanı birbirinden ayırmasıdır. Bu ayrım 100 m. genişliğindeki “Grand Avenue” adlı caddeyle daha da belirgin hale gelmiştir. Ağaçlandırılmış bu cadde de çocuk oyun alanı, okul gibi günlük faaliyetlerin devam ettiği bir mekân haline dö-

nüştürülmüştür. Dairenin çevresinde ise fabrika, atölye ve çiftlikler bulunmaktadır. Dolaşım ağı ise yine merkezden çepere doğru uzanan 36 m. genişliğindeki doğrusal bulvarlarla sağlanmıştır, ayrıca tüm daireyi bir demir yolu çevrelemektedir (Şekil.8) (4, 13, 16). Sonuç olarak; sanayi devrimiyle beraber gelen kentlerin kargaşası, fabrikaların yaşamın içerisine çok dahil olması, yaşam koşullarındaki eşitsizliklere karşı Howard modernizmin getirdiği sadelik, yalınlık ve teknolojinin kullanılmasını tüm işlevleri birbirinden ayırarak ve demiryolu kullanılarak makro ölçeğe taşımıştır. Tasarımda işlev, kültürel faaliyetler, fonksiyonların birbirinden ayrılması ve doğaya verilen önem ön plandadır.

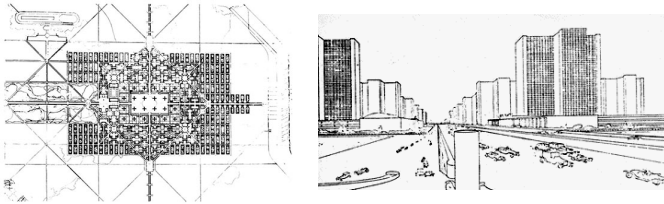
Şekil.8 Ebezener Howard 1898 yılında Yarımın Bahçe Kentleri (36)

Le corbusier'e göre Kent "işleyen bir makine"dir. İşleve uygun tasarlanmayan her tasarım Le Corbusier için dışlanmaya mahkumdur. Mevcut şehirleri ise modern çağın gereksinimleri karşısında yetersiz görmektedir. Şehircilik adlı kitabında mevcut kentleri tanımlarken "Sur içinde kalmış şehirlerin merkezlerini ölümcül hasta, çevrelerini ise güve yedi olarak" tanımlamaktadır. Ona göre kentlerde bir standartlaşma ve küreselleşme anlayışı benimsenmelidir ve bu anlayışın benimsenebilmesi için yıkım şarttır (4, 10).

Le Corbusier 1925 yılında yayınladığı ütopyasının adı Çağdaş

Kenttir. Şekil.8’de de görüldüğü gibi merkezinde bir tren istasyonu ve istasyonun etrafındaki ticari alanda 60 katlı gökdelenler bulunmaktadır. Gökdelenleri ise parklar, lüks restoranlar ve sosyal alanların bulunduğu bir bant çevrelemektedir. Merkezde elit kesim için tasarlanan lüks evler varken kentin çeperi yoksul halk içindir. Dikey tasarımın ön planda olduğu Çağdaş Kentte nüfusun büyük bir kısmı asma bahçeli, çok katlı, asansörlü konutlarda kalırken hem konut amaçlı hem de ticari amaçlı tasarlanan gökdelenlerin arasında modernizmin simgesi olan geniş bulvarlar bulunmaktadır (4, 10).

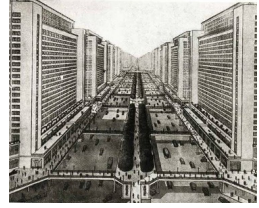
Sonuç olarak kenti makineleştirirken insanları da makineleştiren bir tasarım anlayışı görülmektedir. İnsan ölçeğini çok aşan yalnızca ekonomiye ve rasyonel akla önem veren bu ütopya oldukça buyurgan bir tavır içerisinde olsa da 21. yüzyıl kapalı siteleri, ticari aksları için de bir altlık oluşturmuştur.

Şekil.9 Le Corbusier’in Ütopyası Çağdaş Kent (37)

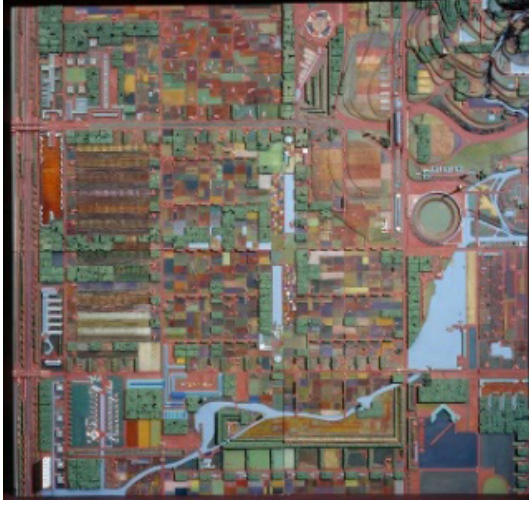
Le Corbusier’in bir diğer ütopyası ise Işıyan Kenttir. Kentin merkezinde her biri 50 metre yüksekliğindeki konutlar bulunmaktadır. Merkezdeki konutlar Çağdaş Kentte olmadığı gibi sınıf ayrımı yapılmadan tasarlanmıştır. Kadınında çalıştığı bir sosyal düzene göre tasarlanan konutların her birine Unite adı verilmiştir. Corbusier tüm kenti tek bir Unite’e sığdırmaya çalışmıştır ve her Unite’i “2700 kişilik mahalleler” olarak tanımlamıştır. Tıpkı bugünün kapalı siteleri gibi Unitelerde de kafeler, restoran-

lar, mağazalar, spor alanları, çatılarında tenis kortları ve yüzme havuzları bulunmaktadır. Her yapının eğitim (okul), gıda ve hijyen hizmeti veren birimleri de bulunmaktadır. Sonuç olarak Çağdaş Kentten farklı olarak konut tasarımı ön plana çıkmış ve sınıf ayrımı ortadan kalkmıştır; ancak tasarım hala insanlara yaşam şeklini belirttiği için buyurgandır (4). 1949 yılında Hindistan'ın Punjab kentinde bu tasarım uygulanmıştır; ancak sonuçta kentte eşitsizlik baş göstermiş ve suç oranı artmıştır. Bunun sebebi olarak yeterince kamusal alan bulunmaması ve şehrin dışına itilen konut alanlarının birer suç ve sefalet mahalline dönüşmesi ileri sürülmüştür (4).

Şekil.10 Le Corbusier'in İlk Ütopyası Işıyan Kent (37)

Frank Lloyd Wright ideal kentinde kır ve kent ayrımına son vermiştir. Kır ve kentin birbiri içerisine geçtiği her aile tarımla uğraşabileceği az katlı bir yaşam alanına sahiptir ve Wright'a göre bu tasarım anlayışı tüm kent geneline yayılmalıdır. Herhangi bir idarenin mevcut olmadığı, demokrasiye önem veren Broadacre şehri sürdürülebilir bir şehirdir (Şekil.11) (13)

Şekil.11 Broadacre/ Yaşayan Kent (38)

4.3. Anywhere (Hiçbir Yer)

Ütopyalar zaman içerisinde çıkış noktalarından çok farklı yerlerde gelmişlerdir. Özellikle modernizmin sona ermesi ve post modern dönemin başlamasıyla kent yaşantısında işlevden çok eğlence ön plana çıkmıştır. Basılı ve görsel medya aracılığıyla yok edilmeye çalışılsa da toplumun sosyolojik yapısı hiç olmadığı kadar çeşitlilik göstermiştir. Sosyo ekonomik açıdan farklı bireyler bu yazılı ve sosyal medya aracılığıyla aynı düşü paylaşırlar. Bu düzen içerisinde tamamen eğlence ve ticari amaçlı kurulan günlük yaşamla bağlantısı kopuk olan ticari gayeden başka hiçbir ideolojisi olmayan dışa kapalı ütopyik mekanlar oluşmuştur. Bu zamana kadar oluşan ütopyalar içinde bulunduğu düzene karşı insanların günlük yaşamlarını biçimlendirirken dejener ütopyalar içe dönük, bağlamdan kopuk birer geçiş mekânı olmuşlardır. Disneyland, tema parklar ve AVM'ler (Şekil.12-13) tipik dejener ütopyalardır (4).

Şekil.12 Disneyland (39)

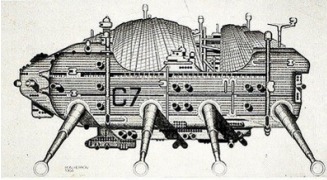

Şekil.13 AVM (40)

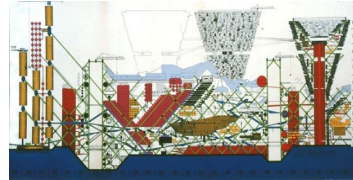
4.4. Any Dream (Herhangi Bir Düş Yer)

Tasarım odaklı, düşsel ayakları yere basmayan ütopiyalar çalışma kapsamında “any dream” yani “herhangi bir düş yer” olarak adlandırılmıştır. Herhangi bir düş yere en iyi örnek archigram, 1960-1980 arası düşsel yönü ağırlıklı ütopiyalar ve hiper binaplardır.

Archigram tarihselci mimariye ve modernizmin tekdüze tasarımlarına tepki olarak doğan teknolojik ve enformasyon temelli fütüristik bir ütopyaıdır. Birbirinden kopuk, makineleşmiş ve hareketli yaşam alanları tasarımın çıkış noktasıdır. Archigram tasarımları uygulamaya dönüşememiştir. Yalnızca çizili olarak kalmıştır. Archigram grubunun 1964 yılında tasarladıkları Plug-in City ve Walking City en ünlü ütopyaıdır (Şekil.14-15) (4)

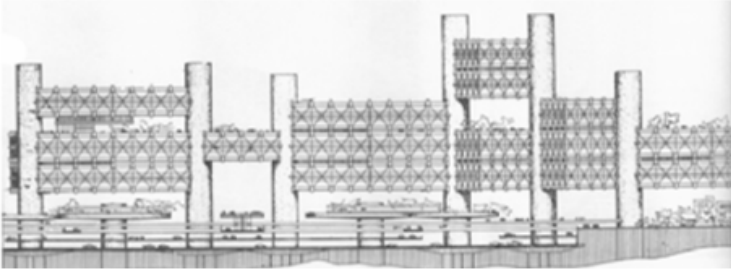
Şekil.14 Walking City (41)

Şekil.15 Plug-in City (42)

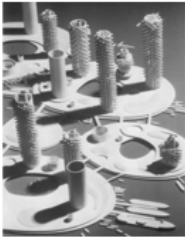
1950’lerde yoğunlaşan kent nüfusu, artan trafik ve iş koşullarının zorluğu içlerinde Yona Friedman’ın da bulunduğu bir grup

tarafından makro/mikro ölçekli yapıların gündeme getirilmesine ve bir manifesto yayınlanmasına sebep olmuştur (28). Yona Friedman tarafından 1956-1960 yılları arasında bu bağlamda tasarlanan Hareketli Kent yerden yükseltilmiş, “devingen ve dinamik” bir tasarım anlayışı benimsenmiş bir kent ütopyasıdır. Farklı şartlara göre değiştirilebilir-dönüştürülebilir şekilde tasarlanmış modüler sistemlerden oluşmaktadır (Şekil.16) (27).

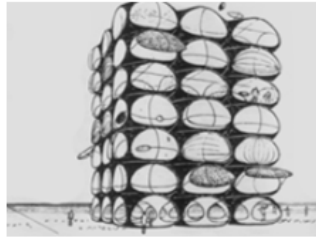

Şekil.16 Yona Friedman Hareketli Kent (27).

1959-1962 yılları arasında Japon mimar Kiyonori Kikutake tarafından tasarlanan Deniz Uygarlığı / Okyanus Kent ütopyası beton sallar üzerinde tasarlanan yapay adalardan oluşmaktadır. Yüzen kent tasarımları takılıp sökülebilen büyük silindir kulelerden oluşmaktadır (Şekil. 17)(27).

Şekil.17 Kiyonori Kikutake
Deniz Uygarlığı / Okyanus
Kent (27).

Şekil.18 Chanéac
Çok İşlevli Hücreler
(Cellules Polyvalentes) (27).

1959-1962 yılında Chanéac tarafından tasarlanan Çok İşlevli Hücreler (Cellules Polyvalentes) ütopyasının çıkış noktası seri üretilmiştir. Hızlı bir şekilde üretilecek birimler/hücreler mevcut yapıya eklenilebilir veya çıkarılabilir şekilde tasarlanmıştır. Yapı malzemesi olarak dayanıklı yapay malzemeler tercih edilmiştir (Şekil.18) (27).

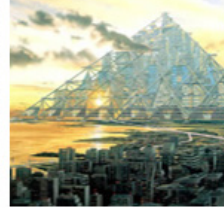
1960-1980 yılları arasında düşsel yönü ağır pek çok ütopya üretilmiştir (Şekil.19-20-21-22-23-24).

Şekil.19 Arata
Isozaki Mekân
Kenti

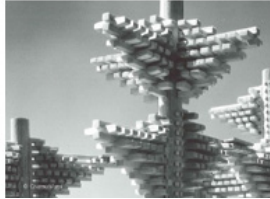
Şekil.20 Frei Otto
Arctic Kent

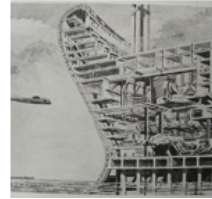
Şekil.21 Pyramid
City Tokyo

Şekil.22
Dekonstrüktivizm

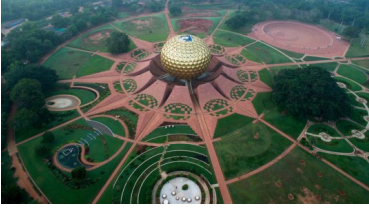
Şekil.23 Arata Isozaki
The City In The Air

Şekil.24 Hol
Moggridge Deniz
Kent

4.5. Diğerleri

Ütopya zaman içerisinde farklı olumlu veya olumsuz fikir-
lere de dönüşmüştür. Bunlarda en önemlileri ekotopya, distopya
ve heterotopyadır.

Şekil.23 Hindistanda bir ekotopya: Auroville (43)

Şekil.24 Bir Distopya Örneği

Ekotopyalar ekolojik ütopyalardır. 1970’lerde ortaya çıkmış; çünkü ekoloji bu yıllarda dünya siyasetinde popüler hale gelmiştir. Tüketim kalıplarından vazgeçerek teknoloji ve enerjiye önem veren ütopyalardır. En önemli ekotopyalardan biri Hindistandaki Auroville’dir (Şekil.23). UNESCO tarafından koruma altına alınmıştır. Ekotopyalarda kent planından ayrıntılı şekilde söz edilmez. Dışa kapalı bir alanda tasarlanır. Doğa ön plandadır (4).

Bir başka başkalaşmış ütopya türü de *heterotopyadır*. Heterotopya kavramı, Michel Foucault tarafından 1960’larda gündeme getirilmiştir. 1966’da yayınlanan “Kelimeler ve Şeyler” (Les Mots et les Choses) kitabında kısmi olarak bahsedilmektedir. Foucault bu kitabında heterotopyayı “*türdeş olmayan yerler*” olarak tanımlamaktadır. Akın Sevinç ise (26) heterotopya kavramını şu şekilde ifade eder:

“Heterotopya XX. yüzyılın sonunda ortaya çıkan, farklı işlevleri, birimleri bir bütün olarak sunan yer, anlamına gelen bir kavramdır. Bugünün kentlerinin barındırdıkları alışveriş, çalışma, barınma, eğlenme gibi bölünmüş birimlerin oluşturduğu sözde birliktelik heterotopya özelliklerinden biridir”.

Distopya ise ütopyanın gerçekleştiğindeki deforme olmuş durumudur. Bauman’a göre “bugünün dünyası niyetleri itibariyle modern (ütopya) sonuçları itibariyle postmoderndir (distopyadır)” (5). Eski Yunanca kötü ya da zor yer anlamına gelen ‘dystopia’ kavramı John Stuart Mill (1868) tarafından ilk olarak kul-

lanılmıştır (4). Distopya kavramı ise ütopya kavramına karşı bir düşünce olarak ortaya çıkmıştır; ancak tam olarak karşıtı değildir. Bunun yerine başarısız bir ütopya ya da bir kesim için başarılı bir ütopya olarak tanımlamak daha doğrudur (14). Ütopyalar ne kadar ideali arasa da distopya bu mükemmeliyetçiliği eleştirir.

4.5. Without Destroying and Here (Yıkmadan ve Burada)

21. yüzyılda ise içerisinde bulunulan Neo liberal karmaşık düzen yüzünden toplumsal yapının neye ihtiyacı olup neye ihtiyacı olmadığını tanımlayamayacak durumdadır. Bu sebeple bu yüzyıl da ütopyalar açısından verimsiz geçmiştir; ancak 2020 Kovid19 pandemisi ile birlikte aslında 21. yüzyılda neye tepki verilmesi gerektiği neye karşı ütopyalar geliştirilmesi gerektiği görünür hale gelmiştir. Kısacası “without destroying and here” yani yıkmadan ve burada ve hemen şimdi yeni bir dünya düzeni oluşturmak için ayakları yere sağlam basan, uygulanabilir, evrensel, çevreci, insan odaklı, geçmişten ders çıkaran yeni ütopyalara ihtiyaç vardır.

5. Sonuç Yerine

Antik çağlardan beri varlıklarıyla buldukları güne ve geleceğe ışık tutan ütopyalar kimi zaman verimsiz zamanlar yaşasa da tüm dünyanın yazınsal ve tasarımsal yüzünü değiştirmeyi başarmışlardır. İlk ütopya olarak kabul edilen Platon’un Devlet’inden 21. Yüzyıla kadar fikren ve cismen değişen ütopyalara 21. yüzyılda belki de hiç olmadığı kadar ihtiyaç duyulmaktadır.

Her ütopya var oluş dönemine ve sonrasına sosyolojik ve fizyolojik olarak etki sağlamıştır. Farklı bakış açıları ve keşifçi yaklaşımlar ile topluma alternatif yollar sunmuşlardır. Bu nedenle var olan ütopya ve varyasyonları ne kadar faydacı olmuş ise aynı şekilde oluşacak-üretilecek ütopyalar da bu zincir hal-kasını bir sonrasına taşıyacaktır. Bu nedenle olağan toplumun bir parçası da ütopyalardır.

6. Kaynakça

1. Ağaoğulları, M., A., (1986). “Klasik Ütopyaalar Özgür-
lükten Despotizme” AÜ Basın Yayın Yüksekokulu Yıllık
1983-1985, S. VIII’den ayrı baskı.
2. Aktan, E. Ö. A. (2012). “İdeal ve ütopyik kent modelleri-
ne ulaşım bağlamında biçimsel yaklaşımlar”. *İdealkent*,
3(5), 68-103.
3. Alsaç, Ü. (1978). ‘Düşünsel Mimarlık: Rönesans Ütopya-
ları Aracılığıyla Bir Örnekleme’. ODTÜ Mimarlık Fakül-
tesi Dergisi, Cilt4 sayı1, 31-52
4. Baba, E., C., (2020). ‘İdeal Kent Arayışında Mimari
Ütopyaalar’. Okyanus. İstanbul.
5. Bauman, Z., (2000). ‘Postmodernizim ve Hoşnutsuzluk-
ları’ Ayrıntı, İstanbul.
6. Bawatneh, S., (2017). “Planning of Paris city (1853 –
1870)/ Case study”. Birzeit University.
7. Büktel, Y., (2000). “Mimarlık Tarihi II”. Trakya Üniver-
sitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü,
Edirne.
8. Conrads, U., ve Bullock, M. (1976). Programs and Mani-
festoes on 20th-century Architecture.
9. Corbusier Le. (1999). “Bir Mimarlığa Doğru”, Yapı Kre-
di Yayınları.
10. Corbusier Le. (2014). Şehircilik. Daimon, İstanbul.
11. Donnachie, I. (2007). “Utopian designs: the Owenite
communities”. Spaces of Utopia: an electronic journal,
2007(6), 19-34.
12. Filiz, B. ve Ufuk, U. (2017). “Yazınsal Alanda Klasik
Ütopyaalar ve Türk Edebiyatı’nda Ütopya”. *Dede Korkut
Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 3(6), 1-12.
13. Fishman, R., (1977). ‘Yirminci yüzyıl kent ütopyaları’.
Daimon. İstanbul.

14. Gordin, M. D., Tilley, H., & Prakash, G. (Ed), (2017). “Ütopya/Distopya Tarihsel Olasılığın Koşulları”. Esmâ Kartal, Cem Kayalığıl, Ayşegül Turan (Çev), Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
15. Gürkan, A., (2018). “Ütopya ve Modern Dünya”. Pruva Yayınları. Ankara.
16. Howard, E., (2019). ‘Yarının Bahçe Kentleri’. Daimon. İstanbul.
17. Jencks, C., (2011). “Contextual Counterpoint, Architectural Design”, Eylül 1, 62 – 67.
18. Meyerson, M. (1996). “Ütopya Gelenekleri ve Kentlerin Planlanması”. Yurdanur yıla Salman (Çev). Cogito Dergisi Say08 (Kent ve Kültürü). 113-124.
19. Mehmood, A., & Franklin, A. (2013, March). Sustainable urban land use and the question of eco-places. In *Proceedings of the Eighth Seminar on Urban and Regional Planning* (pp. 172-202). NED University Press.
20. More, T., (2018) “Ütopya”. İş Bankası Yayınları. İstanbul.
21. Mumford , L., (1922). “The story of utopias”. Boni and Liveright.
22. Noble, R. (2009). “The utopian impulse in contemporary art. Utopias: documents of contemporary art”. Whitechapel Gallery, Cambridge, 2009.
23. Omay, M. (2009). ‘Ütopya Üzerine Genel Birinceleme’. *Sosyoloji Dergisi/Journal of Sociology*, (18), 1-14.
24. Platon, (2017). ‘Devlet’. İş Bankası Yayınları. İstanbul.
25. Sekman, A. (2017). Kentsel formların ütopya ve distopya kavramları bağlamında irdelenmesi. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 11(23).
26. Sevinç, A., (2004). ‘Hayali Ahali Projesi’. Okyanus. İstanbul.
27. Sevinç, A. (2005). “İkinci dünya savaşı sonrası mimarlık

- hayalleri: ütopya eskizleri “. Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi.
28. Tan, P. (2008). “Mikro Ölçekte Kentsel Mekân: Mimarinin Ötesine Geçmek”. *Arradamento Mimarlık*, 3, 58-62.
 29. Trachtenberg, M., & Hyman, I. (2002). “Architecture from prehistory to postmodernity”. Harry N. Abrams New York.
 30. Yüksel, Ü. D. (2012). Antikçağdan günümüze kent ütopyaları. *İdealkent*, 3(5), 8-37.
 31. Wilkinson, P., (2015). “Gerçekten Bilmeniz Gereken 50 Mimarlık Fikri”, *Domingo Yayinevi*.
 32. <https://v3.arkitera.com/k198-hippodamos.html>
 33. <http://arkeopolis.com/priene-antik-kenti/>
 34. <https://indigodergisi.com/2016/07/bir-utopya-dogrulugun-fayda-verdigi-gun/>
 35. <https://tr.pinterest.com/stryzhevaska/social-utopia-garden-cities-greenbelts/>
 36. https://www.wikiwand.com/en/Garden_Cities_of_Tomorrow
 37. <http://www.dusunuyorumdergisi.com/tarihte-kent-utopyalari/>
 38. <https://franklloydwright.org/reading-broadacre/>
 39. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/2/2d/Sleeping_Beauty_Castle_2019.jpg/1280px-Sleeping_Beauty_Castle_2019.jpg
 40. https://tr.wikipedia.org/wiki/Kanyon_A1%C4%B1%C5%9Fveri%C5%9F_Merkezi
 41. <http://arch365bilgi.blogspot.com/2017/05/the-walking-city-archigram.html>
 42. <https://www.archdaily.com/399329/ad-classics-the-plug-in-city-peter-cook-archigram>
 43. <https://seedsonwheels.com/tr/2014/12/14/auroville/>

**MEYDANLARIN KENTSEL
TASARIMINDAKİ YERİ: BURDUR
CUMHURİYET MEYDANI VE YAKIN
ÇEVRESİ ÖRNEĞİ***

*Emine ÖZER** ,
Latif Gürkan KAYA*** ,
Cengiz YÜCEDAĞ*****

* Bu çalışma, Prof. Dr. Latif Gürkan KAYA danışmanlığında tamamlanan “Burdur Cumhuriyet Meydanının Kentsel Bir Mekan Olarak İrdelenmesi” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından yararlanılarak hazırlanmıştır.

** Yüksek Peyzaj Mimarı, Burdur

*** Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Burdur

**** Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Burdur

GİRİŞ

Hareketli bir yapı içermesinden dolayı kentler sürekli bir değişim ve gelişim içerisinde. Kent içerisindeki bu hareketli yapı, kentsel yapıların zamanla değişmelerine neden olmaktadır. Geçmişinden bugüne en yaygın kullanılan kentsel yaşam alanları kentsel açık alanlardır. Kent meydanı ise kentsel açık alanların en etkin kullanılan ögesidir. Kent meydanı, kentsel yaşamın geçtiği, insanlar tarafından özel günlerde ticari, kültürel, sosyal ve siyasal amaçlar için kullanılan önemli kamusal alandır⁽¹⁾. Kent meydanları çeşitli toplumlara ve kültürlere göre şekillenerek günümüze kadar gelmiştir. Bu şekillenme sürecinde kent meydanlarının kullanım şekli insan ihtiyaçlarına, gelişen teknolojiye göre değişmiş ve farklılaşmıştır.

Meydan, insanların çoğu sosyal ihtiyacını karşılayan ve yolların kesiştiği yerlerde gelişen açık alandır. Meydanın kent merkezlerinin tanımlı hale gelmesinde önemli bir rolü bulunmaktadır. Kentlerde ziyaret edilen yerlerden birisi hiç kuşkusuz çoğu zaman kent merkezinde konumlanan meydanlardır⁽²⁾.

Konuşma dilinde sıklıkla karşılaşılan meydan kavramı, aynı zamanda deyimlerde de sıkça geçmektedir. İnsanların günlük dilinde kullandığı anlamıyla, hayatın kültürel boyutunda da kullanılan meydan; kent kültürünü etkilerken aynı şekilde kendisi de kent kültürünün etkisi altında kalmaktadır. Bu nedenle kent meydanları geçmiş dönemlerde yaşanmış olayların izlerini günümüze yansıtmaktadır. Meydanın yapıldığı dönemdeki kültürü en iyi şekilde yansıtmasına olanak sağlayan özellikler meydanın içinde bulunduğu alanın büyüklüğü, meydanın gösterişliliği ve meydanın formal ya da informal yapısıdır⁽³⁾. Diğer taraftan, İnceoğlu ve Aytuğ⁽⁴⁾ tarafından meydanın şekillenmesinde mevcut planın, topografik özelliklerin, binaların, anıtların, yol yapım çalışmalarının önemli bir rol oynadığı belirtilmektedir. Biçimsel ve

işlevsel (ticari, trafik, kültürel ve tarihi, rekreasyonel ve estetik) özelliklerine göre sınıflandırılan meydanlar doğal (bitki, iklim, topoğrafik), yapay (plastik, döşeme, aydınlatma), somut (renk, ışık) ve soyut olmak üzere dört kentsel tasarım ögesi tarafından etkilenmektedir.

Meydanlar genel olarak dinlenmek, yemek yemek, gezinmek vb. çeşitli faaliyetlerin gerçekleştiği sert zemine sahip kentsel açık alanlardır. Meydanlar insanlar üzerinde birliktelik duygusunun oluşmasına neden olmaktadır. İnsanların üzerinde bu duygunun oluşmasında meydanların kendine özgü oluşu, o yörenin tarihini, coğrafyasını ve kültürünü yansıtması önemli bir rol oynamaktadır. Meydan, kente uygun olarak konumlandığı zaman kentin kimliğini yansıtarak önemli bir referans oluşturmaktadır⁽⁵⁾. Meydandaki insan sayısı fazla olduğunda, alanın cazibesi artmakta ve bununla birlikte diğer kullanıcıların dikkatini çekmektedir. Meydanı, çekici kılan diğer faktörler ise meydanın çeşitli rekreasyonel faaliyetleri içermesi ve görsel kalitesinin yüksek olmasıdır⁽⁶⁾.

Günümüzde meydanlar iletişim ve teknolojinin gelişmesi ile dünya kentlerinde olduğu gibi yoğun trafikle işgal edilmiş ve geçmişteki kullanım anlamları ile birlikte amaçlarını yitirmişlerdir⁽⁴⁾. Meydanlar kentsel açık alanlar olarak günümüzde yeterince kullanılamamaktadır. Genel olarak yayaların kullanım alanlarının araç yoluyla kısıtlanması sonucunda, kentsel açık alanlar çevresindeki yapılar arasında sirkülasyon ve bağlantı bozuklukları meydana gelmektedir. Bu sorunların irdelenmesi amacıyla bu çalışmada kentsel peyzaj tasarımı çerçevesinde Burdur Cumhuriyet Meydanı ve yakın çevresi incelenmiştir. Burdur Cumhuriyet Meydanı mevcut haliyle merkezi konumda bulunmasına rağmen, toplanma alanı özelliği taşımamakta, meydan ve yakın çevresiyle bütünlük göstermemekte ve mekansal kopukluklar içermektedir. Bu nedenle, Burdur Cumhuriyet Meydanı ve yakın çevresi için

mekansal analizler ve gözlemler yapılarak, elde edilen verilere göre öneri projeler geliştirilmiştir. Böylece, Burdur Cumhuriyet Meydanı, halkın tüm sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilecek, bölgeyle bütünleşen, çeşitli fonksiyonları bir arada barındıran modern bir meydan tasarımıyla daha kullanılabilir hale getirilmesi amaçlanmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Materyal

Burdur ilinde bulunan Cumhuriyet meydanı, Cumhuriyet parkı ve meydanla bağlantısı bulunan İstasyon caddesi çalışmanın materyallerini oluşturmaktadır. Kentin merkezinde konumlanması, ticari mekanların burada yoğunlaşması, kentsel yeşil alanla meydan bağlantısının yeniden ele alınarak düzenlenmesi gerekliliği, meydana gerçekleşen çeşitli faaliyetlerin bulunması ve meydanın kullanım talebini karşılayamaması konuları Burdur Cumhuriyet Meydanı'nın seçilmesinde etken rol oynamaktadır.

Batı Akdeniz Bölgesi'nin önemli bir kenti olan Burdur (29°24' ve 30°53' Doğu; 36°53' ve 37°50' Kuzey) tarihi-turistik mekanları, antik şehirleri, eko-turizmi, kervansarayları, konakları, gölleri, yaylaları doğal güzellikleri ve kültürel zenginlikleri açısından ön plana çıkmaktadır. Burdur'un göller bölgesinde yer alması, verimli topraklarının ve ılıman ikliminin olması sebebiyle il birçok medeniyete de ev sahipliği yapmıştır. Bunun yanı sıra, hayvancılığın ucuz ve eğitimin güvenli olduğu bir kenttir⁽⁷⁻⁸⁾.

Burdur ilinin 2019 yılı itibariyle nüfusu 270.796'dır⁽⁹⁾. 2013 verilerine göre Burdur'un şehirleşme oranı %60-75 arasındadır⁽¹⁰⁾.

Yöntem

Çalışmada lisansüstü tezler, kitaplar, internet kaynakları, süreli yayınlar ile ve benzer konuda yayımlanmış makalelerden

faýdalanılmıştır. Burdur Cumhuriyet Meydanı'nda alan analiz çalışması yapılmış, fotoğraflardan ve görsel izlenimlerden yararlanılmıştır. İlgili uzmanlarla görüşmeler yapılarak meydana ait mevcut AutoCad altlık çizimleri alınmıştır. Peyzaj tasarım ilkelere doğrultusunda AutoCad, SketchUp, Lumion, Adobe Photoshop vb. programlarından yararlanılarak alana yönelik öneri tasarımlar geliştirilmiştir. Öneri tasarımlara başlamadan önce çalışma alanına yönelik GZFT (SWOT) analizi yapılmıştır. Böylece, çalışmanın güçlü ve zayıf yönleri ile iç ve dış çevreden kaynaklanan fırsat ve tehditler belirlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. GZFT (SWOT) analizi sonuçları

Güçlü Yönler	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kent merkezinde konumlanması 2. Tarih ve kültür dokularına yakın olması 3. Her türlü projenin uygulanabileceği fiziki mekanın, kültürel ve eğitim potansiyelinin olması 4. Cumhuriyet meydanının gelişime açık bir yapıda olması 5. Ticari alanların meydana konumlanması 6. Ulaşım sorunun olmaması 7. Yerleşim alanlarının bulunması 8. Cumhuriyet Parkında bulunan yeşil doku 9. Kamu binalarının meydana konumlanması 10. Meydanda bulunan Atatürk ve Metehan Anıtı
Zayıf Yönler	<ol style="list-style-type: none"> 1. Meydanın trafik meydanı haline gelmesi 2. Meydan ve park arasındaki kopukluk 3. Meydanın alanının yeterli olmaması ve bazı etkinlikler için (Konser, miting vb.) meydanı çevreleyen yolların kapatılmasıyla ulaşım aksaklıklarının yaşanması 4. Meydanı çevreleyen yapıların eskimiş görüntüsünün meydan kimliğini etkilemesi 5. Meydan ve çevresinde otopark sorunu olması ve araçların yol kenarına park etmesiyle trafik ve yaya akışını engellemesi 6. Cumhuriyet Parkının düzenlemesinin yetersiz olması 7. Çalışma alanındaki kentsel donatıların (aydınlatma, çöp kutusu vb.) tahrip edilmiş olması ve kullanıcılar için hoş görüntü oluşturmaması, işlevselliğini yitirmiş olması 8. Çalışma alanının kente özgü bir tasarımı olmayışı

Fırsatlar	<ol style="list-style-type: none"> 1. Meydanla park arasındaki yakınlık 2. Çevre yollarına olan yakınlığı 3. Turizm potansiyelinin olması, gelişmeye açık olması 4. Güneş enerjisinden faydalanabilme imkanı 5. Çalışma alanı ana ulaşım aksları üzerinde bulunması, bu akslardan biri olan İstasyon Caddesinde kafelerin yoğunlaşması ve meydana çıkan en önemli akslardan birisi olması 6. Çocuk oyun alanının bulunması 7. Her türlü etkinliğin Cumhuriyet Meydanında gerçekleşmesi 8. Kentte giderek artan öğrenci potansiyeli 9. Çalışma alanının ticari alanlarla bütünleşmiş olması 10. Yaya ve araç ulaşımının rahat olması 11. Alanda kot farklılıklarının bulunması 12. Cumhuriyet Parkında bulunan bitki çeşitliliği
Tehditler	<ol style="list-style-type: none"> 1. Çevre kirliliği 2. Kentin dışı sürekli göç vermesi 3. Turizme yeteri kadar önem verilmemesi 4. Trafığın yoğun olarak kullanılmasından dolayı egzoz gazlarından oluşan hava kirliliği ve gürültü kirliliği 5. Meydanın çoğunlukla geçiş güzergahı olarak kullanılması

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma bulgularında ilk başta Burdur Cumhuriyet Meydanının konumu, biçimi, bağlantı yolları, çevreleyen yapılar, kentsel donatı, kullanım durumu ve otopark bilgileri sunulmuştur. İkinci olarak, Burdur Cumhuriyet Meydanı analizleri kapsamında alan kullanım, ulaşım, yakın çevre, algısal faktörler, kitle boşluk, yoğunluk, eğim, toprak ve vejetasyon analizlerine yer verilmiştir. Son olarak ise, Burdur Cumhuriyet Meydanı öneri tasarımları hakkında bilgiler verilmiştir.

Burdur Cumhuriyet Meydanı Hakkında Bulgular

Meydan konum olarak, Burdur kent merkezinde 37°43' kuzey 30°16' doğu koordinatları içerisinde bulunmaktadır.

Yaklaşık olarak 1500 m²'lik bir alana sahip meydan, ilkin da-

iresel formda tasarlanmıştır. Zaman içerisinde dönüşümler yaşayarak eski haline göre daha da küçülerek tasarımı dikdörtgen forma dönüşmüştür (Şekil 1). İlk tasarlandığı zamanda meydanı çevreleyen yapıların karakteristik özelliği bulunduğu gözlemlenmektedir, fakat bu yapılar günümüze kadar korunamamıştır. Meydanı çevreleyen yapıların boyutları, cephe düzenleri ve kat yüksekliklerinin birbirinden farklı olmasıyla meydanda bütünlük oluşturulamamıştır. Meydanı çevreleyen yollar ana cadde olduğu için meydan ucu açık bir alan haline gelmiştir.

Şekil 1. Cumhuriyet Meydanı biçimi

Cumhuriyet Meydanı konumu bakımından bir düğüm noktasıdır. Ulaşımın ana merkezi olması nedeniyle kullanım yoğunluğu fazladır. Kentin önemli akslarından olan Gazi caddesi (Şekil 2a), Kışla caddesi (Şekil 2b) ve Cumhuriyet caddesinin (Şekil 2c) ortasında konumlanmaktadır. Meydanın kuzeyinde Gazi caddesi bulunmaktadır ve batıdan gelen taşıt ve yaya aksını meydandan geçerek kentin doğusuna doğru aktarmaktadır. Güneybatısında Kışla caddesi ise çevreyolundan şehir merkezine gelen taşıt ve yaya trafiğini, Cumhuriyet caddesi de kentin güneyinden gelen yaya ve taşıt trafiğini aktarmaktadır. İstasyon caddesi ise kentin kuzeyinden meydana doğru taşıt ve yaya trafiğini aktarmaktadır (Şekil 2d).

Şekil 2. (a) Gazi, (b) Kışla, (c) Cumhuriyet ve (d) İstasyon Caddeleri

Meydanı çevreleyen yapıların nitelikleri kullanıcıyı kentsel açık alana çeker. Kullanıcıyı mekanda tutabilmek için de meydanın mekansal niteliklere sahip olması gerekmektedir⁽¹¹⁾. Cumhuriyet meydanının çevresinde ilk olarak kamu hizmet binaları göze çarpmaktadır. Kamu binası olarak belediye hizmet binası, il özel idaresi binası, valilik binası ile Berberoğlu Pasajı yer almaktadır (Şekil 3).

Şekil 3. Belediye hizmet (solda) ve İl özel idaresi (sağda) binaları

Cumhuriyet meydanında kentsel donatı olarak başta Atatürk anıtı göze çarpmakta odak noktasını oluşturmaktadır (Şekil 3). Atatürk anıtı meydana sert zemin üzerinde kot farklılıkları yapılarak konumlanmıştır. Meydanın çevresindeki aydınlatmaların yetersiz olduğu düşünülerek meydanın ortasına büyük bir aydınlatma konumlandırılmış ve aydınlatma problemi çözülmeye çalışılmıştır. Meydanda aydınlatmanın yanı sıra çevresindeki reklam panoları, bayrak direği, cumhuriyet caddesine bakan tarafında bulunan trafik babaları da bulunmaktadır.

Meydanın kuzeyinde konumlanmış Cumhuriyet parkında bulunan kentsel donatı elemanları ise meydana doğru konumlandırılmış oturma elemanları, engelliler için şarj istasyonu, parkın içinde ortasında bulunan havuz, oturma birimleri, çöp kutuları, çeşme, parkın içinde ve dışında bulunan aydınlatma elemanları bulunmaktadır. Meydanın kuzeyinde ayrıca çocuk oyun elemanı grubu, aydınlatma elemanları ve bankları içeren kauçuk zeminli bir çocuk oyun alanı bulunmaktadır.

Meydanla önemli bir ulaşım ağı olan istasyon caddesinin bir yönü taşıt yoluna kapalıdır. Bu alanda aydınlatma elemanları, çeşitli heykeller, ambalaj atık biriktirme alanları, engelliler için şarj istasyonu, banklar, çöp kutuları, telefon kulübesi bulunmaktadır. Engelli kullanıcılara uygun olarak döşenmiş zemininde aydınlatma kullanılmıştır.

Cumhuriyet meydanı kentin merkezinde konumlanmasından dolayı her türlü etkinlik (miting, konser vb.) bu alanda gerçekleştirilmektedir. Ayrıca meydanın geçiş güzergahında bulunmasının, çocuk oyun alanının, Cumhuriyet parkının bulunmasından dolayı her yaşta kullanıcıya hitap etmektedir. Burdur dışarıdan göç alabilen bir kent olmadığı için kullanıcılar genelde yerel halk ve üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır.

Meydana yakın mesafede kapalı katlı otopark bulunmasına rağmen, meydan ve çevresinde park sorunu yaşanmaktadır.

Araçlar genelde yol kenarlarına park edilerek hem yaya hem taşıt geçişlerini zorlaştırmaktadır (Şekil 4).

Şekil 4. Gazi (solda) ve Cumhuriyet (sağda) caddelerinde yol kenarına park eden araçlar

Burdur Cumhuriyet Meydanı Analizleri

Alan Kullanım Analizi

Çalışma alanında Kamu hizmet birimleri, ticari yapılar, yeşil alanlar, apartmanlar bulunmaktadır. Çalışma alanının yakınında ise eğitim binaları, katlı otopark, dini yapılar ve spor alanları bulunmaktadır.

Ulaşım Analizi

Çalışma alanı merkezi konumda olduğu için yaya ve taşıt ulaşımı kolaydır. Yayaların daha rahat ulaşımı sağlanması için bazı caddeler yayalaştırılmıştır. Otobüs durakları ise alanın yakınıdadır. Tren garı ise sadece yük taşıma işlemlerinde kullanılmaktadır.

Yakın Çevre Analizi

Çalışma alanının yakın çevresinde Cumhuriyet meydanı, tren garı, salı pazarı, devlet hastanesi, belediye, susamlık tepesi, Yeşiltepe şehitler anıtı, 58. Piyade eğitim alay komutanlığı, MAKÜ MYO, öğretmen evi, Demokrasi ve Özgürlük meydanı, şeker fabrikası bulunmaktadır (Şekil 5).

Şekil 5. Cumhuriyet meydanı için yakın çevre analizi⁽¹²⁾

Algısal Faktörler Analizi

Alan tüm gün güneşten faydalanmaktadır. Genelde iyi görüntü hakimdir fakat binalarının cephelerinin eskimiş görüntüsü kötü görüntü oluşturmaktadır. Gürültü zonunun yoğun olduğu yerler, trafik yoğunluğunun fazla olduğu yerlerdir. Hakim rüzgar yönü güneydoğu, lokal rüzgar yönleri ise kuzeybatı-kuzeydoğu yönlerindedir.

Kitle Boşluk Analizi

Çalışma alanı Cumhuriyet parkı, çocuk parkı, orta refüjler hariç sert zemin ve binalardan oluşmaktadır.

Yoğunluk Analizi

Şekil 6'da gösterilen kodlar dikkate alınarak çalışma alanının yoğunluk analizi değerlendirmeleri aşağıdaki verilmiştir.

1. Bu bölge sürekli yoğunluk göstermektedir çünkü kentin merkezidir. Heykelin bulunduğu yükseltilmiş alan sadece törenlerde, çevresindeki yollar ise araç ve yayalar tarafından gün içinde yoğun olarak kullanılmaktadır.

2. Ana ticaret aksı meydanın girişini kapsadığı için gün içinde yoğun olarak araçlar ve yayalar tarafından kullanılmaktadır.

3. Bu alan açık yeşil alan olduğu için dinlenme-seyir ihtiyacı-

nı karşılayan bölgedir. Yoğunluk oranı sıcaklığa bağlı olarak değişim göstermekte ve çoğunlukla ilkbahar-yaz aylarında yoğun olarak kullanılmaktadır.

4. Çocuk oyun alanlarının bulunduğu bölgeler sıcaklığın artmasıyla yoğunluk göstermektedir. Kış aylarında ise diğer bölgelere göre daha az yoğunluktadır.

5. Valilik ve Nüfus işleri müdürlüğüne ait bir alandır. Mesai saatleri içinde yoğunluk ön plandadır.

6. Bu bölge hizmet ve ticaret ağırlıklı olduğu için saat 12:00 ve 00:00 arası yayalar tarafından yoğun olarak kullanılmaktadır. Araç trafiği ise saat fark etmeksizin yoğun kullanıma sahiptir.

7. İstasyon çay bahçesi içinde bulundurduğu restoran sayesinde öğle ve akşam saatlerini yoğun geçirmektedir.

8. Okul bölgesi olduğu için hafta içi yoğun kullanım bulunmaktadır.

Şekil 6. Cumhuriyet meydanı için yoğunluk analizi⁽¹²⁾

Eğim Analizi

Alanın topoğrafik yapısı eğimlidir ama tasarımı zorlayacak biçimde değildir. Eğimin derecesi tasarım açısından avantajlıdır. Kot farklılıklarından oluşan istinat duvarları da tasarımda farklılıklara yönlendirmektedir

Toprak Analizi

Çalışma alanında kestane renkli toprak bulunmaktadır⁽¹³⁾. Ça-

lışma alanının bitkisel tasarımı yapıldığı alanlarda bitkisel toprak bulunmaktadır.

Vejetasyon Analizi

İklim koşulları ve verimli toprağından dolayı alanda çeşitli bitki toplulukları tespit edilmiştir. Bu bitki toplulukları Şekil 7’de verilen alan kodları kapsamında aşağıda verilmiştir.

1. *Pinus brutia*, *Thuja orientalis*, *Cedrus libani*, *Rosa sp.*, *Acer palmatum*

2. *Cupressus macrocarpa* ‘Goldrest’, *Pinus brutia*, *Cotoneaster horizontalis*, *Platanus orientalis*, *Magnolia grandiflora*, *Magnolia saulangeana*, *Cedrus libani*, *Washingtonia robusta*, *Pinus strobus*, *Acer negundo*, *Cupressus sempervirens*, *Betula alba*, *Aesculus hippocastanum*, *Ilex aquifolium*, *Picea orientalis*, *Picea pungens*, *Albizzia julibrissin*, *Lonicera nitida*, *Robinia pseudoacacia*, *Thuja occidentalis*, *Cuprocyparis leylandii*, *Picea glauca* ‘Conica’, *Cotinus coggygria* ‘Atropurpurea’, *Sequoia sempervirens*, *Thuja pilicata*, *Cupressus arizonica* ‘Greene’, *Juniperus communis*, *Colocedrus decurrens*.

3. *Acer negundo*, *Robinia pseudoacacia*, *Pinus strobus*, *Picea orientalis*, *Picea pungens*, *Laurus nobilis*, *Lonicera nitida*, *Juniperus sabina*, *Magnolia grandiflora*, *Morus nigra* ‘Pendula’, *Thuja orientalis*, *Lavandula officinalis*, *Tilia tomentosa*, *x Cuprocyparis leylandii*

4. *Pinus brutia*, *Acer negundo*, *Robinia pseudoacacia*, *Cedrus libani*, *Cupressus sempervirens*, *Tilia tomentosa*, *Rosa sp.*

Şekil 7. Cumhuriyet meydanı için vejetasyon analizi⁽¹²⁾

Burdur Cumhuriyet Meydanı Öneri Tasarımları

Amaç

Halkın tüm sosyal ihtiyaçlarını karşılayabilen, bölgeyle bütünleşen modern bir meydanın Burdur'a kazandırılmasıdır.

Hedefler

Sosyal bakımdan hedef Cumhuriyet meydanı ve yakın çevresini kültür-turizm yönünü geliştirmek ve eğlenceli hale getirmektir. Yani, her yaştan insanın istediği gibi vakit geçirebileceği, çeşitli kültür ve eğlence aktivitelerini gerçekleştirebileceği bir alan oluşturmaktır. Dört mevsimde ve günün her saatinde yararlanabilecek aktivite alanı olarak tasarlanması düşünülmektedir.

Fiziksel olarak meydanla park arasında kopukluk bulunmaktadır. Meydanın düzenlenmesiyle bu kopukluk giderilmiştir. Alan bakımlı ve düzenli bir duruma getirilmiştir.

Ekolojik olarak doğal çevreyi korumak ve alandaki yeşil dokuyu artırmak düşünülmüştür.

Ekonomik olarak ise yöre halkının ekonomisini güçlendirmek için ortam oluşturulmalıdır. Burada açılacak olan çeşitli ticarethaneler iş sahası oluşturmaktadır.

Mevcut Durum

Belediyeden alınan Cumhuriyet meydanı mevcut konum planını dört adet paftanın birleşmesiyle oluşmuştur. Bu paftaların adı M24-c-01-c-1-a, M24-c-01-c-1-b, M24-c-01-c-1-c, M24-c-01-c-

1-d'dir. Paftalar birleştirilerek alan ortaya çıkarılmış ve bu plan proje için altlık olarak kullanılmıştır. Çalışma alanına ait mevcut durumu gösteren AutoCad altlık çizimi Şekil 8'de verilmiştir. Mevcut durumda meydan 1500 m² alana sahiptir.

Şekil 8. Burdur Cumhuriyet Meydanı mevcut durumu^(12, 14)

İhtiyaç Programı

Tasarım için araştırmalar yapılmış olup çeşitli meydan projeleri incelenmiş ve ihtiyaç programı hazırlanmıştır (Tablo 2). Program belirlendikten sonra ise fonksiyon şemasına (Şekil 9) çeşitli eskiz çalışmalarıyla devam edilip proje ortaya çıkarılmış-

tır. AutoCad programıyla bilgisayara aktarılmış ve çizime orada devam edilmiştir. Alanda daha önce yapılmış olan anket çalışmasından ⁽¹⁵⁾ faydalanılmış ve meydana yapılan analiz çalışmaları sonucunda öneri proje tasarlanmıştır.

Tablo 2. Burdur Cumhuriyet Meydanı öneri tasarımları için ihtiyaç programı

İhtiyaç Programı	
<ul style="list-style-type: none"> • Meydan • Kafe, hediyelik eşya dükkanları oturma alanları, yeşil alanlar • Otopark • Konut ve diğer kullanımlar için yer altı otoparkı • Çocuk oyun alanı 	<ul style="list-style-type: none"> • Ulaşım • Ziyaretçilerin rahat ulaşmaları için yollar • Yeşil alan • Rekreasyonel amaçlı alan

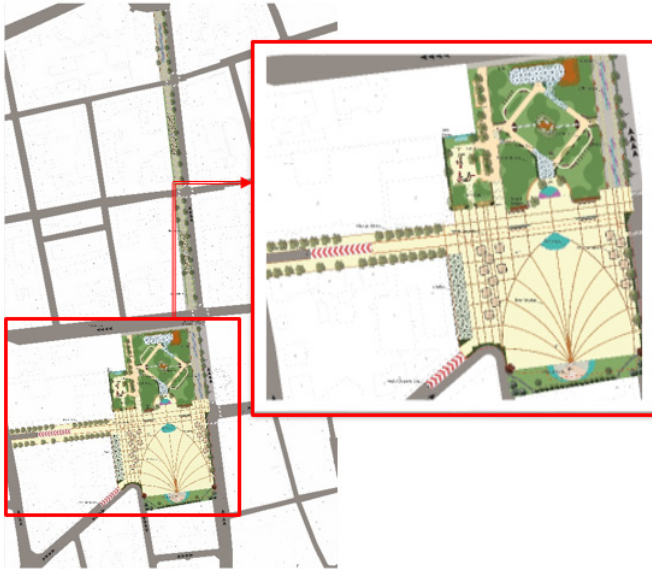

Şekil 9. Burdur Cumhuriyet Meydanı ve yakın çevresi tasarımına yönelik fonksiyon şeması

Burdur Cumhuriyet Meydanı Öneri Tasarımları

Proje genelinde kent kimliğini vurgulayan modern ‘Kent

Meydanı-Parkı' oluşturmak tasarımın amacı olarak belirlenmiştir. Kent meydanı konumu bakımından bir odak noktasıdır. Alanda bulunan yeşil doku tasarım sürecinde etkili olmuştur. Tasarlanan Kent Meydanı, parkı, caddesi insan ve doğa ölçeğini baz alınarak tasarlanmıştır (Şekil 10).

Şekil 10. Burdur Cumhuriyet Meydanı öneri tasarımı⁽¹²⁾

Cumhuriyet Meydanı, Burdur'un tam merkezinde konumlanması sebebiyle organizasyonlara yanıt verecek ve aktivite çeşitliliğinin olduğu bir kent meydanı olarak tasarım yapılmıştır.

Alanla ilgili belediyede bulunan yetkililerle görüşülerek meydan hakkında bilgi alınmıştır. Buna göre meydanda mevcut bulunan il özel idare binası ve eski belediye binası yapılacak olan öneri projede kaldırılmıştır ve alan genişletilmiştir.

Tasarıma öncelikli olarak yer altı otoparkı tasarımı ile başlanılmıştır. Trafik akışı yeniden düzenlenmiş ve alandaki bazı

kısımlar yayalaştırılarak trafiğe kapatılmıştır. Cumhuriyet parkı önündeki İstasyon caddesi trafiğe kapatılmıştır. Valilik binasının önündeki istasyon caddesi ise hafta içi trafiğe açık hafta sonu ise trafiğe kapalı olarak kullanıma sunulmuştur. Kışla caddesinden meydana gelen taşıt trafiği meydana gelmeden önce soldan ilerleyen Şehit Özpolat caddesine yönlendirilmiştir. Kışla caddesinden meydana doğru ilerleyen taşıtlar ise yer altı otoparkı girişi ile karşılanacaktır. Otoparka girmek istemeyen veya vazgeçen kullanıcılar için sağ tarafa doğru kaçış yolu tasarlanmıştır. Cumhuriyet caddesinden meydana gelen taşıtlar ise meydana gelerek sağ taraftan ilerleyen gazi caddesine yönelmekte ve Adliye caddesine veya Köprübaşına doğru devam edebilmektedir.

İki katlı yer altı otoparkının girişi meydana yönlendiren Kışla caddesi, çıkışı ise Gazi caddesi olarak tasarlanmıştır. 949 kotunda olan -1. katta güvenlik, iş yerleri, tuvalet, teknik oda, asansör-merdiven, 257 araçlık (28'i engelli) park alanı bulunmaktadır. 945 kotunda olan -2. kata inildiğinde ise teknik oda, asansör-merdiven ve 285 araçlık park alanı bulunmaktadır (Şekil 11).

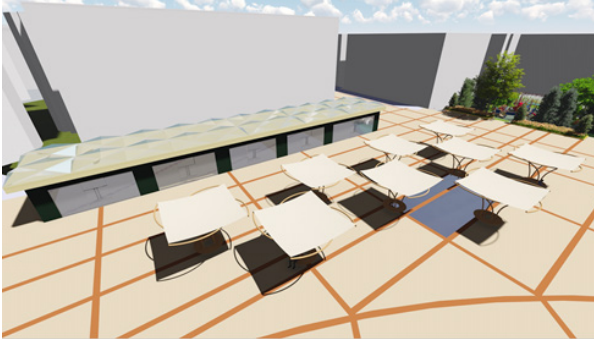
Şekil 11. -1. katta bulunan otopark öneri tasarımı⁽¹²⁾

Meydandan il özel idaresi binası ve belediye binasının kaldırılmasıyla tasarlanacak meydan genişlemiştir. Meydanın alanı tasarımdan sonra yaklaşık olarak 8900 m² olmuştur. Meydanda bulunan Atatürk heykeli korunarak yeni bir anıt alanı tasarlanmıştır. Meydanda bulunan anıtın konumunu belirginleştirmek ve yayaları yöneltmek amacıyla meydanın zemininde ışımsal çizgiler kullanılmıştır. Atatürk heykelini ön plana çıkarılması için fon olarak bitkisel perdeleme ve su desteği sağlanarak ön plana çıkarılmıştır. Törenler için anıta çelenk konulması için merdiven tasarlanmıştır. Merdivenin iki tarafında kalan alana ise zen bahçesi tasarlanmıştır (Şekil 12).

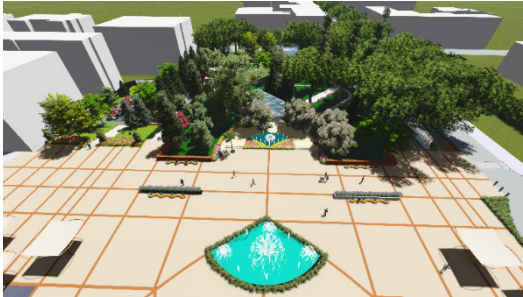
Şekil 12. Meydanın öneri tasarımı-3D görünüm⁽¹²⁾

Kent meydanı ve parkında tasarlanan mimari yapılar alan bütünlüğüne zıt olmayan çizgilerle tek katlı olarak tasarlanmıştır (Şekil 13). Meydana modüler oturma alanları konumlandırılmıştır. Modüler olması sebebiyle tören, konser vb. çeşitli aktiviteler meydanda düzenlendiği zaman kolayca alandan kaldırılacaktır. Meydanda sert zeminin yumuşaması ve taşıt yoluyla ayrılmasını sağlamak için bitkiler kullanılmıştır.

Şekil 13. İş yerleri ve oturma alanları öneri tasarımı-3D görünüm⁽¹²⁾

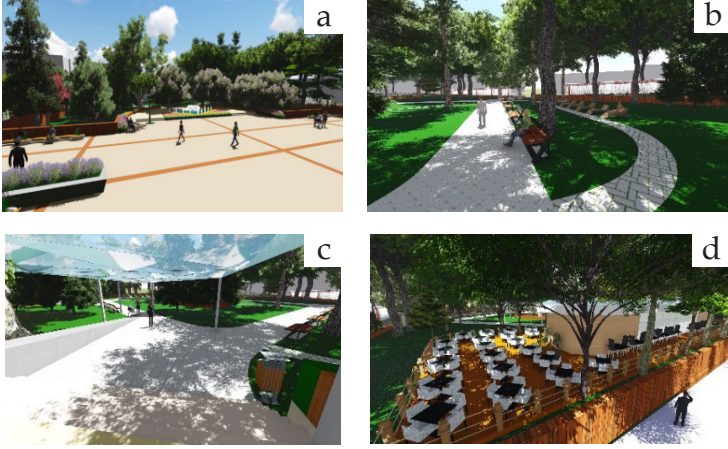
Meydan ve park alanlarını birbirine bağlayan su yüzeylerine yer verilmiştir. Bu su yüzeylerine fiskiyeler arayıcılığıyla yüze-ye hareket verilmiş ve ışık gösterileriyle desteklenmiştir. Meydan ve park arasındaki taşıt yolu yayalaştırıldığı için alana hidrolik mantar sistemi ile kontrolsüz girişler engellenmiş ve böylece yaya güvenliği sağlanmıştır (Şekil 14).

Şekil 14. Meydanda bulunun su yüzeyleri öneri tasarımı-3D görünüm⁽¹²⁾

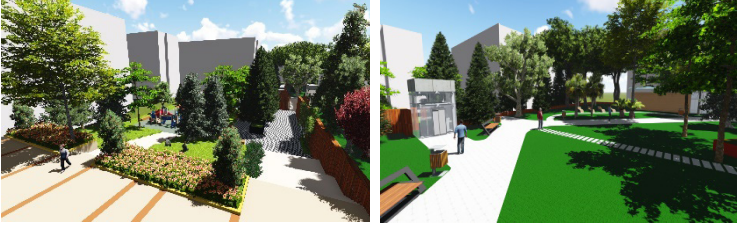
Cumhuriyet parkında bulunan bitki varlığı korunarak tasarımı yenilenmiştir. Eski kafe binası kaldırılarak yeni modern bir

kafe tasarlanmıştır. Parkta bulunan süs havuzu kaldırılarak yerine oturma alanı tasarlanmış ve böylece oturma alanları artırılmıştır (Şekil 15a-d).

Şekil 15. (a) Cumhuriyet parkı genel (b) oturma elemanlarının (c) park girişinin (d) kafenin öneri tasarımları-3D görünüm⁽¹²⁾

Cumhuriyet parkının yanında bulunan çocuk oyun alanı, cep park olarak alandaki mevcut bitki varlığı korunarak yeniden tasarlanmıştır. Cep parkta meydanla bağlantılı çim amfi tasarlanmıştır. Oturma alanları artırılmış ve çocuk oyun grubu konumlandırılmıştır. Cep parka komşu olan Migros depo girişinin perdelenmesi amacıyla su perdesi tasarlanmıştır. Cep parkta mevcut olan kafe korunarak yeniden tasarlanmıştır. Cep parkla cumhuriyet parkı arasındaki bağlantı merdiven ve asansörle sağlanmış ve artırılmıştır (Şekil 16).

Şekil 16. Cep parkı ve Cumhuriyet parkı öneri tasarımı-3D görünüm⁽¹²⁾

İstasyon caddesi yayayı meydana yönlendiren en önemli akslardan biridir. İstasyon caddesi tasarımı Burdur geleneksel mekikli dokumalarından ‘Burdur Orhanlı Peşkiri’⁽¹⁶⁾ adlı dokumadan ilham alınarak tasarlanmıştır (Şekil 17).

Şekil 17. İstasyon caddesi öneri tasarımları-3D görünüm⁽¹²⁾

Alanın tümü yaşlı ve bedensel engelli kullanımı dikkate alınarak tasarlanmıştır. Alandaki mevcut eğimlerden faydalanarak tasarım yapılmıştır. Kullanılan donatı elemanlarının birbiriyle uyumlu, bütünlük göstermesine özen gösterilmiştir. Mevcut bitkisel doku korunarak gerekli yerlerde biyolojik ve ekolojik koşullar göz önüne alınarak bitkisel tasarım yapılmıştır (Şekil 18).

Şekil 18. Cumhuriyet parkı girişi engelli rampası öneri tasarımı-3D görünüm⁽¹²⁾

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmayla, Cumhuriyet Meydanı kentsel bir mekan olarak irdelenerek ‘Meydan-Park-Cadde’ temasıyla yeniden anlamlandırılmıştır. Peyzaj ve sirkülasyon, açık ve ana mekanlar genişleyerek Burdur’un kendini yeniden bulacağı kentsel bir bütünlüğe dönüşmesi hedeflenmiştir.

Sonuç olarak, Burdur Cumhuriyet Meydanı ve yakın çevresi mutlaka modernize edilmeli ve kent silüetiyle beraber tasarlanmalıdır. Bu tasarlanmalar sırasında meydan hüviyeti korunmalı, işlevsel duruma getirilmeli ve Burdur’un ana meydan ihtiyacı karşılanmalıdır. Yapılması tasarlanan yeni meydan projesi için bu çalışmadaki önerilerin dikkate alınabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

1. Özer MN, Ayten MA. Kamusal odak olarak kent meydanları. Planlama Dergisi. 2005; 3:96-103.
2. Özdemir Işık B, Öztürk Nohut D, Lakot Alemdağ E.

- Trabzon meydan düzenlemesinin kullanıcı talepleri bakımından değerlendirilmesi. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi. 2016; 6(14):1-12.
3. Yüce A, Yüce T. Görsel sanatlarda kent imgesinin temsili. Erciyes Sanat Dergisi. 2015; 1(4):1-10.
 4. İnceoğlu M, Aytuğ A. Kentsel mekanda kalite kavramı. MEGARON. 2009; 4(3):131-46.
 5. Meydanın mekansal, işlevsel ve biçimsel gelişim süreci. <https://www.slideshare.net/tubatuncer359/meyddann-mekansal-levsel-ve-biimsel-geliim-sreci-61376093>. Erişim Tarihi:05.09.2020
 6. Öztürk AA. Kentsel kamusal alan olarak meydanlar: mekan ve yaşamla kurduğu ilişki. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 2009.
 7. Burdur. <http://www.burdurkulturturizm.gov.tr/TR,70043/genel-bilgiler.html>. Erişim Tarihi:21.08.2020
 8. Burdur il tanıtım rehberi. <http://www.burdurkulturturizm.gov.tr/Eklenti/45961,burdurrehberturk.pdf?1>. Erişim Tarihi:25.08.2020
 9. Burdur ili nüfusu. <http://www.tuik.gov.tr/Start.do>. Erişim Tarihi:09.09.2020
 10. Bölge planı 2014-2023. <https://www.baka.gov.tr/uploads/1391759531TR61Duzey2Bolgesi2014-2023BolgePlanlani.pdf>. Erişim Tarihi:09.09.2020
 11. Sertkaya İ. Kent meydanları: Adana 5 Ocak meydanı örneği üzerine bir irdeleme. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 2011.
 12. Özer Alpuğuz E. Burdur cumhuriyet meydanının kentsel bir mekan olarak irdelenmesi. Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 2019.

13. etin B. Burdur kent coğrafyası. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi. 2007.
14. Burdur Belediyesi, 1/1000'lik Paftası; 2017.
15. Bütün Tekin S. Kent meydanlarının mekansal analizi: Burdur Cumhuriyet Meydanı örneği. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 2016.
16. Hız K, Oyman NR. Burdur ili geleneksel mekikli dokumaları. Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi. 2016; 9(17):129-54.

**TOPLU KONUTLARDA MUTFAK
TASARIMI: DENİZLİ-TOKİ ÖRNEĞİ***

*Melis ŞİRİN***

*Cengiz YÜCEDAĞ****

*Latif Gürkan KAYA*****

* Bu çalışma, Prof. Dr. Cengiz YÜCEDAĞ danışmanlığında tamamlanan "TOKİ Binalarında Mutfak Mekanı Tasarımı: Denizli Örneği" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından yararlanılarak hazırlanmıştır.

** Yüksek İç Mimar

*** Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Burdur.

**** Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Burdur.

GİRİŞ

İnsanların temel ihtiyaçlarından biri olan barınma ihtiyacı, geçmişten günümüze nüfusun artması ve kentlerin zaman içerisinde sürekli gelişmesiyle değişiklikler göstermektedir. Bireylerin barınma ihtiyacı karşılanırken dikkat edilmesi gereken önemli hususlardan biri olan kullanıcı memnuniyetinin oluşması, bireyin kültürel yapısına ve yaşam standardına uygun olmasıyla gerçekleşmektedir⁽¹⁾. Kullanıcıların yaşam standartlarının farklı olması, konutlar arasında çeşitliliğe neden olmaktadır. Kişilerin yaşam standartlarına göre şekillenen konutlarda eylemin en çok gerçekleştiği alan ise mutfaktır.

Mutfaklar, konuttaki diğer hacimlere göre daha fazla eylem içerdiği için planlanırken ergonomik unsurların göz ardı edilmemesi gerekmektedir⁽²⁾. Özellikle küçük mutfaklarda pratik ve kullanışlı çözümlere ihtiyaç vardır. Yükseklik ayarlı donatılar ya da açılır kapanır masa sistemleri, mekan içerisinde yer tasarrufu sağlayarak, kullanıcının mutfak mekanında hareket alanını genişletmektedir. Ergonomik donatılara dikkat edilmeden bilinçsizce mutfak mekanının çözümlenmesi kullanıcılar için sorun oluşturmaktadır. Yanlış tasarlama, iş süresinin artmasının yanı sıra kalıcı vücut hasarlarına da neden olabilmektedir⁽³⁾. Doğru tasarlanmış bir mutfak, bireylerin daha az yorulmasına ve daha az zaman kaybetmelerine olanak sağlamaktadır⁽⁴⁾.

Mutfaklar hakkında bugüne kadar çok sayıda çalışma yürütülmüştür. Grandjean⁽⁵⁾ tarafından yapılan araştırmada mutfakların, donatılar arası geçiş mesafeleri ile erişim mesafelerinin nasıl olması gerektiği incelenmiştir. Neufert⁽⁶⁾ mutfak planlanmasında dikkat edilmesi gerekenleri, mutfak boyutlarını, yemek yeme alanının nasıl olması gerektiğini açıklamıştır. Yıldırım ve ark.⁽⁷⁾ toplu konut idaresi başkanlığı araştırmalarında, TOKİ Eryaman'da ki konut mutfaklarının mekan kalitesinin, kullanıcılar üzerindeki

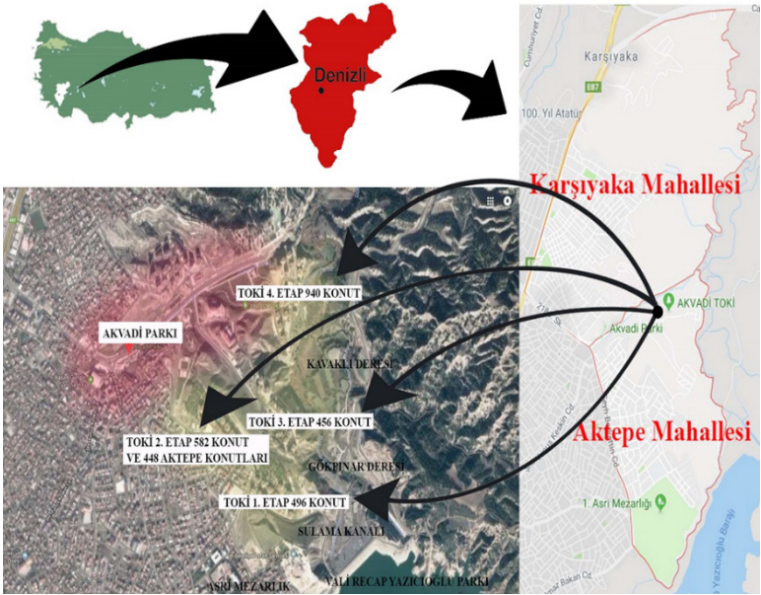
memnuniyetini araştırmışlar, fonksiyonel ve algısal performansını değerlendirmişler ve mutfak donatı elemanlarını incelemişlerdir. Kim ve ark.⁽⁸⁾ çok aileli konutlarda mutfak tasarımının nasıl olduğunu açıklamışlar ve yeni tüketici faaliyetlerine uyum sağlamak için yapılan değişimleri incelemişlerdir. Gür⁽⁹⁾, alt ve orta gelir grupları için yapılmış olan TOKİ konutlarını incelemiş ve memnuniyet durumlarını değerlendirmiştir. Sak⁽¹⁰⁾, konut mutfaklarındaki modüler sistemleri, mutfakta yer alan eylemleri, işlevselliği ve estetik değeri değerlendirmiştir. Koç⁽¹¹⁾ ise, TOKİ konutlarında kiracıların ev sahiplerine göre daha yüksek oranda memnun olduklarını tespit etmiştir.

Mutfaklar hakkında çok sayıda araştırma olmasına rağmen, alternatif mutfak tasarıma yönelik bugüne kadar çok az sayıda çalışma yürütülmüştür. Bu nedenle bu çalışmada TOKİ mutfaklarının yerinde incelenmesi, kullanıcı memnuniyetinin ortaya konulması ve ulaşılan bilgilere göre TOKİ mutfakları için alternatif tasarımların oluşturulması amaçlanmıştır. Bu amaçla, Denizli ili kent merkezi Akvadi bölgesinde yer alan TOKİ binalarının mutfak özellikleri ile TOKİ kullanıcılarının mutfak memnuniyet durumları belirlenmiş ve ulaşılan bulgulara göre alternatif mutfak tasarımları gerçekleştirilmiştir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Materyal

Araştırma alanı eski adı Bağırsak vadisi (Bağırsak deresi) olan Akvadi bölgesi, dört etaptan oluşmaktadır (Şekil 1 ve Tablo 1). Akvadi bölgesi TOKİ konutları Denizli kenti merkezinde yer almasından dolayı çalışmada araştırma alanı olarak ele alınmıştır.

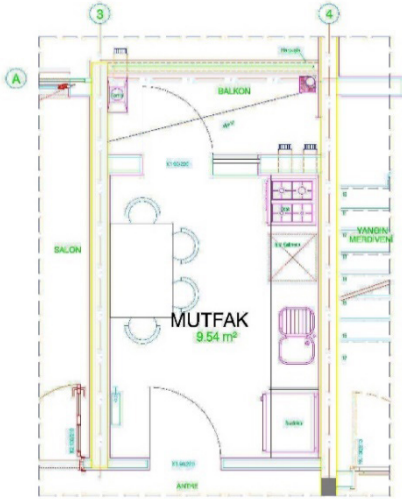
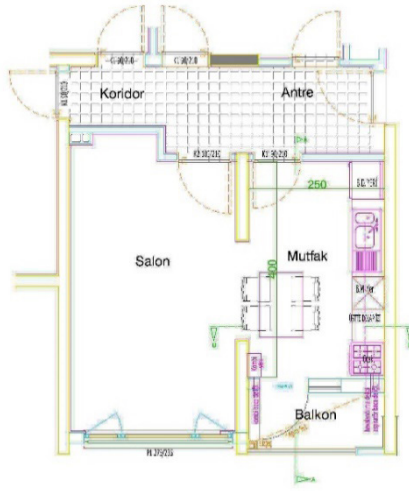
Şekil 1. Araştırma alanı

Tablo 1. Akvadi Bölgesi TOKİ konut bilgisi⁽¹²⁾

Etap No	Proje Adı	Proje Tipi	Proje Durumu	Konut Sayısı	Etap Bitiş Yılı	Seviye
1. Etap	Denizli Merkez Akvadi Bölgesi	Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi	Tamamlandı	496	2007 (12 yıllık)	%100
2. Etap	Denizli Merkez Akvadi Bölgesi (582 Konut + 448 Aktepe Konutları)	Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi	Tamamlandı	1030	2009 (10 yıllık)	%100
3. Etap	Denizli Merkez Akvadi Bölgesi	Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi	Tamamlandı	456	2009 (10 yıllık)	%100
4. Etap	Denizli Merkez Akvadi Bölgesi	Konut + Sosyal Donatı	İnşaat Aşamasında	940	2013 (6 yıllık)	%68
Toplam Konut Sayısı = 2922						

TOKİ 1. Etap projesi, Aktepe mahallesinde yer alan Akvadi konutlarıdır. Bu konutlar, Gazeteciler sitesinin içinde olup 14 bloktan oluşmaktadır. TOKİ 2. Etap konutları, Kurudere-1 ve Kurudere-2 yatağında yer almakta, 45 bloktan oluşmaktadır. TOKİ 3. Etap konutları Kurudere-3 yatağının olduğu yerde bulunmakta ve 17 bloktan oluşmaktadır. TOKİ 3. Etap binaları, TOKİ 1. Etap ve 2. Etap konutlarıyla bir arada yer almaktadır. Yaklaşık 6 yıllık olan TOKİ 4. Etap konutları Karşıyaka da yer almakta ve 18 bloktan oluşmaktadır. İlk 3 etaptan daha ayrı bir yerde yapılandırılmıştır⁽¹³⁾.

Bu araştırmada materyal olarak Akvadi bölgesinin 4 etabındaki TOKİ konutlarının mutfakları çalışılmıştır. TOKİ 1., 2., ve 3. etaplardaki bloklar 7 kattan ve 28 daireden, TOKİ 4. etap konutları ise 13 kattan ve 52 daireden oluşmaktadır. Araştırma yapılan blokların, yerleşim planları, diğer mekanlarla olan ilişkileri ve iç donatıları aynı özelliktedir. TOKİ konutları, 2+1 ve 3+1 bloklardan oluşmakta ve bir katta 4 daire bulunmaktadır. Açık pastel renge sahip binalar 2+1 olarak, koyu pastel renge sahip binalar ise 3+1 olarak yapılandırılmıştır. TOKİ 2+1 konutların alanı 85m²'dir. 2+1 konutların mutfaklarına, salona ve giriş holüne açılan kapı uygulanmıştır. 3+1 olarak düzenlenen konutların alanı 120m² ve mutfaklarına giriş koridora açılan tek kapıyla sağlanmıştır (Şekil 2). Her iki konut tipinin mutfak mekanları I tipi olarak planlanmıştır.

Şekil 2. TOKİ 2+1 (üste) ve 3+1 (altta) mutfak yerleşim planları

Yöntem

Araştırma da veri toplama, anket yöntemi ile yapılmıştır. Anket formu araştırmacı tarafından hazırlanmış olup, anket hazırlanırken Yıldırım ve ark.⁽⁷⁾ ile Kim ve ark.⁽⁸⁾'nin yayınlarından faydalanılmıştır. Ayrıca, TMMOB Mimarlar Odası Denili Şubesi'nin çıkarmış olduğu Mimarca Dergisi'nin TOKİ özel ilavesinde yayımlanan anket çalışmalarından da yararlanılmıştır.

Akvadi bölgesi TOKİ'lerde yaşayan ailelerin mevcut mutfak özelliklerinin öğrenilmesi ve kullanıcı memnuniyetinin incelenmesi doğrultusunda 4 bölümden oluşan anket çalışması hazırlanmıştır. İlk kısımdaki 8 soru kullanıcıların demografik özelliklerini içeren sorulardan oluşmaktadır. İkinci kısımdaki 14 soru konut sakinlerinin mutfak özellikleriyle ilgili sorulardır. Üçüncü kısımdaki 3 soru konutlarda yemek yenilen mekanlar ve mutfak donatılarının değişiklik durumunu ortaya koyma amacı taşımaktadır. Dördüncü kısımdaki 20 soru ise konut sakinlerinin mutfak tasarımından memnuniyetini sorgulamaktadır.

2018 yılının şubat ayında başlanarak, yaklaşık 6 aylık bir süre zarfında 4 etaptan toplam 400 kişiye anket uygulanarak veriler elde edilmiştir. Ankete tam cevap vermeyenler çıkarıldığında 295 kişilik konut sakininin memnuniyet durumu dikkate alınarak araştırma sonuçlarına erişilmiştir. Anket çalışması 4 etapta rastgele seçilmiş kişilere uygulanmıştır. Ankete katılım oranı %73.75 olarak belirlenmiştir.

Araştırma verilerinin analizinde SPSS programı kullanılmıştır. Tanımlayıcı istatistikler kategorik değişkenler için sayı, yüzde; sürekliliği değişkenler için standart sapma değerleri, yüzdelik değerler ve aritmetik ortalamalar değerlendirilerek araştırma verileri analiz edilmiştir. Kategorik değişkenlerin karşılaştırılmasında Ki-kare testi kullanılmıştır. Testte verilen yanıtların normal dağılıma uygun olup olmadıkları Kolmogorov-Smirnov analiz yöntemi ile test edilmiş olup, bağımsız grup farklılıklarının karşılaştırılmasında

parametrik test varsayımları sağlandığında İki Ortalama Arasındaki Farkın Önemlilik Testi ve Varyans Analizi; Parametrik test varsayımları sağlanmadığında Mann-Whitney U testi ve Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır. Üç ve daha fazla grubun olduğu ortalamaların karşılaştırılmasında, farkın kaynaklandığı grubu belirlemek üzere yapılan ikili karşılaştırmalarda Tip I hatayı önlemek üzere Bonferroni düzeltmesi yapılmıştır ve p değeri (0.05) yapılan ikili karşılaştırma sayısına bölünerek anlamlılık düzeyi belirlenmiştir. Bağımlı grup farklılıklarının karşılaştırılmasında, parametrik test varsayımları sağlandığında İki Eş Arasındaki Farkın Önemlilik Testi; Parametrik test varsayımları sağlanmadığında Wilcoxon Eşleştirilmiş İki Örnek Testi kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirliğinin değerlendirilmesi için iç tutarlılık analizi olarak Cronbach alfa yöntemi kullanılmıştır. Konut sakinlerinin mutfak tasarımından memnuniyetlerini ortaya koyan 20 maddelik ölçeğin Cronbach alfa değeri 86,5 olarak bulunmuştur.

TOKİ mutfak tasarım alternatiflerinin oluşturulmasında anket uygulamasından ulaşılan bulgular dikkate alınmıştır. Kullanıcıların, 2+1 ve 3+1 konut mutfakları verdikleri ortak ihtiyaçlar belirlenip alternatif mutfak tasarımları geliştirilmiştir. Malzeme kalitesi ve ekonomik durum çalışmaya dahil edilmemiştir. Mutfak mekan tasarım alternatifleri için AutoCad ve 3ds Max programları kullanılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Konut Kullanıcılarının Sosyo-Demografik Durumları

Ankete katılan konut sakinlerinin %89,5'i kadın, %10,5'i erkek olarak bulunmuştur. Kullanıcıların ağırlıklı olarak kadın çıkmasının nedeni, daha çok hafta içi anket yapılması ve genellikle ev hanımlarının ağırlıklı bulunmasındandır. Bu çalışmada katı-

lınımcıların çoğunun kadın olması sonucu, Yıldırım ve ark. (7) tarafından ulaşılan katılımcıların çoğunluğunun kadın olduğu sonucuyla benzerlik göstermektedir. Ayrıca, %64'ünün 30-60 yaş aralığında, %38,6'sının lise düzeyinde, %39,9'unun 4 kişilik ailelerden oluştuğu tespit edilmiştir. Yaş dağılımına göre kullanıcıların yüzdesi incelendiğinde; yaklaşık %94'ünün 26-65 yaş aralığında olduğu saptanmıştır. Kullanıcıların %64,8'i lise ve ilköğretim mezunudur. Bireylerin mesleki durumları incelendiğinde; %31,2'sinin ev hanımı ve %24,7'sinin serbest meslek sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Konut sakinlerinin gelir düzeylerine bakıldığında, %33,7'si gelirim yok ve %27,2'si 1500- 2500 TL gelire sahip olduklarını belirtmişlerdir (Tablo 2).

Tablo 2. Konut kullanıcılarının sosyo–demografik durumları (n = 295)

	%		%
Cinsiyet		Meslek	
Kadın	89.5	İşsiz	8.7
Erkek	10.5	Öğrenci	3.8
Yaş		Ev Hanımı	31.2
16-25	5.1	Emekli	11.8
26-35	16.3	Memur	6.5
36-45	23.1	İşçi	13.3
46-55	28.5	Serbest Meslek Sahibi	24.7
56-65	26.4	Gelir Düzeyi	
66 ve üstü	0.7	Gelirim yok	33.7
Eğitim		500 TL	1.1
İlköğretim	26.2	500- 1000 TL	3.6
Lise	38.6	1000- 1500 TL	16.3
Ön Lisans	9.7	1500- 2500 TL	27.2
Lisans	23.8	2500+ TL	18.1
Lisansüstü	1.7		

Tablo 3 incelendiğinde, %73,6’sı ev sahibi, %26,4 ‘nün kiracı olduğu sonucuna erişilmiştir. Hanelerin %70,3’ünün üç veya dört bireyden oluştuğu belirlenmiştir. Bireylerin konutta oturulan toplam sürelerinin %94,3 oranla 0-10 yıl arasında bulunmuştur.

Tablo 3. Konuta ilişkin bulgular (n = 295)

	%
Konutların Mülkiyet Durumu	
Ev sahibi	73.6
Kiracı	26.4
Hane Halkının Sayısı	
İki	19.1
Üç	30.4
Dört	39.9
Beş	9.2
Beşten fazla	1.4
Konutta Oturulan Süre	
0-5 yıl	51.4
6-10 yıl	42.9
11 ve üzeri yıl	5.8

Konut Kullanıcılarının Mutfak Özellikleriyle İlgili Bilgiler

Konut iç mekan analizlerine göre, kullanıcıların %42,8’inin evlerine taşındıktan itibaren mutfaklarını değiştirdikleri, %57,2’sinin mutfaklarını değiştirmedeği anlaşılmaktadır. Mutfak stillerinin %47,5’i geleneksel, %0,8’i country, %51,7’si modern tarzda olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çağımızın stilleri arasında olan modern tarz mutfaklar geleneksel tarz mutfaklara göre daha işlevsel, süsten uzak ve gerekli olmayan hiçbir unsurun kullanılmadığı mekanlar olarak tanımlanmaktadır⁽¹⁴⁾. Kullanıcıların ço-

ğunluğu, mutfaklarını değiştirme olanağı bulması halinde mutfaklarının modern bir şekilde planlanmasını istemektedirler. Kullanıcıların %51,6'sı mutfaklarının belli bir stile sahip olmasının önemli olduğunu düşünürken, %48,4'ü mutfaklarının bir stile sahip olmasının önemli olmadığını belirtmiştir (Tablo 4).

Kullanıcıların %70,5'inin dolap ve dolap kapaklarından memnun olduğu ve %86,4'ünün mutfak mekanlarının yemek alanı içerdiği belirlenmiştir. %61,8'i TOKİ'lere taşındıkları günden itibaren konfor şartlarının değiştiğini ve %80,5'i TOKİ'lere taşınmaktan memnun olduklarını ifade etmişlerdir (Tablo 3).

Tablo 4. Mutfak özelliklerine ilişkin bilgiler

	%		%
Taşındıktan itibaren mutfağın durumu		Mutfağın dolap ve dolap kapakları	
Mutfağımı değiştirdim	42.8	Mutfağımın dolap ve dolap kapaklarından memnunum	70.5
Mutfağımı değiştirmedim	57.2	Mutfağımın dolap ve dolap kapaklarından memnun değilim	29.5
Mevcut Mutfak Stili/Tarzi		Yemek alanı	
Geleneksel	47.5	Mutfağım yemek alanı içeriyor	86.4
Country	0.8	Mutfağım yemek alanı içermiyor	13.6
Modern	51.7	Konfor şartları	
Mutfağın Stili/Tarzi		Taşındığım günden itibaren konfor şartlarım değişti	61.8
Mutfağımın bir stile sahip olması önemli	51.6	Taşındığım günden itibaren konfor şartlarım hiç değişmedi	38.2
Mutfağımın bir stile sahip olması önemli değil	48.4	Memnuniyet durumu	
		Bu eve taşındığım için memnunum	80.5
		Bu eve taşındığım için memnun değilim	19.5

Kullanıcıların mutfak tezgahı, mutfak dolapları ve dolap kapaklarında ağırlıklı olarak krem rengini tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 5). Küçük⁽¹⁵⁾ yapmış olduğu araştırmada, kullanıcıların %45'inin tezgahlarda beyazı, %53'ünün ise dolaplar da kahve tonlarını tercih ettiklerini belirtmiştir.

Renk tercihi mekana göre değişkenlik gösterirken, doğru kullanıldığı zaman insanların verimliliğinin de artmasını sağlamaktadır. Mekana göre yanlış tercih edilen renkler insanlarda yorulmaya, strese, algılama probleminin oluşmasına, bireylerin mutsuz olmasına sebebiyet verebilmektedir⁽¹⁶⁾.

Mutfakta renk tercihi yaparken gözü yormayan, yansıtma oranı yüksek olan renkler tercih edilmesi gerekmektedir. Yansıtma oranı yükseldikçe renklerin aydınlık gözükmeye oranı da yükselmektedir⁽¹⁷⁾. Gelegen⁽¹⁸⁾ renklerin ışığı yansıtma oranını; beyaz rengin %84, açık krem rengin %73, koyu krem rengin %70, sarı rengin %70, gri rengin %45, siyah rengin %8 olduğunu belirlemiştir.

Mekanın büyüklüğü ve yönü de renk tercihinde önemli bir etkidir. Gelegen⁽¹⁸⁾'e göre, güneye, güney-doğuya ve güney-batıya bakan mutfak, gün ışığını fazla alacağından dolayı zemin döşemesi ve duvar renkleri için mavi, mor, yeşil gibi soğuk tonların tercih edilmesi gerekmektedir. Kuzeye bakan mekan da ise ışık yoğunluğu daha az olacağından kırmızı, sarı gibi sıcak renk tonlarının tercih edilmesi uygun olacaktır⁽¹⁹⁾.

Tezgah yüzeyinde daha çok mermerit malzeme kullanılmaktadır. Dolap gövdelerinde ve kapaklarında tercih edilen malzemenin çoğunlukla suntu lam kaplama olduğu tespit edilmiştir. Yine, en çok tercih edilen dolap kapak modelinin suntu lam/MDF lam kapak olduğu saptanmıştır (Tablo 6). Karaman ve ark.⁽²⁰⁾ tarafından tamamlanan araştırmada, kullanıcıların en çok MDF lam dolap kapak modelini tercih ettikleri rapor edilmiştir. Uçar ve Dilik⁽²¹⁾ sektör işletmecilerinin mutfak proje kapak uygulama-

larında tek kapak görünümüne sahip modelleri tercih ettiklerini vurgulamışlardır.

Tablo 5. Mutfak mobilyasında ağırlıklı kullanılan renkler

	%		%
Tezgahlarda tercih edilen renkler		Dolap kapaklarında tercih edilen renkler	
Kahve ve tonları	6.3	Kahve ve tonları	34.6
Kırmızı ve tonları	0.3	Kırmızı ve tonları	5.2
Siyah	12.2	Siyah	2.1
Beyaz	13.3	Beyaz	16.8
Krem	55.2	Krem	41.4
Gri	12.6		
Dolaplarda tercih edilen renkler			
Kahve ve tonları	18.0		
Kırmızı ve tonları	2.7		
Siyah	0.8		
Beyaz	19.2		
Krem	59.2		

Mutfak tezgahı ile üst dolapların arasında kalan duvarda kullanıcıların çoğunluğunun seramiği tercih ettiği sonucuna varılmıştır (Tablo 6). Gelegen⁽¹⁸⁾ kullanıcıların çoğunun tezgah yüzeyinde mermeri, dolap malzemesinde suntualam+lamine kaplamayı, tezgah ile üst dolap arasında kalan yüzeyde seramiği kullandığını belirtmiştir. Küçük⁽¹⁵⁾ kullanıcıların tezgahlarda mermeri ve dolaplarda laminant kaplamayı tercih ettiklerini, Karaman ve ark.⁽²²⁾ ise tezgah malzemesi olarak kullanıcıların graniti tercih ettiklerini bulmuşlardır.

Kullanıcıların çoğunluğunun 85-90 cm tezgah yüksekliğine ve 90-100 cm dolap yüksekliğine sahip oldukları belirlenmiştir (Tablo 7). Aynı zamanda kullanıcıların %62,3'ü ortalama 12,60m² mutfak alanına sahiptir.

Tablo 6. Mutfakta tercih edilen malzemeler

	%		%
Tezgah yüzeyinde kullanılan malzemeler		Dolap kapaklarında kullanılan malzemeler	
Mermer	12.5	Suntalam	74.0
Granit	23.3	Lake Boya	11.2
Laminant Kaplama	19.9	Ahşap Kaplama	7.1
Mermerit	44.3	Masif Ahşap	1.5
Dolap gövdelerinde kullanılan malzemeler		PVC Kaplama	6.3
Suntalam	81.2	Mutfak dolabında tercih edilen kapak modeli	
Lake Boya	7.4	Profil Kapak	3.0
Ahşap Kaplama	5.5	Laminant Kapak	8.1
Masif Ahşap	1.8	Poli Vinil Clortür (PVC) Kapak	5.1
PVC Kaplama	4.1	Ahşap Kaplama Kapak	5.1
Mutfak tezgâhı ile üst dolap arasında bulunan duvarda kullanılan malzeme		Lake Boya Kapak	8.9
Mermer	4.5	Suntalam/MDFlam Kapak	68.1
Granit	4.2	Ahşap Masif Kapak	0.9
Seramik	68.9	Diğer	0.9
Mozaik	19.0		
Diğer (Duvar Kâğıdı, ayna, mermerit)	3.5		

Tablo 7. Kullanıcıların tezgah ve mutfak dolap yükseklikleri ile ortalama mutfak alanı

	%		%
Tezgah yüksekliği (cm)		Ortalama mutfak alanı (m²)	
85	56.6	8.00	19.8
86-90	37.2	12.60	62.3
91 ve üstü	6.2	15.75	17.9
Mutfak dolap yüksekliği (cm)			
90	60.2		
91-100	36.1		
101-110	2.9		
111 ve üstü	0.8		

Konutlarda Yemek Yenilen Mekanlar ve Mutfak Donatı Bilgisi

Bireylerin %58,4'ü mutfakta ve %41,6'sı yemek odası, salon, oturma odası vb. mekanlarda yemeklerini yemeyi tercih etmektedir (Tablo 8). Benzer şekilde, Yıldırım ve ark.⁽⁷⁾ kullanıcıların yemek yeme eylemi için çoğunlukla mutfağı tercih ettikleri sonucuna ulaşmıştır.

Konut sakinleri tarafından geliştirilmiş olan uygulamalar incelendiğinde, kullanıcıların çoğunun yeni dolap ilave etmiş olduğu saptanmıştır (Tablo 8). Kullanıcıların çoğunluğunun tezgah yüksekliğinden, malzeme kalitesinden ve renginden, depolama alanından ve dolap derinliğinin yeterliliğinden memnun olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca kullanıcıların çoğu mevcut mutfak dolaplarını kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bu bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde, kullanıcıların TOKİ'nin yapmış olduğu mutfaklardan memnun oldukları anlaşılmaktadır.

Tablo 8. Konutta tercih edilen yemek yeme alanı ile konut sakinleri tarafından geliştirilen uygulamalar

	%
Tercih edilen yemek alanı	
Mutfak	58.4
Yemek Odası (Salon, oturma Odası vb.)	41.6
Geliştirilen uygulamalar	
Balkon mutfığa dâhil edilmiştir.	12.5
Yeni dolap ilave edilmiştir.	48.3
Tezgâh malzemesi değiştirilmiştir.	32.5
Dolap malzemesi değiştirilmiştir.	6.7

Konut Sakinlerinin Mutfak Mekanı Tasarımından Memnuniyet Durumu

Kullanıcıların çoğu mutfaklarının ısınmasından memnun iken, çok azı mutfak dolaplarını beğenmezse değiştirebileceğini belirtmişlerdir (Tablo 9). Bu sonuç, daha önceki başlıklar altında tespit edilen mutfak dolaplarından fazlasıyla memnun olmalarıyla örtüşmektedir.

Tablo 9. Konut sakinlerinin mutfaklarından memnuniyet durumu (katılıyorum+kesinlikle katılıyorum)

	%
Zamanımın çoğunu mutfığımda geçiririm.	54.1
Mutfakla salonumun birleşik olmasını isterim.	35.6
Mutfığımın yerinden memnunum.	75.2
Mutfığın mimari planından memnunum.	59.6
Mutfığımın büyüklüğünden memnunum.	54.5
Mutfığımın renginden memnunum.	66.4

Mutfağımın malzemelerinden memnunum.	55.9
Mutfak mobilyamın malzemesinden memnunum.	60.6
Ocağımın yerinden memnunum	83.0
Lavabomun yerinden memnunum.	81.7
Yeterli depolama alanına sahibim.	31.5
Tezgâhımın malzemesinden memnunum.	63.0
Tezgâhımın yüksekliğinden memnunum.	85.1
Tezgâhımın uzunluğundan memnunum.	63.7
Mutfak dolaplarımın hacminden memnunum.	54.6
Mutfak dolaplarımın yüksekliğinden memnunum.	83.3
Mutfak dolaplarımı beğenmezsem değiştirebilirim.	8.4
Mutfağımın aydınlatma sisteminden memnunum.	85.0
Mutfağımın ısınmasından memnunum.	94.1
Mutfağımda kendimi çok huzurlu hissediyorum.	54.5

Cinsiyet, Sosyo-Demografik Durum ve Mutfak özellikleri Açısından Memnuniyet Analizi

Memnuniyet durumları cinsiyet açısından kıyaslandığında, “Zamanımın çoğunu mutfakta geçiririm“, “Mutfağımın büyüklüğünden memnunum“, “Mutfağımın renginden memnunum“, “Mutfağımın malzemelerinden memnunum“, “Lavabomun yerinden memnunum“ ve “Mutfağımın ısınmasından memnunum“ maddelerinin ortalamaları açısından cinsiyetler arasında istatistiksel anlamda fark olduğu ve bu maddelere kadınların daha fazla katıldığı bulunmuştur ($p<0.05$).

Memnuniyet durumu açısından yaş, eğitim, meslek, gelir düzeyi ve konutların mülkiyet durumları gruplarının ortalamaları arasında istatistiksel anlamda fark olduğu ortaya çıkmıştır ($p<0.05$). Buna göre, 66 ve üstü yaş aralığındaki, lisansüstü mezunu, 2500 TL ve üstü gelire sahip, konut mülkiyet durumu kendisine ait memur kullanıcıların memnuniyet durumunun diğer gruplara kıyasla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Mevcut Mutfak Analizi

TOKİ binalarının mevcut mutfak mekanları incelenmiş ve mutfaklar 4 etapta da I tipi mutfak olup, mutfak üst ve alt modüllerinde suntualam malzemesi kullanılmış ve sadece 4. Etapta yer alan mutfakların dolap yüzeylerinde harelî kaplama uygulaması tercih edilmiştir. Tezgah yüzeyinde laminant malzemenin, tezgahla üst dolap arasında bulunan duvarda ise seramik malzemenin kullanıldığı belirlenmiştir. 3+1 konutun mutfak mekanı yemek yeme alanı içermekte olup yemek masası duvarın yanına alınarak kullanılmaktadır. Mutfak tezgahında kullanılmış olan laminant malzemesi zamanla deforme olmuştur. Laminant tezgahın deforme olma sebebi, tezgah üzerine evye, ocak ve batarya için açılan boşlukların birleşim yerlerinin içerisinden su alarak şekil değiştirmesidir⁽²²⁾. Sabit donatı elemanlarından üst ve alt modül incelendiğinde deformenin daha az olduğu tespit edilmiştir. Kullanıcılar dolap kapak menteşelerinden rahatsız olduklarını da mülakatlarda ifade etmişlerdir. Kapının arkasına yerleştirilen bulaşık makinesi, fırın ve üzerine konulan televizyon ise yerleşim planının yeterli gelmediğini göstermektedir (Şekil 3).

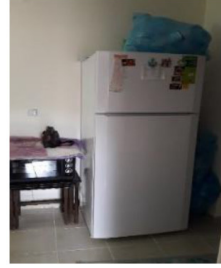
Şekil 3. (a) 3+1 mutfak mekanı, (b) laminant tezgah örneği, (c) yemek yeme alanı, (d) kombi sistemi

Şekil 4’de sunulan 3+1 konut mutfak iç mekanı kullanıcı-sı, depolama alanı yeterli gelmediği için kapı arkasına boy dolap modülü yapılarak kullanıcı depolama ihtiyacını gidermeye çalışmıştır. Yine diğer bir kullanıcı balkonunu iç mekana dahil ederek, balkon tarafına yemek masası yerleştirmiş ve daha geniş bir mutfak mekanı oluşturmaya çalışmıştır.

Şekil 4. 3+1 konutta kapı arkası dolap ilavesi (solda) ile balkonun dahil edildiği (sağda) mutfaklardan görünüm

2+1 konut mutfak mekanı hem salona hem de giriş koridoruna açılmaktadır. Kullanıcı, mutfakla salonu birbirine bağlayan boşluğa tercihine bağlı yemek masası yerleştirerek, masasının yerini tanımlamıştır. Kullanıcının bulmuş olduğu bu çözüm salondan mutfağa geçiş sirkülasyonunu engellemektedir. Tezgah genişletilerek buzdolabının yerine dolap yerleştirildiği için buzdolabı koridorda yer almaktadır (Şekil 5). Mutfak içi sabit donatı elemanları ise TOKİ’nin yaptırdığı şekilde kalmayıp kullanıcı tercihine bağlı değiştirilmiştir. Yanlış yerleşim sonucu mutfak mekanı düzensiz görünmektedir.

Şekil 5. 2+1 konutta salon mutfak geçişine yerleştirilen yemek masası (solda) ile koridorda yer alan buzdolabından (sağda) görünüm

İncelenen TOKİ mutfaklarında dolapların konut sakinine yetersiz gelmesinden kaynaklanan tezgah üzerine yayılma, mutfakın dağınık gözükmesine sebep olmaktadır. İhtiyaç planlaması, kullanıcılara göre farklılık gösterse de işlevsel ve ergonomik bir yerleşim planlaması konut sahibinin mutfaktaki eylemlerinin rahat gerçekleştirmesini sağlayacağından dolayı doğru bir planlama yapılması gerekmektedir.

TOKİ Mutfak Mekan Tasarım Alternatifleri

Alternatif tasarımlar oluşturulurken dikkat edilmesi gereken kriterlerden biri, oluşan çok sayıda ihtiyaca cevap verebilecek tasarımların planlanması gerektiğidir⁽⁸⁾. Tasarım sürecinde diğer bir kriter mutfak plan tipinin belirlenmesidir⁽²³⁾. TOKİ 3+1 ve 2+1 konutlarda olduğu gibi, I tipi mutfaklarda tezgahın genişliği 240 cm'den az olmaması gerekmektedir⁽²⁴⁾. Bu tipi mutfaklarda yürünen yol kısa oluşu için çalışma üçgeni çıkmamaktadır⁽²⁵⁾.

Bu çalışmada kullanıcılar mutfaklarının mimari planlamasından memnun oldukları için konut içerisinde mutfak mekanının mevcut yeri değiştirilmeyip, çeşitli yerleşim planları alternatif

olarak hazırlanmıştır. TOKİ 3+1 ve 2+1 konutlarda mevcut mutfak düzeni korunarak, dolap içlerine işlevsellik kazandırılarak da mevcut düzen kullanışlı hale getirilebilir. Böylelikle evyenin altına yerleştirilen dolaplar; çöp kovası, deterjan gibi temizlik araçları için kullanılabilir. Konut sakinlerinin istedikleri depolama ihtiyacını karşılamak için dolap içlerine; kör köşe mekanizması, döner sepet takımı, tezgah altı çekmece, evye altı çekmece, çekmece içi bölmeleri, dolap içi bölmeleri ya da tezgah üstü dolap sistemlerinin fonksiyonları geliştirilerek kullanışlı hale getirilebilir.

Dar mutfaklarda yer alan masa ve sandalyelerin fonksiyonel kullanımı mekanın konforunu doğrudan etkilemektedir. Yani, mutfak mekanı için ayrılan alandan ziyade ayrılan alanın fonksiyonel kullanılması daha önemlidir. Bu ise, konut mutfağında doğru mobilya kullanımı ve alan tasarımıyla başarılabilmektedir⁽²⁶⁾.

TOKİ 3+1 Konut Mutfak Mekanı Alternatif Tasarımı

Birinci alternatif öneride (Şekil 6), mevcut mutfak düzeninde yer alan donatı elemanlarının paralelindeki duvara, depolama ve yemek yeme eylemini tek üniteye gerçekleştirmeleri için modüller bir dolap tasarlanmıştır. Mevcut planı bozmadan sadece yemek yeme bölümü için dolabın içerisine katlanabilir gizli masa yerleştirilerek orta aks eylemlerin rahat yapılması için temiz bırakılmıştır. Bu mutfak yerleşimi koridor tipi mutfak olarak geçmekte birbirine paralel olan donatılar iki duvarda da yer almaktadır. Boy dolap ve derin çekmeceli ünite yapılarak depolama ihtiyacının giderilmesi amaçlanmıştır.

Şekil 6. TOKİ 3+1 Konutu için birinci alternatif öneri⁽²⁷⁾

İkinci alternatif öneride (Şekil 7) yemek yeme bölümü hariç tutularak yerleşim planı hazırlanmıştır. Ayrıca, mikrodalga, fırın ve buzdolabı tek üniteye toplanmıştır. Buzdolabı ve fırının yerleşmesi için gerekli olan derinlik sağlanabilmesi için pencere iptal edilerek balkon kapısının yanında kalan duvar genişletilmiştir. Böylelikle hazırlama tezgahı genişlemiş ve daha temiz yüzeyler oluşturulmuştur. İkinci alternatif olarak çizilmiş olan yerleşim planı, birinci alternatif yerleşim planı gibi koridor tipi mutfaktır. Tasarımda buzdolabı, paralelindeki duvarda çözüldüğü için çalışma üçgeni bu mutfak yerleşiminde çıkmaktadır.

Şekil 7. TOKİ 3+1 konutu için ikinci alternatif öneri⁽²⁷⁾

TOKİ 2+1 Konut Mutfak Mekanı Alternatif Tasarımı

Küçük mutfak yerleşim planı çözümlerinde aranılan ilk koşul kullanım kolaylığının sağlanmasıdır (4). Birinci alternatif önerisinde (Şekil 8) mevcut mutfak düzeninde yer alan donatı elemanlarına ilave olarak depolama alanı eklenmiştir. Mevcut TOKİ 2+1 konut mutfak yerleşim planında hole açılan kapı iptal edilmiş kiler ve buzdolabı tek modül olarak tasarlanmıştır. Buzdolabının ve kilerin yeri birlikte tanımlandığı için tezgah alanı genişlemiştir. Yemek yeme eylemi 2+1 konut mutfak yerleşiminde hareketli masa modülüyle sağlanmıştır. Fakat, kullanıcı tercihine bağlı olarak yemek yeme alanı evin salonunda da planlanabilir.

Şekil 8. TOKİ 2+1 konutu için birinci alternatif öneri⁽²⁷⁾

İkinci alternatif öneride (Şekil 9) yemek yeme bölümü hariç tutularak yerleşim planı hazırlanmış ve plan oluşturulurken koridora açılan kapı ile balkona açılan pencere iptal edilmiştir. Ayrıca mutfaktan salona geçilen geçiş alanı daraltılarak ilave dolap modülü eklenmiştir. Böylelikle çalışma tezgahı ve depolama alanı genişlemiş temiz yüzeyler oluşmuştur. İkinci alternatif olarak çizilmiş olan yerleşim planı için ana faaliyet alanı, birbirine paralel iki duvar boyunca olacak şekilde tasarlanmış olup koridor tipi mutfaktan oluşmaktadır. Tasarımda buzdolabı ve fırın paralelindeki duvarda çözüldüğü için çalışma üçgeni bu mutfak yerleşiminde çıkmaktadır.

Şekil 9. TOKİ 2+1 konutu için ikinci alternatif öneri⁽²⁷⁾

SONUÇ VE ÖNERİLER

TOKİ mutfaklarında kullanılan malzemeler hem düşük kalite hem de yanlış yerleşim planına sahip olsa da, konut sakinlerinin mevcut mutfak malzemeleri ve mekan düzeninden memnun oldukları ortaya çıkmıştır. Fakat mevcut mutfaklar incelendiğinde, kullanıcıların planlı mutfak yerleşiminin yapılmadığı tespit edilmiştir. Mutfak tasarımı sürecinde kullanılan malzemelerin işlevsel ve sürdürülebilir olması gerekmektedir. Çünkü mutfakta yer alan donatıların konumu kullanıcıların konforu için önem arz etmektedir. Mutfak tasarımında uygun maliyetli çalışma ortamının planlanması ve kullanıcının ihtiyacını karşılayan tasarımlar üretmek için birçok farklı disiplinde uzmanlık çalışması gerçekleştirilmelidir. Bu anlayış çerçevesinde, mutfak tasarımının ihtiyaçlara cevap verebilecek şekilde planlanması ve tasarlanması gerekmektedir. Mutfaklardaki malzemelerin kullanılacak alana uygunluğuna dikkat edilerek seçilmesi ve kişinin ihtiyaçları çerçevesinde planlamanın gerçekleştirilmesi önem taşımaktadır. TOKİ 2+1 ve 3+1 konut mutfakları için bu çalışmada önerilen alternatif tasarımlar kullanıcıların ihtiyaçlarını giderme bağlamında daha planlı bir mutfak sağlamaktadır.

KAYNAKLAR

1. Okşak Y. Türkiye’de konut sektörünün yapısı ve gelişimini etkileyen faktörler TOKİ uygulamaları örneği. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 2011
2. Ünügür SM. Mutfak ve ergonomik çözümlenmesi. Yapı Dergisi. 1997;(3):188.
3. Kishtwaria J, Mathur P, Rana A. Ergonomic evaluation of kitchen work with reference to space designing. College of Home Science. 2007;21(1):43-46.
4. Albayrak N. Konut mutfakları iç mekan tasarımında ergonomik ilkeler. Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 2012.
5. Grandjean E. Ergonomics of the home. Francis and Taylor; 1973.
6. Neufert E. Yapı tasarımı temel bilgileri. Güven Yayıncılık; 1998.
7. Yıldırım K, Akalın A, Yeşilkavak F, Hidayetoğlu ML. Konut mutfaklarının mekân kalitesinin kullanıcıların fonksiyonel ve algısal performansına etkisi: TOKİ Eryaman 7. etap konutları. Politeknik Dergisi. 2007;10(4):423-31.
8. Kim SK, Ahn M, Tremblay KR. Contemporary kitchen design in urban multifamily housing in Korea. Housing and Society. 2008;35(2):117-38.
9. Gür M. Alt ve orta gelir grubuna yönelik toki konutlarında kullanıcı memnuniyetinin araştırılması: Bursa örneği. Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 2009.
10. Sak G. Mutfak tasarımında modüler sistemlerin kullanıcı ergonomisi açısından değerlendirilmesi.

- İstanbul Kültür Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 2014.
11. Koç N. Toplu konut idaresi (TOKİ) konutlarında kullanıcı (müşteri) memnuniyetinin değerlendirilmesi: İstanbul Kayaşehir örneği. Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 2016.
 12. TOKİ. <https://www.toki.gov.tr>. Erişim Tarihi:30.10.2018
 13. TOKİ iç yol map. <https://www.haritamap.com/yer/180579/toki-evleri-ic-yolu.html>. Erişim Tarihi:14.12.2018
 14. Tavşan F. İç mekan stillerinin incelenmesinde sistematik bir yaklaşım önerisi. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi. 2002.
 15. Küçük P. Mutfak mekanlarına ait sabit donatı yüzeylerinde kullanıcı tercihleri: Trabzon örneği. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 2009.
 16. Duran Sağocak M. Ergonomik tasarımda renk. Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi. 2005;6(1):77-83.
 17. Yurdemi Ü. Dekorasyon ve mefruşat hazırlama. Ongun Kardeşler Matbaası Yayın Evi; 1992.
 18. Gelegen G. Yeni Konutlardaki Mutfak tasarımının tüketicilere ergonomik açıdan uygunluğu ve tüketicilerin mutfaklarına ilişkin görüşleri. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 2009.
 19. Kalıncara V. Tasarım ve dekorasyon. 2. Baskı. Gazi Yayınları; 2006.

20. Karaman A, Güven Ş, Yıldırım MN. Mutfak dolabı kapak modellerinde kullanıcı tercihleri: Banaz ilçesi örneği. *Journal of Forestry*. 2017;13(1):39-50.
21. Uçar E, Dilik T. A research on the effect of global trends in Turkish kitchen furniture sector. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*. 2017;67(2):234-42.
22. Karaman A, Tankut AN, Yıldırım MN. Uşak ili Banaz ilçesinde konut mutfağında kullanılan tezgah malzemelerine yönelik kullanıcı tercihleri üzerine bir araştırma. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2016;6(2):405-21.
23. Yazıcıoğlu DA. A statistical data analysis for increasing the kitchen design performance. *İstanbul Teknik Üniversitesi*. 2014;11(1):174-84.
24. Kalemдар G. Mutfak ve teknolojik tasarımların “Akıllı Mutfaklar” bağlamında incelenmesi. *Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. 2017.
25. Oruç Z. Konut mutfaklarının ergonomik kriterlerine göre irdelenmesi. *Dicle Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. 2014.
26. İçel B, Kayahan K, Avcı Ö. Yeni tasarlanacak mutfak masa ve sandalyelerinde kullanıcı beklentilerinin belirlenmesi: Bartın ili TOKİ konutlarına yönelik bir araştırma. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*. 2017;19(2):144-52.
27. Şirin M. TOKİ Binalarında Mutfak Mekanı Tasarımı: Denizli Örneği. *Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. 2019.

Bölüm-6

MEKÂNSAL TASARIM ÇAĞDAŞ MEKÂN MİMARLIĞI

*Dr. Öğretim Üyesi Ayça Arslan**

ÖZET

Bu kitap; bugünün yeni jenerasyon yaşam biçimleri için; özellikle metropol kentlerde ki konut piyasasında; 1+0, 1+0.5, 1+1, 1 +1,5 konut tipleri olarak ortaya çıkmış olan çağdaş yaşam alanlarının mekansal analizleri üzerinedir. Geleneksel mekan organizasyonlarından farklı olarak, bu yeni jenerasyon yaşam üniteleri, geleneksel ayrılmış mekanlardan oluşan konutların aksine, günümüzün yeni yaşam tarzlarına cevap veren, mekansal yapılandırmalarında ortaya çıkan esnek ve uyarlanabilir konutlar için yüksek derecede bütünleşmiş mekansallık içermektedirler. Bu yeni mekansal organizasyonlar yeni mekan yapılandırma yöntemlerini; esnek mekan kavramının bir sonucu olarak ve sosyal olarak günlük kullanımlar için farklı zamanlarda mekanların büyümesini ve küçülmesini sağlayan ‘genişleyebilme/esneme-esneklik-konveksite’ dinamiklerinden oluşuyor. Bu yeni ve esnek mekansal örgütlenmeleri belirtmek için, bütünleştirilen / ayrıştırılmış ve örtük arasındaki mekansal değişiklikleri ve farklılıkları ortaya çıkarmak için analizler yapılmış; '1+0,1+0,5,1+1,1+1,5' tiplerinde oluşan yeni tip küçük konutlardan oluşan kümeler seçilmiştir ve; **entegre olmuş(bütünleşik)/ayrışmış mekansal organizasyonlar** ile **zayıf(açık-esnek) / kapalı** mekan kavramlarının zıtlığı özellikle mekansal organizasyonlarda **çağdaş/geleneksel** konut farklılıklarını görünür hale getirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Jenerasyon Küçük Konutlar, Açık Plan, Mekansal Tasarım, Esneklik

Introduction

This book investigates; today's highly increasing demand for new generation minimum living units such as; 1+0, 1+0.5, 1+1, 1+1.5 (<https://www.emu.edu.tr/tr>) types at recent day housing market especially at big cities. Differently from traditional space organizations, these new small houses accommodate highly integrated spaces for flexible and adaptable houses where segregation

appears not between spaces but in the spatial configurations which respond to today's new lifestyles. In addition, these new spatial organizations exhibit new space structuring tools as; expandability-flexibility-convexity which ensures the growth and shrinkage of spaces (dynamics) between times socially as a result of flexible architecture. To indicate this flexible spatial organizations, some clusters of new type small houses that are consist of '1+0, 1+0.5, 1+1, 1+1.5' types had been chosen for analyses to reveal the spatial changes and differences between integrated/segreated and implicit/explicit spatial organizations in regard of their flexibility.

Keywords: New Generation Small Houses, Open Plan, Spatial Design, Flexibility

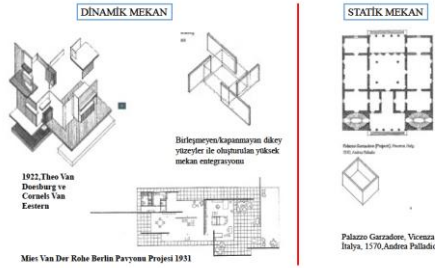
1. Giriş

Bu çalışmanın amacı günümüz mekân kavramını irdelemek ve mekânı oluşturan bileşenlerin değişen dinamiklerini ortaya çıkarmaktır. Geleneksel olarak bir boşluğun mekân olarak tanımlanması için, içindekini çevresindekilerden ayıran, duvar, döşeme, tavan/çatısı ile sınırları olan ve çevresinden ayrılan, koruyucu bir kabuk olarak görülebilir. Günümüzde mekânın bu tanımı kapalıdan açığa doğru gelişmiş ve mekânsallık kavramı ortaya çıkmıştır. Çevresinden ayrılırken bir o kadar da entegre olabilen mekân tasarımları kabul görmüştür. Bu şekilde, mekân kavramı mekansallığa taşınmış, 4 duvar yerine; estetik değerler, sürdürülebilirlik, dönüşüm ve esneklik dinamikleri mekana katılmıştır. Mekânsal tasarımda artık 4 duvar yerine; mobilyalar, hafif bölücüler, renkler, aydınlatmalar gibi mekânları; tanımlayan/ayıran/birleştiren tasarım elemanları ortaya çıkmış ve mekân esnekliği artmıştır. Hem konut, hem kamusal mekânlarda özellikle; konut, ofis, kafe gibi mekânlarda günümüzde hafif bölücülerin ve mobil

elemanların, ayırıcı ve bağlayıcı mekânsal özelliklerine rastlamaktayız. Geçmişten günümüze içerikli literatür araştırmaları da göstermiştir ki; açık plan kavramının ortaya çıkmasıyla birlikte mekanı tanımlamak için kullanılan duvarların yerine, hafif ve mobil bölücü elemanlar geçmiş; sabit mobilyalar, hafif separatörler, katlanır hareketli ortadan kaybolabilen mobilyalar ve 3 boyutlu mekan etkisi yaratan mobilya üniteleri sabit duvarların yerini alarak mekânlarda esneklik ve estetik kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Tüm bunlar geleneksel plandan, Le Corbusier'in 'açık plan' kavramına geçilmesiyle ortaya çıkmıştır.

Bugün gelinen noktada ise konut tasarımlarında esneklik kavramı ile m²'ler de küçülmeye gidilmiş, açık planlı, duvarların yerine geçen hafif bölücüler ile zamansal dönüşebilen esneyebilen alt mekânlar oluşmuş ve bu da konut tiplerinin de çeşitliliği arttırmıştır. Hafif bölücüler, yatay/dikey düzlemler ve hareketli ekipmanlar aracılığıyla alt mekânlar zamansal olarak ve ihtiyaca yönelik olarak kolayca dönüşebilmekte ve diğer mekânlar ile kolayca entegre olup ayrışabilmektedir. Bu yeni jenerasyon konutlar, esnek yaşam biçimini yansıtan son derece esnek mekan organizasyonları ve çağdaş mekan mimarlığı olan mekânsal tasarım ile günümüzde artık çokça kullanılabilir hale gelmiştir. Dolayısıyla, günümüz konut pazarının da ortaya çıkan yeni jenerasyon konutlarının ; '1+0,1+0.5, 1+1, 1+1.5' tip konutların gelişen mekansallıklarını 'Çağdaş Mekan Mimarlığı: Mekansal Tasarım' adı altında incelemekte ve ortaya çıkarmaktadır. Ana araştırma alanı olarak; esneklik, dönüşebilir/uyarlanabilir iç mekânlar, yeni mekânsal ilişkiler, yeni mekânsal tanımlayıcılar, grup mekânlar ve yeni mekân tipleri sunulmuş olup, açık plan konseptinin önemi ve farkı özellikle; geleneksel mekan organizasyonlarının statik mekansallığının /çağdaş yeni jenerasyon yaşam ünitelerinin dinamik mekansallığı karşılaştırmalı analizleri ile ortaya koyulmuştur. (Şekil 1)

Şekil 1. Araştırma Konseptinin Grafik Açılımı

Araştırma Amaçları ve Soruları:

Çağdaş mekan mimarlığı üzerine yapılan araştırmalar ve gözlemler, çeşitli mekânsal özelliklerin ve niteliklerin olduğunu öne sürdü ve bu kalite, uzay düzeni kalitesinin ötesine geçen, farklı tiplerdeki yeni nesil küçük evlerde ortaya çıkıyor. Çalışmada son dönem minimum mekanlı konutların mekansallığını, zayıftan güçlüye ile dinamikten durağanlığa çok çeşitlenen, ayrılmış mekânsal organizasyonlarının entegrasyon yöntemlerine odaklanılmıştır. Mekânsal organizasyon yöntemleri bir üçleme etrafında geliştirilmiştir; çağdaş mekan tasarım araçları olarak; **'genişebilirlik/uzama-esneklik-konveksite'** kavramları.

S-1. Çağdaş küçük konutların mekânsal araştırmalarında ve iç tasarımlarında 'genişletilebilirlik-esneklik-konveksite' araçları nasıl gözlenebilir?

S.2. Günümüz minimum mekanlı konutların çağdaş iç mekanlarında gözlenen yeni mekânsal ilişkiler nelerdir?

S-4. Sabit duvarların yerini alan yeni mekânsal tasarım (mekan tanımlayıcılar) nelerdir ve mekânsal tasarım için iç mimarlık tasarımında uygulanacak bir yöntem/method var mıdır?

2. Mekan ve Mekansallık Üzerine Araştırmalar

2.1. Mekan ve Mekansallık konusuna giriş:

Mekan mimarlığı, onu diğer tüm 3 boyutlu üretim ve tasarım dallarından ayıran önemli bir boyuttur. (Şengül Öymen Gür) Loidl ve Bernard (2003) kitaplarında 'Açık mekanlar' olarak; doğal ve açık mekan, insanın mekan yaratımının entelektüel yapısını resimli olarak gösterme çabasıdır: diğer taraftan mekan, eşit, sürekli kapalı sınır duvarları ve düzgün, düz bir yüzey ile karakterize edilebilen, kendi kendine yeten, içe bakan bir yapıdır. Mekan bir ünitedir ve biz onun tam ortasında dururuz" (Loidl ve Bernard, sf: 55, 2003).

Mekansallığın Tanımı: Buraya kadar olan tanımlamalar mekana dayanmasına rağmen, aslında düzey düzlemlerin zayıf kullanımı ile mekansallığı 3 boyutlu mekanlarla tanımlamıştır. Mekansallık mekandan farklı bir kavram olduğu için onu farklı şekillerde tanımlamak gerekir. Herşeyden önce, mekansallık fenolojik bir yaklaşımdır, yani fenolojik alan mekansaldır. Mekan ve alanın, fiziksel ve algısalının, tasarım ve teknik çizimlerin birleşimidir. Ve kullanıcı kimliğini yansıtmaktadır. Bu, şekilde mekan, kullanıcının kimliği tarafından fiziksel bir üretim olarak yeniden tasarlanır.

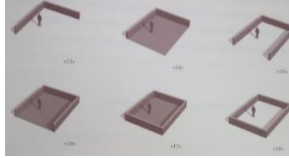
Mekansallığın Derecesi: Mekansallık derecesinin belirlenmesi, kullanıcının mekan ve mekanda ki mobilyalar ile ne kadar bütünleştiğine ve uyduğuna bağlıdır. Mekansallık, küçük mekan ve konut tasarımlarında, çok çeşitli küçük konutların (1+0.5, 1+1, 1+1.5) çeşitli yaşam tarzlarına nasıl uyum sağladığını ve esneklik kavramının mekansal ilişkileri nasıl farklı kullandığını ortaya koyar. İlâveten, Loidl ve Bernard (2003) tarafından ifade edildiği gibi; "Alan birimi mekansal sınırı birbiriyle karşılıklı olarak ilişkilidir: 'mekansal sınır' ne kadar zayıf olursa, alan belirleyici bir kriter olarak ne kadar belirgin olursa o kadar fazla yer kaplar ve alan birimi o kadar güçlü bir şekilde kendini savunmak zorunda kalır. 've açıkça (ve tersi). "Zayıf" ve "daha güçlü" veya "daha net" kriterleri, her zaman alan

birim sınırının birlik derecesi veya çevrelerinden farklı oldukları dereceleri ilişkilidir (Loidi ve Bernard, sf: 50, 2006). (Şekil 2-3)

Şekil 2. 1.durum; birim alan ve 3 boyutlu sınır olarak mekan

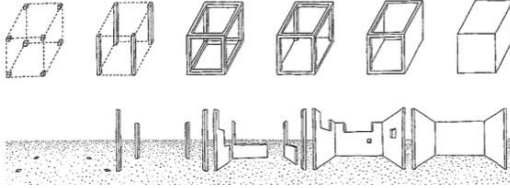

Kaynak: Loidl H.& Bernard S., Mekanları açmak, pg.50-51,2003.

Kaynak: Loidl H. & Bernard S, 2003.

Şekil 3. Zayıf (açık) mekandan güçlü(kapalı) mekana

Kaynak: Meiss P. (2013),pg:131.

Şekiller ile gösterildiği gibi, mekanlar fiziksel olarak; düğüm elemanları (sütunlar), dikey düzlemler (duvarlar), hacimsel formlar ve seviye değişimleri. Düzlemler kullanılarak daha güçlü ve kapalı alanlar tanımlanabilir, oysa anlamsız elemanlarla daha açık, zayıf ve bütünleşik alanlar belirlenebilir, böylelikle mimari elemanların şekli zayıf ile güçlü arasında mekansal dereceler oluşturur (Meiss, 2013).

2.2. Mekansal İlişkiler

Bugün, geleneksel ile çağdaş küçük konutlar arasında büyük değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Bu değişiklikler

öncelikle konutların mekansal organizasyonlarından gelir. Bu yüzden günümüz küçük konutları, gelenekselden kapı-duvar ilişkisinden farklı mekansal ilişkileri gerektiriler. Çağdaş mekansal ilişkiler üç ana başlıkta sınıflandırılır, bunlar sadece döşemelerin büyümesi olarak değil, ayrıca zamansal eklemeler ve mekanların örtüşmesi olarak ortaya çıkar.

Bu tanımlamalar mekanların mekansal kalitesini;

*Derinlik (depth) /

*İçeçe geçme (integration)

*Yoğunluk (density) başlıkları ile yansıtır.

2.2.1. Mekansal Derinlik (Spatial Depth)

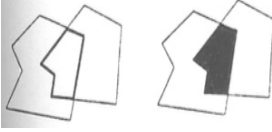
Mekansal derinlik, bir açık alanda birbirinin üstüne binen katmanlardan oluşur. Aynı ana alanda toplam dört, beş veya altı ikincil veya alt boşluk olabilir, ancak kullanılan örtüşen yöntemler ve o alanda oluşan günlük fonksiyonlar nedeniyle sadece bir açık alan olarak görünür. Mekansal derinlikte, üst üste binerek, birbirinden çok farklı boşlukların aktığı ve birbirinin üzerinde kaydığı, çünkü aralarında çok zayıf bir ayırım olduğu, dolayısıyla derinlik en dinamik alan ilişkisi olduğu gözlenmiştir. Derinlik açısından, sadece 3B nesnelere olduğunu düşünmemelisiniz. Hem 2 boyutlu hem de 3 boyutlu, yan yana ve pek çok nesne art arda ayakta duruyorlar, farklı mesafelerde olduklarını hissediyorlarsa, organizasyonda derinlik ifadesi vermeyi kastediyorlar. Uzamsal derinlik elde etmenin iki yolu vardır: 1) örtüşme-üst üste binme, 2) şeffaflık.

* **Örtüşme:** İki şekilden birinin kapanması bir kaplama olayıdır. Kural, ön üste binen şeklidir. Renk değeri dokusu gibi elemanlar, kaplamanın derinlik ifadesini daha da arttırmak için kullanılır ve dikey ve yatay üst üste binme olmak üzere iki türden oluşur

* **Şeffaflık:** Şeffaflık ile üst üste gelen ve örtülü şekil daha iyi anlaşılır, böylece derinliğin üç boyutlu olması ve

şeklin daha doğru gösterilmesi sağlanır. Yapılarda şeffaflık sadece cam parçalarla değil, aynı zamanda kafes bölmeleri yardımı ile sağlanabilir. (Şekil 5)

Şekil 5. a) Teknik çizimler, b) Şeffaf bölücü olarak cam, c) Şeffaf bölücü olarak metal çerçeve.

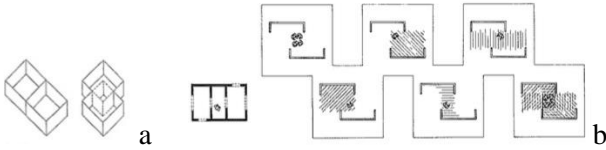
Kaynak:Güngör H.,Temel

Tasar 1972

2.2.2. Mekansal Bütünlük / Entegrasyon (Spatial Integration)

Başka bir mekan ile entegre olan ve bütünleşen iki tip vardır: açık olarak yan yana koyma ve iç içe geçme. Yan yana yerleştirme, hepsi yüksek gizlilik ve statiklik seviyelerine sahip diğer alanlardan ayrılmış olan oda, yatak odası, hücre, salon ve koridor gibi iyi tanımlanmış kapalı alan dizilerinden oluşur. Meiss (2010) tarafından belirtildiği gibi; mekansal iç içe geçme, bir yerden diğerine süreklilik yaratır, ilk andan itibaren önemli bir mekan tanım unsuru olan -duvar, tavan, zemin- iki veya daha fazla alana ait görünür. (Meiss, s.139, 2010) (Şekil 6-7)

Şekil 6. a) Yanyana yerleştirme ve içiçe geçme, b) Mekansal yanyana yerleştirme ve entegrasyon

Kaynak: Meiss, sf:139, 2010.

Şekil 7. Mekansal Dereceler. 3D mekan strüktürlerinin zayıf bir kapalılık oluşturmada tekrarı

Kaynak: Loidl & Bernard, 2003

2.2.3. Mekansal Yoğunluk (Spatial Density)

Açıkçası, alanlar yalnızca derinliğe sahip değil, aynı zamanda sığ alanlar söz konusu olduğunda genellikle yararlı olan az çok yoğunluğu da barındırmaktadır.

Ancak; ‘‘Yoğunluk ilişkisi, derinlikten farklı olarak, seri görüntülerin ve farklı fonksiyonların üst üste binmesinin tek bir mekanda gerçekleşmesidir. Mekansal bölümlenmeleri ve alt mekan oluşumlarını; döşeme, duvar ve tavanların dekoratif desenlerinde ki farklılıklar ile çok zayıf bir şekilde oluşturmak mümkündür. Böylece tek bir üniter mekan nispeten dolu veya tam tersine boş görünür ’ (Meiss, 2013: 136).

2.3. Mekansal Tasarım (Çağdaş Mekan Tanımlayıcılar)

Yeni mekansal tanımlayıcılar, esneklik konsepti ile, geleneksel sabit duvarların yerine geçmektedir ve çok farklı şekillerde kolayca büyük bir mekanda birçok alt mekan tanımlayabilirler, ve mekansal akıcılığı da engel olmazlar. Yeni mekansal tanımlayıcılar sayesinde büyük mekamlarda esnek, iç içe geçebilen, entegre olabilen, farklı kullanımlara kolayca uyum sağlayabilen bir çok dinamik alt mekanlar oluşturulabilir.

Mekansal tanımlayıcılar 6 tipten oluşmaktadır;

1.Noktasal bölücüler (kolonlar) (esneklik)

2.Dikey düzlemler (duvarlar) (esneklik + esneme/büyüme)

3.Sabit mobilyalar (konveksite)

4.Kot farkları (esneklik + esneme/büyüme)

5.Döşemelerde malzeme farklılıkları (esneklik + esneme/büyüme)

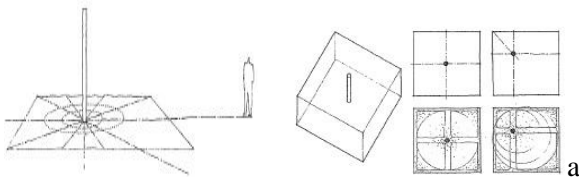
6.3 boyutlu geometrik mekan modülleri/strüktürleri

7.Baş üstü düzlemleri (tavanlar) & Aydınlatma tasarımları

2.3.1. Noktasal Bölücüler (kolonlar)

Dikey doğrusal bir eleman, kolon gibi, mekânda yatay düzlemde bir noktaya işaret eder ve o bölgeye tanımlar, görünür kılar. Mekân içerisinde ortalanan bir kolon, mekânı otomatik olarak 4 ayrı bölgeye ayırır. (Ching, 1996) (Şekil 8) kolonlar paralel olarak geri çekilerek hizalandığında, mekân içerisinde hiyerarjik bölgeler oluşturur

Şekil 8 a) Mekanda bir kolon, b) Cam Cephenin önünde ki çelik kolonlar

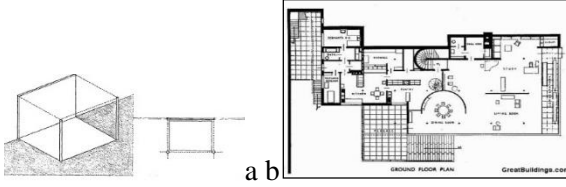

Kaynak: Ching F. 1974, Architecture & Form & Order

2.3.2. Dikey Düzlemler (serbest düzenli tekil duvarlar)

Mekân içerisinde duran tekli bir dikey, kolondan farklı mekânsal bölünme oluşturur. Tekil düzlemin ön mekân kalitesi ile arka veya sağ/sol yan taraf olarak farklı alt mekânlar yaratır. (Şekil 9)

Şekil 9. a) Dikey düzlem, b) Tekil dikey düzlem:
piyano ve çalışma alt mekânlarını ayıran mermer duvar,
Barcelona Pavyonu

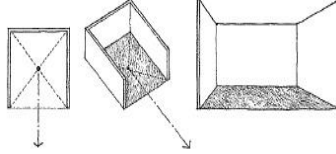

Kaynak: Ching F. 1974, Architecture, Form, Order

*U-Formlu Düzlemler

U şeklinde düzlemlerle tanımlanan mekânların genel özellikleri, iç tarafa doğru yönlendirilen ve tek tarafın açık olduğu ve açık kenarlardan dışarı doğru yönlendirilirler. Mekâna girdiğimiz yön bizi ön taraftaki manzaraya götürür. Açık kenar düzlemi daha spesifiktir ve diğer üç düzlemden farklı olarak, mekân konfigürasyonunda çeşit oluşturabilir. (Şekil 10)

Şekil 10. Şematik çizimler

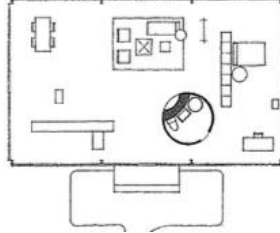

Kaynak: Ching F. 1974, Architecture, Form, Order

2.3.3. Sabit Mobilyalar

Sabit mobilyaların açık tek bir alanda mekan tanımlama ve alt mekanlar yaratma yetenekleri mevcuttur. Şekilde görüldüğü gibi bu ayrışma hem transparan olabilirken hem fonksiyonu da içerir. Aynı şekilde Philip Johnson'ın cam ev projesinde ki gibi, tek bir açık alan da farklı fonksiyonlu alt mekanlar; yemek, çalışma, uyuma, ve pişirme gibi yaşama mekanları cam cepheli binanın içinde mobilyalar ile zayıf bir şekilde ayrılmıştır. (Şekil 11)

Şekil 11. Çok fonksiyonlu sabit mobilya, hem mekânları ayırır hem de fonksiyonları vardır

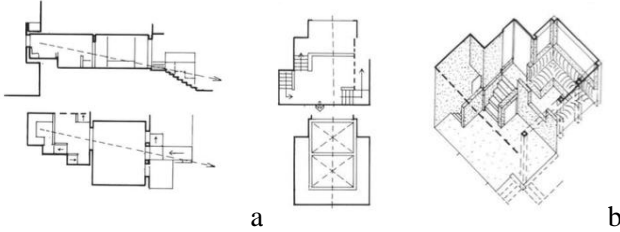
Kaynak: Cam Ev, New

Canaan, Connecticut, 1949, Philip Johnson _Ching 1996

2.3.4. Kot Farkları

Yatay bir düzlemin mekanda yükseltilmesi mekansal organizasyonda büyük algısal fark yaratır. Yükseklik farkları ile, kenarlar oluşturarak mekansal sınırlar netleşebilir. (Ching, 1996) Adolf Loos konutları; 3 boyutlu kompakt mekanlar tekrarlı bir şekilde genellikle aynı yatay-düşey-yükseklik ölçüleri ile farklı kotlara yerleştirilen mekanlardan oluşur. (Şekil 12)

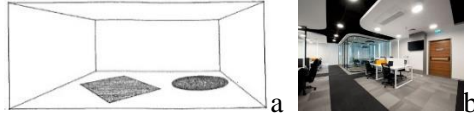
Şekil 12. a) Raum Plan (Oda planı), Adolf Loos, Moller evi, Vienna, b) Raum Plan, Moller evi.

2.3.5. Malzeme-Döşeme Farkları

Döşeme ve zemin düzleminin yüzey kaplaması mimari de genellikle büyük bir mekanda alt mekanları vurgulamak ve ayırtırmak için kullanılabilir. (Ching, 1996)

Şekil 13. a-b) Farklı döşeme kaplamaları farklı mekanları tanımlar,

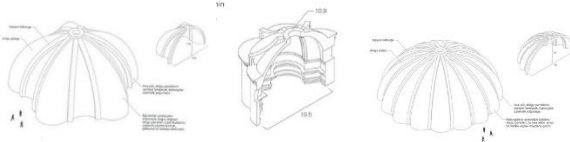

Kaynak: Ching F.1979, www.arkitera.com

2.3.6. 3D ÜçBoyutlu Mekan Strüktürleri

3 boyutlu mekan strüktürleri de ayrıca zayıftan güçlüye doğru mekan etkisi yaratabilirler. Bu modüllerin diğer mekan tanımlayıcılardan farkı döşeme-duvar-tavan sınırlarını kendi içlerinde barındırmalarıdır. Bu yüzden, mekan modülleri, zayıf bir şekilde mekan tanımlayan en tasarımsal ve özel elemanlardır, geometric formlardan üretildikleri için çok farklı olabilirler; küp, koni, prizma, kubbe, tonoz, gibi büyük bir alanda çeşitli 3 boyutlu alt mekanlar oluştururlar. Güncel bir örnek olarak Bakü havalanı içerisinde tasarlanan mekan strüktürleri gösterilebilir, büyük havalalanı iç mekanında farklı işlevler için farklı konseptlerde alt mekanlar oluşturulmuştur.

Şekil 14. Yalın formlardan üretilen mekan strüktürleri ; kubbe ve kemerler

Kaynak: Moussavi,2009

Şekil 15. Üç Boyutlu Mekan Strüktürleri/Modülleri

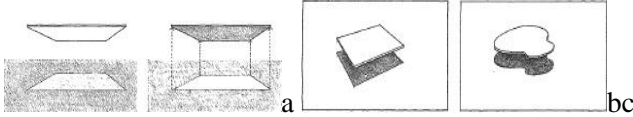

Kaynak: www.arkitera.com

2.3.7. Başüstü düzlemi (tavan) & Yapay Aydınlatma & Akustik elemanlar

Bir iç mekânda ki tavan hem çatı gibi hem de altında ki mekânı tanımlayan bir eleman gibi davranabilir. Başüstü düzlemi formu, şekli, rengi, yüksekliği ile mekânda farklı algı oluşturarak alt mekânlar tanımlar. Mekan sınırlama harcında ayrıca aydınlatma ve akustik gibi mekan konforu açısından da yararlıdırlar. (Şekil 16)

Şekil 16. Overhead plane configurations

3. Çağdaş Küçük Konutun Dinamikleri

3.1. Dinamik mekan strüktürü metodları:

'Esneme/uzama – Esneklik – Konveksite' (mekanların zamansal büyümesi- çoklu kullanımlı mekanlar – alt mekanlar)

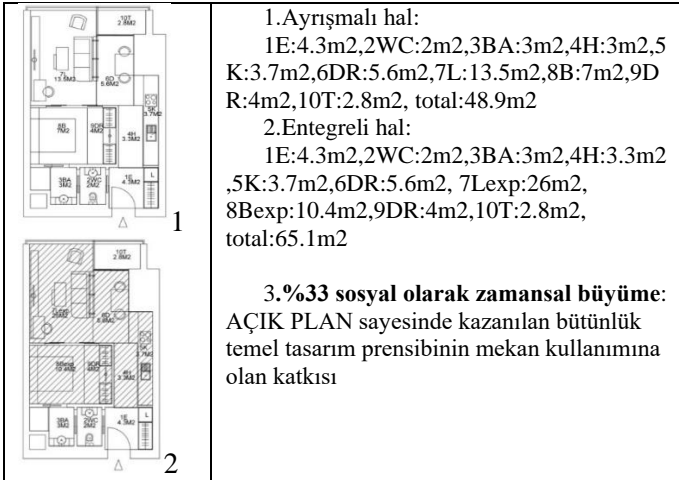
Kitapta, iki kavram küçük konut mekânsallığı hakkında bilgi veriyor; *entegrasyon* ve *ayrışma*. Birincisi, zayıf ve enformel mekan sınırları oluşturan genişletilebilirlik, esneklik ve konveksite araçlarını kullanarak mekanların “entegrasyonu”, diğeri ise geleneksel yaklaşım olan “ayrışma”dır. Birincisi, Lefebvre'nin sosyal mekân teorisi, farklı fonksiyonel alanların zaman zaman birbirine uzandığı ve ayrılmış ile bütünleşik planların m² farkıyla oluşan zamansal sosyal olarak büyüme yüzdesi, 'ESNEK GENİŞLEME' aracı olarak sunulmuştur.

3.1.1. Zamansal Büyüme/Esneme

Büyüme ve esneme mekânsal ilişkisi, açık planlı bir mekânda farklı fonksiyonlu mekânların zaman zaman diğeri mekânlara entegre olması ve büyümesi anlamına gelir. Konutların toplam ayrılmış mekân m² ile entegre olmuş mekânların toplam m²'sine oranı ile büyüme yüzdeleri hesaplanmıştır. Büyüme yüzdeleri, evlerin esneklik derecelerini göstermektedir, yani yüzdesi büyük olan konut matematiksel olarak daha esnek mekân

organizasyonu içeriyor demektir. Ayırışmış ve entegre planlar arasındaki m² farkı, her evin büyüme yüzdesini ortaya koymaktadır. Zaman zaman mekânların, kullanıcı gereksinimlerini karşılamak için entegre olup ayrışması, ancak bir önceki bölümde tanıtilen mekânsal tanımlayıcılar ile sağlanabilir. Yani sabit duvarlar değil, noktasal elemler, kot farkları, mobilyalar, vs.gibi zayıf mekân tanımlayıcılar bu esnekliğe olanak verebilir. Şekil 40'da, ayrışmış mekânlı konut toplam m²'si 48.9 m²'den, yaşam alanının diğer mekânlar ile entegre olması ile 65.1 m²'ye çıkmış (7Lbüyüme: L + D + K + H) ve % 33 büyüme oranı gerçekleşmiştir, bu yüzde hesaplaması konut iç mekanlarının dinamikliğini vurgulamaktadır.(Şekil 17)

Şekil 17. 1+1 Tip küçük konut (Skyland 1+1)
Esenme/büyüme şemaları

Konut planlarında kullanılan mekan kodlamaları:

E: entrance (giriş), BA: bathroom (banyo), MBA: master bathroom (ebeveyn banyosu), B: bedroom (yatak odası), MB: masterbedroom (ebeveyn yatak odası), K: kitchen (mutfak), L: living room (yaşam alanı), T:terrace (teras),H:hall (hol), DR: dressing room (giyinme odası), OS: outdoor space (dış mekan)

3.1.2. Esneklik (Çoklu kullanımlı mekanlar)

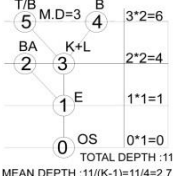
Açık plan düzenlemeleri değişken kullanıcı ihtiyaçlarına yönelik olup, esnek mekan kullanımı gerektirir ve fonksiyona öncelik verir. Geleneksel salon mekanının ortadan kalkması ile modern açık plan ve açık mutfak kullanımı, konut alanlarından mekan kaybını önlemiş olup, tek mekanda entegre olabilen alt mekanları oluşturmuştur. (Attfield,2002) Esneklik; kayar ve hareketli hafif bölücüler ile binanın esnek kullanım için tasarlanmış konfigürasyonu sürekli değiştirebilme olanağı sunarken, sabit bölücülerini ortadan kaldırarak, hareketli bölücülerini ile mekansal dinamik sağlar (Kronenburg,1979). Modern mimari de Wolfram Popp'un Estrade konutu esnek kullanımlı binalar için güzel bir örnektir. Kapalı odalar yerine sınırları açık ve dinamik bırakılmış, çok çeşitli kullanımlara uyarlanabilen mekanlar oluşturmuştur. Burada ki örnekte, konutta esneklik 'gill-wall' adı verilen 12 panelden ve raylı sistemden oluşan bir hareketli bölücü mekanizma ile sağlanmıştır. (Botticini,2008) (Şekil 18) Esneklik; hacim mekansal ilişkisini içerip farklı fonksiyonlu alt mekanların yanyana açık olarak dizilmesini oluşturur.

Şekil 18. Estrade Konutu

Kaynak:www.mimoo.eu , Botticini C,2008

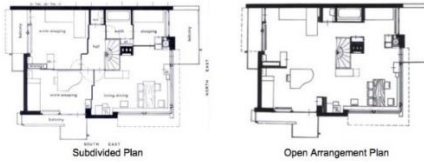
Tablo 1. 1+1 tip küçük konutun mekan sentaksı yöntemi ile *ESNEKLİK* ölçümleri

 <p>*Mekan Haritası</p>	 <p>*Mekan Grafığı</p>	<p>1+1.5B DKY KAĞITHANE NET:42 M2</p> <p>*Alt Mekan Sayısı: 5</p>
--	---	---

3.1.3 Konveksite (Esnek Alt-mekanlar)

Sabit mobilyaların ve hafif bölücülerin her ikisi de, mekansal ayrışmayı zayıf ve açık bir şekilde sağlar. Hafif bölücülerin açılması mekanların entegrasyonlarını yükseltirken, mobilyaların eklenmesi konveksiteyi artırarak, farklı fonksiyonlu alt mekanların tanımlanmasını sağlar ve mekanlar arası ayrışma bölücüler olmadan gerçekleşir. Sabit mobilyalı açık plan konfigürasyonu yüksek derecede konvektir ve mobilyalar iç mekanda mekansal kontrol oluştururlar. (Rosenburg D., 1998) (Şekil 19) Konveksite aracı tek büyük mekan içinde içiçe geçme mekansal ilişkisi ile sabit mobilyalar ile çok sayıda alt mekan oluşumuna imkan verir.

Şekil 19. Schröder House 2.kat planları, Mehdi M. R., 2012.

Kaynak: Hillier & Hanson , Decoding houses and home

Tablo 2. 1+1 tip küçük konutun mekan sentaksı yöntemi ile konveksite ölçümleri

 <p>*Konveks mekan haritası</p>	 <p>*Konveks Mekan geçiş grafiği</p>	<p>*1+1.5B DKY KAĞITHANE NET:42 M2</p> <p>ALT MEKÂN SAYISI:10</p>
--	---	---

Konut planlarında kullanılan mekan kodlamaları:

*15 adet yeni jenerasyon konutun yine aynı şekilde konveksite derecelerinin karşılaştırması için, önce her konutun mobilyalar ile ayırılmış alt mekanlarını gösteren konveks planları çizilir ve konveks planlar üzerinden mekan grafikleri oluşturularak, ortalama derinlik değerleri hesaplanır. Konveks planlarda ort. derinlik ve mekan sayısının yüksek çıkması mobilyanın mekan sınırlama özelliği ispatlanmış olur. Ve mekan sentakdı programı ile entegrasyon ve mekanlar arası bağlantı değerleri de Jass programı ile ayrıca hesaplanır. Özellikle konveksite ile mekan sayısında ki artış tüm konutlarda belirgin bir şekilde görülür, bu da sabit mobilyanın mekan tanımlama da etkin rolünü gösterir.

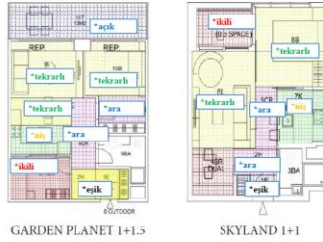
3.2. Yeni Mekan Tipleri: Kitapta geleneksekden farklı olarak 6 yeni mekan tipi tanımlanmıştır. Eşik - İkili - Tekrarlı - Niş - Ara - Açık mekanlar

3.3.1 Eşik Mekanlar: Mekansal organizasyonlarda, mekanlar arası bağlantılar mekansallığın ikili özellikleri ile oluşur. Bu yüzden girişler ve eşik mekanlar açık planlı organizasyonlarda devamlılık, ayırışma, ve iç-dış birleştirme gibi özellikleri ile öne çıkarlar.

3.3.2 İkili Mekanlar: İkili mekanlar, genellikle iki fonksiyonlu olup, değişen mekan gereksinmelerine, basit ve hızlı transformasyonlar ile cevap verebilirler. Bu

fonksiyon değişikleri gizli, hareketli, katlanır mobilyalar ile başarırlar. (Şekil 20)

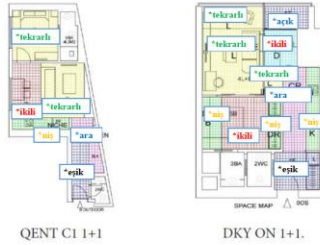
Şekil 20. **Eşik Mekanlar:** girişler, **İkili mekanlar:** yatak odası/0.5 oda, **İkili mekanlar:** çalışma odası,0.5 oda

3.3.3 Tekrarlı Mekanlar: Tekrarlı mekanlar, açık planlı mekansal organizasyonlarda ardaşık ve geçirgen bir şekilde birbirleriyle bağlantılıdır, böylelikle görsel devamlılık ve algı mekanda süreklidir. Boyutsal ve biçimsel olarak ortak özellikleri vardır. 3 boyutlu bir mekan strüktürü zayıf döşeme/duvar/tavan elemanlarıyla mekanda çoğlatılır ve alt mekanlar oluşur. Bu modüller tekrarlı mekanları oluşturular. (Şekil 21)

3.3.4 Niş Mekanlar: Niş mekanlar sabit ve dinamik olabilir. Genellikle, bir mekanın 'niş mekan' olabilmesi için , U şekil de bir kapalılık beklenir, yani kübik mekanın üç kenar kapalı ve bir kenarı açık olacak şekilde , sirkülasyona açık, sabit bir kapı olmaksızın ancak hafif bir bölücü panelin hanehalkı istekleri doğrultusunda eklenebileceği bir mekan. (Şekil 21)

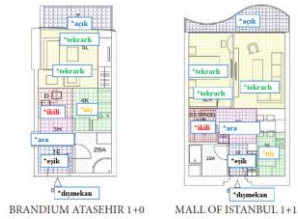
Şekil 21. **Tekrarlı Mekanlar:** Salon and yatak odası, **Niş mekanlar:** mutfak, yatak odası, giyinme odası.

3.3.5 Ara Mekanlar: Farklı fonksiyonlu mekanlar arasında hem geçiş hem de geçici kullanım sağlayan mekanlardır, hem sabitlenebilir hemde mekansal bir bağlantı olabilirler. (Şekil 22)

3.3.6 Açık Mekanlar: Açık alanlar dış mekanlara karşılık gelir ve genellikle küçük ve büyük evlerde balkon ve teras olarak bulunur. İç ve dış alanlar arasında dinamik bir görsel ilişki varsa, küçük konutlar daha büyük görünür. Sıcak aylarda, kapalı bir dış alan, uygun bir oturma düzeni ile açık bir oda haline gelebilir. (Şekil 22)

Şekil 22. **Ara mekanlar:** hol, **Açık mekanlar:** teras

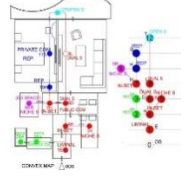
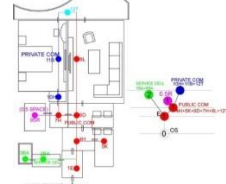

3.3. Grup Mekanlar / Kompartmentlar: Kamusal – Özel Kompartmentlar

Kamusal kompartımanlar, tüm günlük aktivitelerin tek bir mekanda gerçekleştiği, güçlü entegrasyon ilişkilerine sahip alanlar ile tanımlanmaktadır ve 2 tiptir; günlük kamusal kullanımlar için; giriş, hol, mutfak, oturma odası, çalışma odası, teraslar, günlük ve genel kullanımlar için,

gece ve özel kullanımlar için ise; yatak odası, giyinme odası, banyo vs. gibi mekanların entegrasyonundan oluşur. (Friedman A.2012) Kamusal kompartmanlar açık bir mekânda çok işlevli çeşitli mekânları sergiler. Bu mekânlar örtük olarak tanımlanmıştır ve yarı saydam bölmeler ve mobil mobilyalar içeren farklı işlevsel alanlardan oluşur. (Tablo 3)

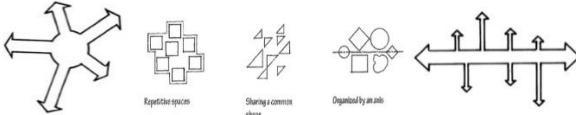
Tablo 3. Mekan tipleri ve grup mekanlar (kompartmanlar) of 1+1.5 tip konut

		
<p>MALL OF ISTANBUL 1+1.5</p>	<p>MEKAN TIPLERİ 1E: EŞİK, 2BA-3BA: TEKRARLI ,4H: ARA,5K: NİŞ, 6D: İKİLİ, 7H: ARA,8L: İKİLİ,9SR: NİŞ,10H: TEKRARLI,11B: TEKRARLI,12T: AÇIK</p>	<p>GRUP MEKANLAR KAMUSAL KOMPARTMAN:4H+5K+6D +7H+8L+12T ÖZEL KOMPARTMAN: 10H+11B+12T</p>

3.4. Kompartmanların Üretilmesi: Kümesel / Aksiyal & Çapraz aksiyal Tip Organizasyonlar

Sullivan (1946) radial büyümenin güçlü merkezi bir çekirdeğin etrafında geliştiğini belirtmiştir; “Radyal büyüme desenleri güçlü bir merkezi çekirdek mekana dayanır”. İkincil elemanlar direct olarak sonunda çekirdek mekana bağlanırlar (sf. 15). Sullivan (1946) büyüme tiplerini temel olarak; aksiyal, doğrusla ve merkezi/radial olarak tanımlamıştır; “Aksiyal terimi güçlü bir tek yönlü büyüme ve hareketi temsil ederken, genellikle ikincil büyüme yolları da bulunur” diye eklemektedir. (p.12). (Şekil 23)

Şekil 23. Radyal ve aksiyal tip mekan

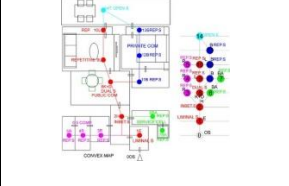
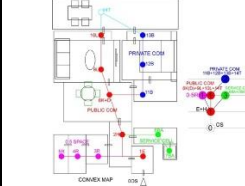

Kaynak: Sullivan 1946, Ching 1974

Kamusal kompartmanlar genellikle kümesel organizasyonlar ile oluşturulduğu görülmüştür, diğer taraftan özel kompartmanların ise daha doğrusal organizasyonları vardır. Ancak 1+1.5 gibi daha büyük tip yeni jenerasyon konutların da kamusal kompartmanlarında doğrusal organizasyonlar görülmektedir. Bu yüzden kamusal kompartmanların yoğunlukla derinlik ilişkisi ile farklı fonksiyonlu mekanları ayırttığı, merkezi çekirdek bir mekan etrafında sıralandığı ve örtüştüğü görülmektedir. Tıpkı Japon konutlarında olduğu gibi. Farklı fonksiyonlu alt mekanlar (çalışma-yemek-yaşama-oturma-pişirme vs.) fonksiyonları genellikle merkezi bir alan etrafında zayıf ve açık bir şekilde organize edilir.

Özel kompartmanlar ise yoğunlukla hacim mekansal ilişkisi ile oluşmuş olup; yatak odasının çeşitli alt mekanları yanyana dizilir. Diğer taraftan, hem kamusal hem de özel kompartmanların ikisi de içiçe geçme mekan ilişkisini içerirler, kamusalarda 0.5 mekanlar; çalışma, misafir odası, niş mekan olarak 1+1.5 tip konutlarda kullanılırken, özel bölümde banyolar ve giyinme odaları içiçe geçme ile yatak odasına entegre olurlar. (Tablo 5)

Tablo 5. Mekan Tipleri ve Grup Mekanlar ile konutun mekansal ilişkilerinin ortaya çıkartılması

		
<p>GARDEN PLANET 1+1.5</p>	<p>MEKAN TİPLERİ: 1E: EŞİK, 2H: ARA, 3R+4R+5R:TEKRARLI,4H: ARA,5K: NİŞ, 6BA+7BA: TEKRARLI, 8K+D: İKİLİ, 9L+10L:TEKRAR,11B+12B+ 13B: TEKRARLI, 14T: AÇIK MEKAN</p>	<p>GRUP MEKANLAR/ KOMPARTMANLAR KAMUSAL KOMPARTMAN: 1E+2H+8K+D+9L+10L+ 14T ÖZEL KOMPARTMAN: 11B+12B+13B+14T AKSİYEL/DOĞRUSAL MEKAN ORGANİZASYONU</p>

Sonuçlar

S-1. Çağdaş küçük konutların mekansal araştırmasında ve iç tasarımında , büyüyebilirlik-esnek-konveksite araçları nasıl gözlenmiştir ?

Çalışmada, çeşitli tipolojileri (1+0/1+1/1+1.5) ve farklı m²'leri ile gün geçtikçe artan yeni nesil küçük konutların mekansallığında ki değişiklikler anlatılmaktadır. Küçük konutların yeni mekansallığının dinamik özelliği, herhangi bir konstrüksiyon olmadan çeşitli işlevlere kolayca yanıt vermeyi ve dönüşmeyi sağlar. Dinamikler; esneklik, genişletilebilirlik ve konveksiteyi içerir ve hepsi birlikte açık plan kavramı için uyarlanabilirlik yaratır. Esneklik, konut alanlarının entegrasyon değerini ortaya çıkarmak için mekan haritaları ile ölçülmüştür, bu nedenle mekanların mevcut duvarlar olmadan birbirine çok akıcı bir şekilde entegre olabildiği ve esnekliğin yaygın olduğu bulunmuştur. İkincisi, büyüme yüzdeleri olarak genişleyebilirlik, mekanlar arasında esneklik ve entegrasyon ile artar, böylece sosyal olarak büyüme ile, uyarlanabilir iç mekanlar yaratan farklı işlevler için

mekanların zamansal kullanımını sağlar, açık mutfağın yemek vaktinde saatleri arasında yaşam mekanına entegre olması gibi.

Öte yandan, sabit mobilyaların mekan sınırları oluşturabilme ve mekan tanımlama kabiliyeti sayesinde konveksite kullanılmış, konutların konveks haritaları ile ortaya çıkan alt mekanlar gösterilmiş, mekan sayılarında ki artış belirtilerek, konut içinde ki entegrasyonun ve görünürlüğün artışı hareketli ortadan kaybolabilen bölücü paneller ile nasıl sağlandığı gösterilmiştir.

S-2. Küçük konutların çağdaş iç mekanlarında gözlemlenen yeni mekansal ilişkiler ?

Günümüzde geleneksel ve çağdaş küçük konutlar arasında önemli bir fark vardır ve bu fark iç mekânların statik ve dinamik planlamasından kaynaklanmaktadır. Kapalı alanların ve duvarların kaybolmasıyla, statik alan organizasyonları, tüm farklı fonksiyonel alanların tek bir açık alanda meydana geldiği dinamik alan ilişkilerine dönüşür. Bu dinamik mekân organizasyonu esnek iç tasarımlar yaratır ve temelde üç ilişki ile oluşur; derinlik, iç içe geçme, kapalı mekânların yerine mekânların açıkça düzenlendiği yoğunluk. Derinlik ilişkisine göre, iki, üç, dört veya daha fazla farklı fonksiyonel mekân, açık bir merkezi alanda ihtiyaçlar nedeniyle zamanında genişlemelerin olabileceğini ortaya koymaktadır. Böylece, derinlik ilişkisi, oturma odası, yemek odası, mutfak, giriş holü gibi bir alanda zaman zaman merkezi ve daha dinamik ve dönüştürülebilir, çok işlevli mekânlar sağlar. Öte yandan, iç içe geçme ilişkisi, farklı fonksiyonel uzayları içerideki ortak kullanım alt mekânları ile ilişkilendirir; bu, tanımlanmamış mekânlar her iki mekansal bölgeye de katkıda bulunabilir, böylece çok işlevlidir.

Son olarak, yoğunluk mekân ilişkisi ilke, doğrusal bir organizasyonun gerekli olduğu ve alt boşlukların birbirinden çok zayıf bir şekilde ayrıldığı boşlukların yan

yana açık bir şekilde yan yana konumlanmasıdır. Her üç ilişkide de, yüksek entegrasyona işaret eden zayıf sınırlar vardır. Mekânsal ilişkiler arasındaki fark; derinlik küme (radyal) tip gerektirir, iç içe geçme çapraz eksenel, yoğunluk eksenel (doğrusal) tip mekânsal organizasyonlar gerektirir.

References

Albert, B. 2008. Contemporary Housing: Sustainability: Sustainable Housing. Skira

Arslan A.(2017), 'Exploration of Small House Spatiality', Eastern Mediterranean University, Doctoral Thesis , 2017

Arslan A. & Ulusu U. T.(2017), 'Small House Spatiality : A Comparative Space Syntax Application' , Open House International, Vol.42, No:3. sayfa: 58-67

Arslan A.(2020); 'Exploration of Spatial Design in Interior Architecture From Philosophical Point of View',International Journal of Architecture and Urban Design ,Volume 5,Number 1,2020, DAKAM

Arslan A.,2018; 'Exploration of New Spatiality of Recent day Small Houses: Spatial Integration of Spaces into Compartments and Social Segregation of Compartments Into Public/Private/Work Zones' ,CAUMME 2018; Contemporary architecture & urbanism in the mediterranean & the middle east; borders in architecture , 22-23 november Istanbul

Arslan A.(2015); 'Dynamic Spatiality of Small House : The Quality of Extentzminimum Atmospheres',IASSR VII. European conference on social and behavioral sciences, Bucharest,Romania, June 11-13,2015

Attfield, J. (2002). Moving Home: Changing Attitudes To Residence And Identity. *The Journal of Architecture, Volume 7*

Botticini, C. (2008). *Contemporary Housing: Transforming: Flexibility and the Architectural Productio*. Skira

Colomina, B. (1994). *Privacy and Publicity*. The MIT Press.

Corbusier, L. (1965). *Towards a New Architecture*, Architecture press. New York,1974.

Friedman, A. (2012). *Town and Terraced housing for affordability and sustainability*. Routledge.

Krissel, M. (2004). *Philosophy of Materials and Structures*.The MIT Press

Kronenburg, R. (2007). *Flexible Architecture that Responds to Change*. Laurence King Publishing.

Lefebvre, (1974). *Space as a social Product*. The MIT Press.

Loidl & Bernard (2003), *Opening Spaces*, Birkhauser

Meiss, V. P. (2013). *Elements of Architecture, From form to place+tectonics*. EPFL Press.

Moussavi F.,2009, *The Function of Form*, YEM Publications.

Rosenburg, D. (1998). *Visibility and Permeability in Schröder House, Decoding Homes and Houses*. Cambridge University Press.

Segatini, M. (2008). *Contemporary Housing: The Home Threshold between private and Collective Space*. Skira.

INTERNET KAYNAKLARI:

<https://www.skylandistanbul.com/>

<http://www.brandiumatasehir.com/>

<https://www.arkitera.com/>

<https://www.nef.com.tr/projeler>

https://archnet.org/sites/16416/media_contents/11959

7

<https://www.piyalepasa.com.tr/>
http://www.torunlargo.com.tr/moi_konut_ofis.php
(www.mallofistanbul.com)
<http://www.dumankaya.com/Projeler/YasamBaslayan>
<http://www.gardenplanet.com.tr/>
<https://www.qentistinye.com/>
<http://www.brandiumatasehir.com/>
<https://www.dkyinsaat.com/dkyon-kagithane>
<http://polen.edu.tr/>